

Ponedjeljak, 15. decembar 2003.
Svedok Vesli Klark (Wesley Clark)

Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej (May).

SUDIJA MEJ: Samo jedan trenutak. Hajde da počnemo sa gospodinom Najsom (Nice). Gospodine Najs, ima li nešto što biste želeli sada da pokrenete pre nego što optuženi iznese ovo što je on imao?

TUŽILAC NAJS: Imam nekoliko stvari, i to stvari za koje mislim da bi ih obično iznosili na privatnoj sednici, čak i kada radimo na potpuno javnoj sednici. Ja mogu da to uradim sada ili kad optuženi iznese to što ima.

SUDIJA MEJ: U redu, dakle, to treba da rešimo, ali pošto smo na javnoj sednici hajde da počnemo prvo sa optuženim. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, ja sam dobio, krajem prošle nedelje, kad ovde nije bilo sednica, odluku registra u kome mi se zabranjuju sve komunikacije putem telefona ili svaka poseta. Ne razumem zašto je do toga došlo, jeste li vi obavesteni? Smatram da je to jedno grubo kršenje ljudskih prava i zahtevam da se to odmah ukine.

SUDIJA MEJ: To nije nešto što sada moramo da rešavamo, pogledaćemo da vidimo o čemu se radi i ukoliko bude potrebno vратиćemo se na to kasnije. A sada ćemo se baviti onim stvarima koje nas se tiču danas. Vi hoćete da pređemo na privatnu sednicu, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Da, molim vas.

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje

(privatna sednica)

SUDIJA MEJ: Dobro, da li smo na javnoj sednici?

sekretar: Da.

SUDIJA MEJ: Postoje dve, zapravo možda i tri stvari kojima bi sada hteli da se pozabavimo. Prva je mera u kojoj je prikladno da ovaj veoma važni svedok svedoči po Pravilu 89(F), budući da će on govoriti o optuženom u veoma bitnoj meri o razgovorima, od kojih su neki sporni, neki su veoma sporni, pa bi zato po nama bilo prikladno da se to svedočenje obavi na javnoj sednici. Ono što nas brine je svedočenje o sukobu, govorimo o samom kraju njegove izjave i trajanje unakrsnog ispitivanja koje bi trebalo biti dugo, dosta dugo, zbog važnosti njegovog svedočenja. Treća stvar je to da li da se kao dokaz prihvati cela knjiga, da li je ta knjiga prihvatljiva kao dokaz. Generale Klark (Wesley Clark), izvinjavam se to što su vas uveli u sudnicu, jer je došlo do nesporazuma, ali u svakom slučaju nije važno zato što ćemo sada da raspravljamo o tome kako ćete vi da svedočite i šta ćemo da prihvatimo. Ukoliko se niko ne protivi tome, a ukoliko se vi ne protivite da ovde sedite, mislim da nema štete da vi tu sedite.

SVEDOK KLARK: Nemam ništa protiv, časni Sude.

TUŽILAC NAJS: Po ovoj drugoj stvari u vezi ove zabrinutosti Suda, da li bi možda Sud mogao da kaže na koje delove se to odnosi vezano na unakrsno ispitivanje?

SUDIJA MEJ: Kao, dakle, prvo pitanje, da li će svedok svedočiti uživo ovde u sudnici?

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: Moram da vam kažem da smo mi mislili da bi to bilo prikladno.

TUŽILAC NAJS: Naravno, Sud odlučuje o tome, Pretresno veće odlučuje o tome. Dakle, kad smo prvi put uveli svedočenje po Pravilu 89(F), mi smo

smo rekli da ćemo se uvek prepustiti odluci suda u vezi sa svedočenjem uživo. Što se nas tiče, ima nekih stvari koje se odnose na svedočenje jednog prethodnog svedoka Klausu Naumana (Klaus Naumann). Tu može biti nekih drugih stvari koje treba uzeti u obzir, ima takođe nekih delova koji se odnose na situacije kada optuženi nije bio prisutan, ali druge imenovane osobe jesu. Mi smo došli do zaključka da bi tu bilo jakih indicija za primenu Pravila 89(F), ali nećemo se više na tome zadržavati.

SUDIJA MEJ: U redu. Sledeća stvar je knjiga. Pročitali smo one delove na koje ćete se oslanjati.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: To je negde oko 10 posto knjige, četrdesetak stranica, a cela knjiga ima 400 strana.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: I pošto smo pročitali i izjavu, nama se čini da se one odnose na iste one stvari, najvažnije stvari, dok ove druge strane nisu toliko važne da bi bile prihvaćene. U svakom slučaju, to je jedno principijalno pitanje, da li je u redu da se omogući zbog malih delova da se cela knjiga usvoji kao dokaz. To je jedno vrlo široko pitanje, ali mi smo zato odlučili da se knjiga ne usvoji.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, mi smo naravno u rukama Suda i naravno moramo da prihvatimo vašu odluku, ali u svakom slučaju, to je nešto o čemu odluka može da bude doneta na kraju svedočenja ili unakrsnog ispitivanja. Mi smo vam dali samo ograničeni broj strana kako bismo vam uštedeli napor da ne morate da čitate celu knjigu. Mi smo smatrali da je usvajanje knjige kao dokaza u suprotnosti sa odlukama po Pravilu 70, jer to je u suprotnosti sa našim dogovorima vezano za ograničenje izvođenja dokaza po Pravilu 70. Znači, kada bi se sprovodilo ispitivanje ili unakrsno ispitivanje izvan tih ograničenih delova, to bi bilo u suprotnosti sa Pravilom 70. Juče smo to razmotrili i sa svedokom i sa njegovim advokatima, odnosno, advokatima vlade Sjedinjenih Američkih Država (USA, United States of America) i smatrali smo da bi možda praktično rešenje moglo da bude da se cela knjiga usvoji i onda da svedok odgovara na pitanja na koja može odgovoriti u vezi sa tom knjigom. Ali ako Pretresno veće smatra da je bolje da se usvoji manje nego više,

onda se mi sa time slažemo. Mislimo da možda odluku trebamo odložiti do kraja unakrsnog ispitivanja.

SUDIJA MEJ: Da, tako ćemo da uradimo.

TUŽILAC NAJS: A što se tiče nekih delova koji bi mogli da dovedu do dužeg i šireg unakrsnog ispitivanja, ne znam da li je to moguće uraditi u vremenu koje je dozvoljeno za ovog svedoka. Ne znamo na koje se pasuse to odnosi, mi bismo ih razmotrili i videli koliko ćemo se time baviti.

SUDIJA MEJ: Možda biste mogli da razmotrite pasuse od 39 na dalje, koji se u potpunosti odnose na sukob. Dakle, na vama je što ćete vi odlučiti kako ćete postupiti, a pitanje je kakvo unakrsno ispitivanje može iz toga uslediti i kako će to uticati na pravičnost suđenja u celini.

TUŽILAC NAJS: Da, ako ćemo, dakle, raditi dalje od prve pauze, mogli ste o tome da kažete nešto nakon toga.

SUDIJA MEJ: Da, naravno. I konačno, vremenski raspored. Koliko dugo mislite da će to trajati?

TUŽILAC NAJS: Mislim da glavno ispitivanje neće trajati duže od jednog zasedanja, možda još sat i po, zato što je sama izjava veoma koncizna i svedok dobro poznaje materiju.

SUDIJA MEJ: Svedok nam se stavlja na raspolaganje za dva dana, kao što smo mi naveli u svom nalogu, da li je to tako?

TUŽILAC NAJS: Da, mislim da je tako, nisam ga zapravo pitao konkretno kada se vraća.

SUDIJA MEJ: Gospodine Kej (Kay), molim vas da nam kažete da li ćete vi i gospodin Tapušević postavljati pitanja?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Što se tiče pitanja vezanih za samu knjigu, mislim da ćemo moći da kažemo na kraju glavnog ispitivanja kako stvari stoje, i na kraju svedočenja ćemo to moći da uradimo. Što se tiče unakrsnog ispitivanja, amikusi će tražiti pola sata.

SUDIJA MEJ: Hvala vam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Meni nije jasna pozicija ovog svedoka, pošto sam razumeo da on svedoči na privatnoj sednici i da ste vi to nazvali, kvalifikovali kao nekakvu privremeno zatvorenu sednicu. Predstavnici vlade njegove zemlje mogli su da pogledaju transkript da nešto odobre, a da nešto eventualno rediguju, pa tek posle da se daje to kao otvorena sednica. Ja ne znam za slučaj da je ijedan legalni Sud na svetu svoje ovlašćenje takve vrste delegirao na predstavnike neke vlade. Ovo bi bio prvi put da se tako nešto događa. Naravno, vi sebe smatrate legalnim.

SUDIJA MEJ: Nećemo sada da raspravljamo o toj stvari, mi smo doneli svoju odluku. Razlog zašto vlada ima bilo kakvih prava u ovoj stvari je to što daje informacije ovom Sudu i zbog toga je nekad potrebno da vlade to urade i one to smeju, po našim pravilima, da urade pod određenim uslovima, i to je tako napravljeno i u ovom uslovima. Izvolite, gospodine Najs. Možda možemo da počnemo, pa ćemo sada zamoliti generala Klarka da da svečanu izjavu.

TUŽILAC NAJS: Da li mogu, uz svo dužno poštovanje, da vas podsetim da ste rekli da ćete doneti neke odluke? Ne znam da li ste to nameravali da uradite sada pre nego što svedok počne sa svedočenjem ili kasnije? Ne? U redu, pogrešno sam vas shvatio.

SUDIJA MEJ: Mislim da smo doneli sve odluke koje je bilo potrebno doneti.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Hvala. Izvolite, sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaše ime je Vesli Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS: Generale Klark, ako jeste general, imam ovde jedan sažeti prikaz vaše biografije, to se nalazi u odeljku 2 registratora sa dokaznim materijalima, molim da se tom registratoru dodeli broj.

SUDIJA MEJ: Pitanje je da li treba da se usvoji i dokumente u odeljku 1, zato što to nismo radili po Pravilu 89(F) Ono šta ćemo sada da uradimo, da damo celoj fascikli jedan broj, a onda ćemo da odlučimo koja ćemo dokumenta da prihvatimo, a koja ne.

sekretar: Radi se o broju 617, časni Sude, 617.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da i svedoku treba dati ovu fasciklu. Generale Klark, nećemo se sada detaljno baviti vašom biografijom, zato što je to opšte poznato u javnosti. Možete li da nam kažete da li je tačno da ste 1966. godine diplomirali na Vest Point Vojnoj akademiji (United States Military Academy West Point), od 1994. do 1996. godine ste bili direktor za strateško planiranje i politiku za združene načelnike štabova, pri čemu ste bili odgovorni za vojno strateško planiranje SAD u celom svetu, od 1996. do 1997. godine bili ste glavnomandujući Južne komande oružanih snaga SAD u Panami (Panama), gde ste bili odgovorni za upravljanje vojnih aktivnosti SAD u Latinskoj Americi (Latin America) i na području Kariba (Caribbean), od 1997. godine do maja 2000. godine bili ste vrhovni komandant Savezničkih snaga i vrhovni komandant evropske komande oružanih snaga SAD, i sa tog položaja ste komandovali operacijom saveznička snaga koja je bila prva velika borbena akcija NATO na tlu bivše Jugoslavije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale Klark, prvi put ste se sastali sa optuženim 17. avgusta 1995. godine. Sastali ste se s njim kao član delegacije koja je uključivala Ričarda Holburka (Richard Holbrooke), pokojnog Džozefa Kruzela (Josef Kruzal) i ostale, uključujući i pukovnika Drua (Nelson Drew) i Roberta Frejzera (Robert Frasure). Da li je to tačno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to bio deo takozvanih "šatl" (shuttle) pregovora za mir u Bosni?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li da nam date kontekst. O čemu se tu radilo, o kojim temama?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ričard Holbruk je bio vođa američke delegacije. To je bio prvi sastanak sa srpskim predsednikom Slobodanom Miloševićem. Hteli smo da se sastanemo sa svim vođama na Balkanu i predočimo im opšti okvir jednog rešenja koje bi moglo da bude postignuto i to sa prisustvom američkih snaga u mirovnoj operaciji. To je bilo prvi put da smo se sastali sa predsednikom Miloševićom, uputili smo se u njegovu kancelariju u glavnom gradu Beogradu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je jedna od tema bila ko će predstavljati bosanske Srbe u pregovorima o mirovnom planu, i kako je optuženi na to reagovao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je bilo pitanje. Zato što se pre došlo do toga da su neki ljudi govorili o Karadžiću, a mi smo hteli to pitanje da postavimo, da pokrenemo to pitanje, pitamo ga o tome. I pitali smo ga: "Da li da razgovaramo sa vama ili sa bosanskim Srbima?". Predsednik Milošević je zatim rekao: "Naravno, sa mnom". I nastavili smo razgovor i rekli smo: "Zašto?", a on je kao osnovni razlog naveo da on može da postigne da se mirovni sporazum postigne. I to je delovalo dosta neverovatno, zato što je on bio predsednik jedne druge države. On je rekao: "Ne, recite mi koji su uslovi sporazuma i mi ćemo održati referendum, izbore o tome, o tom pitanju". Mi smo rekli: "Zašto bi referendum u jednoj državi obavezivao bosanske Srbe?". A on je rekao: "Oni se neće oglušiti o volju srpskog naroda".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: ODGOVOR: U jednom momentu ste razgovarali s njim u prisustvu samo nekoliko ljudi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam kontekst toga, i recite onda Pretresnom veću čega se sećate, šta je tačno bilo rečeno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nakon što je to bilo rečeno, došlo je do pauze i ambasador Holbruk je napustio prostoriju. Sastanak je prekinut, a Milošević je ostao tamo, a pomoćnik sekretara Kruzel i ja smo došli Miloševiću u tom jednom neformalnom kontekstu, dakle, ne u okviru formalnog sastanka. Ja sam se i dalje borio sa tom idejom kako je moguće da Milošević može

da tvrdii da on ima ovlašćenja i moć da postigne da bosanski Srbi ispoštuju te dogovore. Ja sam ga to pitao, rekao sam: "Gospodine predsedniče, vi imate toliki uticaj na bosanske Srbe, kako je moguće da, ako imate takav uticaj, da ste dozvolili generalu Mladiću da pobije tolike ljude u Srebrenici?". Milošević me je pogledao, napravio je jednu malu pauzu i zatim je rekao: "Pa, generale Klark," rekao je, "upozorio sam Mladića da to ne učini, ali on nije hteo da me sluša".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako ste vi shvatili na šta je on mislio? Ako ste to videli na neki drugi način, kako ste protumačili koji je kontekst toga, i zašto ste vi to tako shvatili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Bilo je jako očigledno da sam ja njega pitao za masakr u Srebrenici. Kad sam rekao "da se pobiju ti svi ljudi", to nije bila vojna operacija, to je bio masakr i to je bilo i na vestima. I zbog toga je zapravo i došlo do onih međunarodnih sporazuma i do povećane odlučnosti NATO da dokrajči, da stane na kraj ratovanju na Balkanu. Tako da je bilo veoma jasno o čemu ja postavljam pitanje, i bilo mi je takođe veoma jasno šta je Milošević odgovorio. On je time meni dao do znanja da je on za to znao unapred i on je tu zapravo išao po toj jednoj finoj, vrlo finoj liniji između priznanja da zna što se dogodilo i traženja opravdanja za samog sebe, za odgovornost za to što je to učinjeno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim, da je sledeći sastanak bio 13. septembra u optuženikovoj lovačkoj kući u blizini Beograda. Časni Sude, to je opisano u rezimeu izjave u odeljku broj 5. Vi ste se sastali sa Miloševićem u nadi da bi on mogao da stupi u kontakt sa Karadžićem i Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mi nikad nismo očekivali, kada smo otišli na taj sastanak, da će tamo i biti Karadžić i Mladić, to je bilo iznenađenje. To je bilo vreme bombardovanja. Mislim, samo trenutak imam neke tehničke probleme sa ovim kompjuterom, ne znam uz pomoć kojeg dugmeta da vratim ono što je pre bilo na ekranu. Hvala vam. Dakle, otišli smo tamo u okviru naše "šatl" diplomatije, i u toku je bilo bombardovanje. Predsednik Milošević je rekao: "Ovo bombardovanje je loše po mir", i mi smo naravno smatrali da je to bombardovanje deo pritiska koji se vrši na Srbe, da oni popuste onaj obruč koji su bili uspostavili oko Sarajeva. Milošević je onda pitao delegaciju, rekao je: "Da li biste vi bili spremni da se sastanete sa Karadžićem i Mladićem?". Holbruk nas ja pozvao u stranu i rekao: "Šta mislite, da li treba da se sastanemo sa ovim ljudima koji su optuženi kao ratni zločinci

u interesu toga da se zaustavi rat i da se promeni situacija na terenu?". I delegacija se složila sa Holbrukom da treba da se sastanemo sa njima. Holbruk je preneo tu informaciju predsedniku Miloševiću koji je rekao: "Pa, oni se nalaze ovde, videćete ih za nekoliko minuta, oni se nalaze samo nekoliko stotina metara dalje od nas". Mi smo bili jako iznenađeni, mi nismo znali gde su se oni nalazili.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi došli do zaključka, da li ste formirali neko gledište oko toga, da li su Vojska Jugoslavije i srpsko rukovodstvo dobijali operativne izveštaje od Vojske Republike Srpske, i šta ste vi o tome mislili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mi smo smatrali da je postojala jedna tesna veza između srpske vojske, Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije. Mi smo to znali na osnovu elektronskih dokaza iz pouzdanih izvora, i u jednom trenutku smo čak se i obratili srpskoj vojsci i rekli im da moraju da prekinu vezu između protivvazdušnih sistema odbrane u Bosni i u Srbiji. Prema tome, postojala je jasna veza. Mi smo znali da je srpska vojska bila formirana od Jugoslovenske vojske.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kad ste takav zahtev uputili, kome ste to uputili taj zahtev?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Uputili smo ga generalu Perišiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na Dejtonskim pregovorima (Dayton Accord), da li ste se upoznali sa nekim po imenu Jovica Stanišić?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako vam je on bio predstavljen?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Bio mi je predstavljen kao šef, načelnik srpske obaveštajne službe. Za njega se pričalo da je vrlo uticajan, i neki ljudi su bili veoma iznenađeni što se on nalazio na pregovorima, ali on jeste bio tamo, i mi smo ga svi upoznali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što se tiče vojnog aneksa koji je sastavljen na Dejtonskim pregovorima, da li ste vi imali kontakte sa Krajišnikom, i da li ste tražili od njega da pregleda nacrt tog vojnog aneksa i ukoliko jeste, kako je rešen taj problem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mi smo se sreli sa delegacijom bosanskih Srba. Ja jesam dao radnu verziju vojnog aneksa gospodinu Krajišniku, i pitao

sam ga, zamolio sam ga da ga pregleda, da ga razmotri i da mi kaže sledećeg dana ili za dva dana šta misli o tome. To je bilo na početku pregovora. On je kasnije meni vratio taj dokument, i većina aneksa je bila precrtana, većina teksta, što znači da je zapravo bio precrtan skoro ceo taj vojni aneks, a radilo se o tome da se vojne snage u Bosnu ostave bez vlasti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kako je taj problem rešen?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, predsednik Milošević nam je ranije rekao da se, ukoliko bude ikakvih problema, obratimo njemu. Ja sam se sastao sa predsednikom Miloševićem i rekao mu da su bosanski Srbi odbili taj vojni aneks i zamolio ga za pomoć. On mi je rekao: "Dajte to samo Milutinoviću i on će to srediti". I upravo to se i desilo. Kad smo dan ili dva kasnije dobili taj dokument od Milutinovića, koji je bio ministar spoljnih poslova u to vreme, on je rekao: "Evo vam, to je to". Bilo je, bile su unete neke manje izmene na početku dokumenta, ali svi oni delovi koje su izbacili bosanski Srbi su bili vraćeni nazad u dokument. Ja sam se zahvalio Milutinoviću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta vam je to reklo o tome kako su se tamo donosile odluke?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to nam je stavilo do znanja da je predsednik Milošević imao kontrolu nad delegacijom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tokom Dejtona da li ste na razne načine razmatrali vojne karte, kako fizičke tako i kompjuterske?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, puno vremena smo proveli baveći se kartama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je jedna od tih karata i karta koju ste doneli iz Amerike i koja se sada ovde nalazi na panelu pored vas?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je vojna karta koju smo koristili kada smo govorili o granicama oko Sarajeva i kada smo raspravljali oko toga da li će Sarajevo biti podeljen grad ili ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Fotokopija ove karte se nalazi pod tabulatorom 6, dokaznog predmeta 617. Generale Klark, da li možete sa mesta gde se nalazite koristeći pokazivač da nam kažete kakvu je ulogu imao optuženi u vezi sa ovom kartom?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ova karta se koristila tokom diskusije, noćne diskusije koja se vodila između predsednika Miloševića i muslimanskog predsednika vlade Silajdžića. Ovo je, ovo su uzvišenja iznad Sarajeva i ovde se diskutovalo oko toga koje područje treba da se vrati Muslimanima. A koliko se ja sećam diskusije, Milošević je imao crveni flomaster i on je ovde uneo ove oznake.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je bilo dosta davno, ali podsećajući se uz tu mapu, kada se vidi ta vertikalna crta koja se nalazi u blizini Sarajeva, vidi se da je ona precrtana i da je povučena crta prema istoku.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, ovo je linija koju je povukao predsednik Milošević, evo ovde.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta je takva crta, linija trebala da znači, da ima kakvu funkciju za srpske snage?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa njena funkcija je bila da se vrati ova teritorija Muslimanima. Dakle, trebalo je da se reši spor oko toga koliko teritorije treba da se vrati Sarajevu i to je bio ustupak.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko je optuženi imao ličnih saznanja, a koliko je tražio pomoć od svojih saradnika?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on je imao dosta ličnih saznanja, i činilo se da se nije ni sa kim savetovao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači, čak ni onda kad je povlačio ove crte?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zatim kompjuterska karta, da li ste na njoj radili sa optuženim?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: Da, jesmo, čak i pre ovoga koliko se sećam, bio je problem zbog koridora između muslimanske enklave Goražde i ostatka teritorije koji se nalazio u rukama federacije. Dakle, trebalo je da se uspostavi taj koridor. Predsednik Milošević je došao i mi smo raspravljali o teritoriji, o uzvišenjima, koliko teritorije treba dati federaciji da bi oni mogli da štite taj koridor za Goražde.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, koliko je on znao, kakva su bila njegova saznanja, dok je on sa vama raspravljao o toj kompjuterskoj karti?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: On je znao, on je poznao teritoriju, on je poznao puteve i mogao je da povuče crte na pravom mestu. Ja se sećam da smo diskutovali o nekom području južno od Sarajeva i o putu koji se tamo nalazio, i on je sa tim bio upoznat, sa tom teritorijom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na kraju dejtonskih pregovora, da li je američka delegacija želela da vođe bosanskih Srba stave paraf na sporazum i ukoliko je to tačno, šta vam je optuženi rekao u vezi sa tim ko treba da potpiše taj sporazum?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, namera svih je bila, dakle, da oni odobre konačni dokument, ali delegacija bosanskih Srba nije potpisala taj konačni dokument i predsednik Milošević je rekao da je dovoljno da on stavi svoj paraf i da će se kasnije dobiti i pristanak i bosanskih Srba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo na ovu kompjutersku mapu. Da li je baveći se tom mapom optuženi tražio neke savete od bosanskih Srba?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, nije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da sada pređemo na period posle Dejtona, na 1997. godinu. Da li je bio neki slučaj u vezi sa snagama SFOR-a (Stabilisation Force) koje su se nalazili na nekom televizijskom releju i čuvali ga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, bio je takav jedan incident. Došlo je do borbi oko grada Brčko i snage NATO su se zatekle na jednom uzvišenju gde se nalazio taj televizijski relej. Mi smo nastavili da držimo taj relej i predsednik Milošević je nama, ranije rekao: "Kad god budete imali nekih problema samo nam se obratite". Ja sam ga nazvao i rekao mu: "Ukoliko se ta rulja i te snage ne povuku odatle, mi ćemo morati da preuzmemo neke druge korake". I on je rekao: "Ovo nije, ovo je političko pitanje, politički problem". Ja sam rekao: "Ne, nije, ovde se radi o pretnji kojima su izložene naše snage". I u roku od pola sata je ta rulja nestala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste se, dakle, obratili njemu. Da li je to bilo uobičajno da se vi obraćate njemu ili da planirate da mu se obratite? Da li je postojao još neko sem njega kome ste mogli da se obratite u ovakvim situacijama, za ovakve probleme?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, bilo je jasno da je on imao vanredan uticaj ako ne i kontrolu, nismo nikad znali o kom stepenu uticaja i kontrole

se radi, ali on je uvek govorio da ga pozovemo ako se suočimo sa nekim problemom, i ja sam ga zvao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada pasus 15 vaše izjave. Da vidimo šta se desilo 15. oktobra 1998. godine. Da li ste vi zajedno sa Havijerom Solanom (Javier Solana) i generalom Naumanom odleteli u Beograd da se sastanete sa optuženim da biste dobili njihov pristanak za nadletanje od strane NATO-a i za verifikaciju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste isto tako razgovarali o povlačenju snage Vojske Jugoslavije i MUP-a sa Kosova?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sastali ste se sa optuženim u Belom dvoru. Ko je još bio tamo?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, tamo su bili Milutinović i Perišić.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko je dugo trajao sastanak?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: Možda tri sata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je rezultat toga bio da se malo kasnije potpisao sporazum koji mi imamo ovde u dokaznom materijalu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Sporazum o nadletanju i verifikaciji iz vazduha je potpisan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja mislim da je to pod tabulatorom 6, u paketu dokumenata. Baveći se ovim, da li je optuženi pitao Havijera Solanu kada će biti ukinuto naređenje o aktiviranju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. On je bio vrlo nervozan zbog tog naređenja i pokrenuo je to pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je onda došlo do diskusije, zapravo do sporazuma između njega i Solane?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Jeste, zato što je generalni sekretar Solana stavio jasno do znanja da se to neće ukinuti sve dok se ne ispune zahtevi u

vezi direktiva UN (United Nations) o povlačenju onih snage koje su bile razmeštene na Kosovu posle februara 1998. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko je bio prikladan, dosledan pristup optuženog gospodinu Solani?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to nije bilo dosledno. Prvo je optuženi poricao da je došlo do takvog sporazuma, a onda je poricao da se koristi preterana količina trupa, ili da se uopšte tamo nalaze neke nove trupe. A onda kada smo ga mi suočili sa dokazima on je popustio i pristao da povuče one vojne snage koje smo mi spominjali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste direktno sa njim razgovarali na osnovu one informacije koju ste imali, a u to vreme je i general Perišić bio sa njim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je. Kad je on poricao da je tamo bilo dodatnih snaga, ja sam ga onda pitao: "Gospodine predsedniče, jeste li čuli za 211. oklopnu brigadu?". Govorili smo engleski tada, i on je rekao: "Ne, nisam čuo za takvu brigadu". A onda se okrenuo i porazgovarao sa generalom Perišićem na srpsko-hrvatskom i Perišić mu je odgovorio. A onda se Milošević ponovo obratio nama, izgledao je dosta nezadovoljan i onda je rekao: "Da, postoji takva jedinica". I to se ponovilo u vezi nekoliko jedinica, sve dok na kraju nismo dobili pristanak da se oni povuku. Ali to je bio nevoljan pristanak. To nije bio pristanak da se povuku ove dodatne jedinice, to je bio pristanak da će povući sve ono što mi budemo zahtevali da oni povuku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je general Perišić učestvovao u tome? Da li je on zapravo potvrdio da su neke vaše informacije bile tačne, recimo tada za 211. oklopnu brigadu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. On je potvrdio da su naše informacije bile tačne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I isto tako ste razgovarali i o jednoj policijskoj jedinici?

SVEDOK GENERAL KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. Ali u ovom slučaju nije se radilo o oklopnoj jedinici jer general Perišić to nije potvrdio. A predsednik Milošević je rekao: "Da to nije jedinica nego odeljenje", ili nešto u tom smislu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ga je Perišić ispravio?

SVEDOK GENERAL KLARK – ODGOVOR: Ne. Perišić nije mogao da ga ispravi, i onda je nama ostalo nerešeno pitanje koliko je tamo policajaca zaista bilo i da li su dolazile nove policijske snage. U tom trenutku predsednik Milošević je nama obećao da će nam poslati tu informaciju i da će nam, dakle, podneti pun izveštaj o tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja sam nešto propustio o čemu smo razgovarali kad smo se dotakli pasusa 14. U leto 1997. godine da li ste vi razgovarali sa Biljanom Plavšić, i da li vam je ona rekla nešto što je njoj optuženi rekao vezano za Stanišića?

SVEDOK GENERAL KLARK – ODGOVOR: Da, jesam razgovarao sa Biljanom Plavšić. I ona je rekla da joj je Milošević nudio da joj obezbedi obezbeđenje preko Stanišića, i da je ona to odbila.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da se onda vratimo tamo gde smo bili na pasusu 18 rezimea vaše izjave. Vaš sledeći sastanak je bio 20. oktobra kad ste se vratili u Beograd da ...

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Mi smo se bavili pasusima 27 i 28. Možda to želite da ponovo razmotrite, ali to možete da uradite i posle pauze.

TUŽILAC NAJS: Da ih pogledamo u kom smislu ...

SUDIJA MEJ: Ne, ja sam pogrešio, malo sam previše požurio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, 20. oktobra ste se vratili u Beograd da prodiskutujete o podacima MUP-a koje ste dobili od Savezne Republike Jugoslavije, i ja mislim da ste nameravali da zahtevate dalje povlačenje snaga. Je li to tačno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste, to je tačno. U to vreme smo radili na sporazumu o povlačenju snaga u skladu sa rezolucijom Saveta bezbednosti UN-a (UN Security Council). Ja sam razgovarao sa predsednikom Miloševićem i tražio sam da njegovi generali sarađuju po ovom pitanju i da dobijemo punu informaciju od vojske i policije oko toga šta su oni smatrali gde je raspoređena OVK (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves) i gde se nalaze

njihove snage, dakle, makar vojne snage, jer što se tiče policijskog rasporeda, tu podaci nisu bili kompletni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na to ćemo se osvrnuti malo kasnije, ali pre nego što to uradimo, ljudi koji su se nalazili na tom sastanku kažite nam nešto o njima, je li tamo bio Milutinović i još jedan lični savetnik optuženog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste, tamo je bio Milutinović i koliko se sećam Goran Milinović.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A taj čovek Milinović, šta je on radio na tom ili drugim sastancima gde ste ga vi sreli? Kakvu je ulogu ili funkciju tamo imao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Milinović je bio prisutan na skoro svakom sastanku koji smo mi imali sa Miloševićem. On je bio ili šef kabineta ili zapsničar, on je bio osoba koji je slušao, koji je pratio i koji se brinuo o tome da uputstva koja izda Milošević budu sprovedena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali on je, dakle, vodio i beleške?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste pravio je beleške. Sećam se da je imao svesku i olovku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što dođemo do onoga što su Đorđević i Perišić mogli da vam kažu, da li ste vi imali jedan lični sastanak sa optuženim, kad je on ušao u sporednu sobu i kad ste razgovarali sa njim oko toga šta on treba da uradi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Imali smo takav sastanak.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam nešto o tome.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Počeli smo taj sastanak sa predsednikom Miloševićem 20. oktobra, i činilo se da nema tu duha saradnje. Pred njegovim saradnicima se činilo da on želi da se povuče, i da odbije da povuče snage i tako dalje. I ja sam ga zamolio da se malo izdvojimo, i razgovarali smo u četiri oka. I ja sam mu rekao da ukoliko ne pristane da ispoštuje zahtev UN-a, da će biti preduzete mere u obliku bombardovanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta je on odgovorio?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: On je na početku prvo pokušao da ovo ignoriše, a zatim razmislivši je rekao da je odlučio da će saradivati. I rekao je da će reći svojim generalima da saraduju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je onda on time stavio na znanje da on kontroliše svoje generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, nema nikakve sumnje u to da je on njih kontrolisao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se sada vratimo na Đorđevića i na Perišića i to tim redosledom. Kada ste razgovarali sa Đorđevićem, da li se nalazila tu negde neka karta?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo otvorili jednu kartu, u prostoriji koja se nalazila pored kancelarije predsednika, i general Đorđević je pregledao kartu vrlo detaljno naznačivši lokacije gde su se nalazile ostaci OVK.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je još bio prisutan na tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Bio je general Perišić, i on je počeo da govori o vojnom rasporedu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što se vratimo na to, da li se sećate ko je još bio prisutan, možda ne možete da se setite?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tu su se nalazili neki moji saradnici, bio je tu moj politički savetnik Majk Durki (Mike Durkee), pomoćnik pukovnik Denis Dimengo (Dennis Dimengo), obaveštajni oficir Glen Šefer (Glen Schaffer) i mislim da je u jednom trenutku došao i general-major Lukić zajedno sa još nekim oficirima MUP-a.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dok ste vi diskutovali sa Đorđevićem i dok ste unosili oznake na kartu, da li ste mogli da izbrojite koliko se tamo nalazilo tih navodnih pripadnika OVK-a?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo sabrali sve te cifre i došli smo do broja od 410 pripadnika OVK, prema analizi Đorđevića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li vi postavili pitanje vezano za to?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, svakako. Ja sam rekao, dakle, rekao sam nešto u tom smislu: "Vi hoćete da proterate hiljade i hiljade ljudi iz njihovih kuća zato da biste uhvatili 410 pripadnika OVK-a". I on je onda meni rekao:

“Za dve nedelje mi bismo ih sve pobili. Zašto ste nas zaustavili?” Mi smo rekli: “Zato što vi napadate i civilno stanovništvo i stvarate humanitarnu katastrofu za svoj sopstveni narod”.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li još nešto o tome rekli koliko je bilo prikladno koristiti takvu snagu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja sam im stavio jasno do znanja da je bilo to nezakonito, da je bilo protivzakonito koristiti toliku silu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada da se osvrnemo na Perišića za koga ste malopre rekli da je nekako naterao optuženog da promeni svoj stav. Šta se sa njim desilo tom drugom prilikom?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on nam je pokazao vojne lokacije i razgovarao je o veličini jedinica koje su se tamo nalazile, tako da sam ja stekao utisak o tome kakav je bio vojni raspored i kakav je bio taktički raspored. Sve sam to znao po završetku razgovora sa Perišićem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kažete nam nešto malo više, navedite nam neki primer.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on je bio vrlo otvoren. Mi bismo rekli da smo videli nekoliko tenkova. On bi rekao da to je zapravo četa. Ukoliko bih ja rekao da smo negde videli, recimo, desetinu vozila, on bi rekao: „Da, to je bataljon”. Prema tome, on je nama jasno stavio do znanja da smo mi videli samo mali deo od ukupnih snaga koje su se tamo nalazile.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li njegov pristup vojnim pitanjima bio sličan ili različit od pristupa Đorđevića iz MUP-a?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on se nama činio veoma otvorenim tokom diskusije i tokom razgovora o raznim pitanjima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je posle ovog sastanka došlo do ikakvog povlačenja i da li je to povlačenje bilo potpuno ili delimično?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Posle ovog sastanka stvorili smo plan o delimičnom povlačenju nekih snaga oko Mališeva (Malisheve) koje je trebalo da bude u nekoliko faza.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je posle ovoga došlo do još jednog sastanka četiri dana kasnije, znači 24, i da li je general Nauman bio prisutan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam prihvatio u to vreme ovaj plan o delimičnom povlačenju. I ja sam im rekao da nemam ovlašćenja da pregovaram ni o ičemu u ime NATO. Ja sam preneo tu informaciju NATO i oni su rekli da će to pogledati. Onda sam ja dobio informaciju i onda smo general Nauman i ja otišli ponovo na sastanak 24. oktobra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ko je tamo još bio prisutan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Milutinović, Šainović, Perišić i drugi, i predsednik Milošević.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad je počeo sastanak i koliko dugo je trajao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sastanak je počeo u 5.00, i trajao je oko sat vremena, možda sat vremena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakav ste cilj imali vi i Klaus Nauman?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo hteli da postignemo pravo povlačenje svih snaga u skladu sa rezolucijom UN. Mi smo imali rok do koga smo radili, imali smo naredbu o aktiviranju NATO-a. I mi smo preneli sve te uslove predsedniku Miloševiću i stavili mu do znanja da sada mora da povuče snage.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U jednom trenutku da li je Perišić organizovao jedan sastanak privatne vrste?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. Ono što se desilo je, Milošević je rekao: "Morate da nastavite da radite dalje sa generalima". Mi smo se prvo obratili Perišiću, i Perišić je onda sa nama prodiskutovao o rasporedu, govorili smo o tome koliko se razumno snaga može povući. Ali Perišić nam je rekao da samo predsednik Milošević može da da dozvolu za povlačenje tih snaga. I on nas je upozorio, zamolio nas je: "Molim vas, nemojte da uništite jugoslovensku vojsku, ovo je poslednja demokratska institucija u Jugoslaviji".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kad ja on to rekao, da li je nešto uradio u vezi sa brojem ljudi koji su se tamo nalazili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, da, on se pobrinuo da svi izađu iz sobe sem prevodioca.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste usled toga vi ponadali da možda mogu da se ubrzaju pregovori?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to nam je izgledao kao jedan pozitivan, optimističan znak. Ali smo s druge strane shvatili da je Milošević imao kompletnu kontrolu nad tim šta će se desiti i šta će biti odlučeno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste onda doneli odluku oko toga da li ćete postići puno povlačenje ili treba još nešto da se dogovorite sa optuženim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, u tom trenutku smo mi shvatili, da smo uradili maksimalno koliko je moglo da se uradi sa Perišićem, i zato smo odlučili da se vratimo da se sastanemo sa Miloševićem i njegovim timom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ta sledeća prilika, to je opet bilo u Belom dvoru? Da li je bilo još nekih drugih ljudi koje ste tada upoznali po prvi put?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa da, tamo se nalazio Šainović, i mislim da je to bio prvi put da sam se ja sreo sa Šainovićem. Došli su i ljudi iz policije i mi smo ponovo sakupili celu grupu, to mora da je bilo oko 20.00, 21.00, 24. oktobra, to je bila subota večer.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kakva je bila prvobitna reakcija optuženog na tom drugom delu sastanka?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo rekli optuženom da nismo dobili ono što nam je potrebno i da nam ovo nije dovoljno. I onda je general Nauman imao jednu ideju, mi smo o tome prethodno razgovarali, i on je rekao: "Treba da se povuku ove preterane policijske snage, povucite ih sve. Gospodine predsedniče, to je jedini način da se ovaj problem reši, to je jedini način da se rešite naredbe o aktiviranju. Povucite ove policijske snage". I Milošević je izgledao veoma iznenađeno, onda se povukao u drugu sobu sa svojim timom, bili su tamo 15, 20 minuta, onda su se nazad vratili u sobu gde smo se mi nalazili i Milošević se složio u principu. Rekao je: "Morate sada da nastavite diskusije i da izradite detalje ovog sporazuma".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sa kim je to trebalo da vi izradite detalje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, tad smo se vratili u srpsko Ministarstvo odbrane i koliko se ja sećam, tamo je bio ministar spoljnih poslova Milutinović, generali Perišić, Đorđević, Lukić, mislim da je i Šainović još uvek bio tamo, on je ulazio i izlazio, koliko se ja sećam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li su se ti pregovori nastavili do ranog jutra 25. oktobra kada ste se vi vratili da vidite optuženog u Belom dvoru?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je, ti pregovori su se završili negde između 4.30 i 5.00, 25. januara.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi ste videli optuženog u koje doba dana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, to je bilo oko 9.00, mi smo se sredili, imali smo rezultate u tom trenutku, ja sam to proverio sa štabom i vratili smo se oko 9.00.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste tada bili u situaciji da zahtevate više ili manje od onoga što ste početno zahtevali?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, problem je bio, tačno, general Nauman je prvobitno tražio da se povuče 3.000 pripadnika policije, a tačan broj je bio 4.000. Zato smo mi otišli kod Miloševića i rekli mu da hoćemo da se napravi jedna izmena u sporazumu, dakle, ne 3.000, nego 4.000 policajaca treba da sa povuče.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on to prihvatio?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, prihvatio je nevoljno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on prihvatio argument o tome da prisustvo MUP-a treba da bude veće?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako je to on objasnio?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on je u suštini rekao da želi da ostane pri onoj brojci od 3.000. Pitao je: "Odakle vam informacija o 4.000?". Ja sam rekao da to potiče iz njihovih dokumenata, odnosno, iz dokumenata koje nam je on dostavio nakon sastanka održanog 15. oktobra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A argument da bude veće prisustvo MUP-a, da li je to došlo od Miloševića ili od nekog drugog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, mi smo tokom tog razgovora razgovarali samo sa Miloševićem. Prethodne večeri je bilo razgovora o tome sa Milutinovićem, dakle, o broju MUP-a, da li treba da budu tamo, da li treba da nose uniforme ili ne. Ali u nedelju ujutro Milošević je predložio svoje izmene, dakle, izmene koje je on želeo. Mi smo ih razmotrili, saslušali smo objašnjenja, a onda smo mi predložili ovu izmenu. Dakle, rekli smo da mora da se povuče 4.000, a ne 3.000 ljudi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tokom tih pregovora da li u jednom trenutku optuženi pomenuo neke istorijske događaje iz 1946. godine, i ako jeste, da li možete da nam kažete šta je rekao? Koliko se toga sećate i kakav je to efekat imalo na vas?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo postigli sporazum, onda smo čekali da se sporazum prekuca i da se potpiše i to je bilo negde oko 10.30, 11.00. I u jednom trenutku predsednik Milošević je filozofski razmišljao o nekim pitanjima, obratio mi se i rekao: "Znate, generale Klark, mi znamo kako da postupamo sa tim ubicama, tim ljudima koji siluju, tim kriminalcima, mi smo to i ranije već jednom uradili". Ja sam pitao: "A kada?". Onda je on rekao: "U Drenici (Drenice) 1946. godine". A ja sam pitao: "Šta ste uradili?", a on je rekao: "Sve smo ih poubijali, sve". Ja sam bio iznenađen žestinom kojom je govorio, samo sam ga pogledao, general Nauman takođe ga je samo pogledao, koliko se sećam i Milošević je onda dalje rekao: "Naravno, nismo sve to odjednom uradili, trebalo nam je određeno vreme".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vam je rekao koliko vremena im je bilo potrebno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, ne sećam se da je to rekao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, kao što ste rekli, sporazum je odnet na prekucavanje. Kada je donet na potpisivanje, šta ste primetili u vezi onih koji su trebali to da potpišu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja sam primetio da se Miloševićevo ime ne nalazi na sporazumu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste to pitanje pokrenuli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, on je rekao da nije potrebno. Ja sam rekao: "Da, potrebno je" i zatražio sam od njega da potpiše sporazum.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste mogli da insistirate na tome da on potpiše sporazum, i da li ste spomenuli nivo ljudi sa kojima obično razgovarate tokom pregovora?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, morao sam žestoko da insistiram na tome, budući da je moje iskustvo u vezi sa kontaktima sa vođama iz tog dela sveta i sa gospodinom Miloševićem, moje iskustvo je bilo to da oni ne žele da potpisuju dokumente, jer bi to onda značilo da ne mogu da se odreknu tih dokumenata. I ja sam insistirao, ja sam odlučio da će gospodin Milošević

potpisati to, mi smo o tome sa njim razgovarali, on je imao ovlašćenja i ukoliko on ne bi potpisao taj dokument, mene je brinulo to što bi on mogao da kaže: "Pa ja nisam video taj dokument", i mogao bi da ga se odrekne. Dakle, bilo je veoma važno na tom dokumentu da stoji njegov potpis, budući da su to bila njegova obećanja koje je on dao NATO.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, ovaj dokument je već predodčen kao dokazni predmet, to je dokazni predmet 94, tabulator 3. Moglo bi da se stavi na grafoskop kako bi svedok video ovaj dokument, dakle, kako bi se video sam potpis. Ja ne vidim to na ekranu, ne znam da li sudije vide, evo u redu je, sada je dobro, u redu, hvala. Kao što vidimo, ne postoji otkucano mesto za potpis optuženog. Dakle, vi ste zatražili da on potpiše, pokažite nam gde je to on to potpisao.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa evo, vidimo ovaj deo koji je bio otkucan, dakle otkucan u Beogradu u Jugoslaviji dok sam ja razgovarao sa Miloševićem. Ovo su potpisi koje je on želeo da budu tu i ovo je ono što je tu otkucano i naravno naša imena, generala Naumana i mene, a onda je on ovde potpisao na naše insistiranje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Puno vam hvala. A ovaj dokument je u stvari zapisnik sa sastanka održanog 25. oktobra 1998. godine, i kao što je dogovoreno, tu je pridodata izjava. Sada prelazim na paragraf 30. Dakle, da li ste 20. decembra ponovo otišli u Beograd kako biste se sastali sa jednom osobom koju niste pre toga upoznali, sa general-pukovnikom Ojdanićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo znali da je Perišić u određenim nevoljama i to na osnovu sastanka 25. oktobra i mene nije iznenadilo što je na njegovo mesto postavljen general Ojdanić. Ja sam želeo da budem siguran da general Ojdanić shvata koje je obaveze preuzela Jugoslavija preko ovog dokumenta koji je potpisao Milošević.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je još bio prisutan na tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Gospodin Šainović je bio prisutan. Meni očigledno nije bilo dozvoljeno da se sam sastanem sa generalom Ojdanićem, bez prisustva gospodina Šainovića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U to vreme kako ste vi to procenili, šta je to vama govorilo o poverenju koje je bilo ukazano Ojdaniću?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, rečeno je da Ojdanić ne može nasamo da se sastane samnom, odnosno, samo sa prevodiocem, već da su mu potrebne politička uputstva od gospodina Šainovića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi sa gospodinom Ojdanićem pokrenuli pitanje prisustva tenkova Vojske Jugoslavije severno od Prištine (Prishtine) ka Podujevu (Podujeve)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo već tada imali dokaze o tome da se krše obaveze koje je Milošević preuzeo u odnosu na NATO. Oni su već rasporedili tenkove severno od Prištine i to na liniji komunikacije u blizini Podujeva. Ja sam to spomenuo gospodinu Ojdaniću, a on je rekao: "Pa, radi se o obukama". Ja sam rekao: "To nije obuka, a po sporazumu, obuke moraju unapred da se najave, a to nije urađeno".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on sa vama slobodno razgovarao ili se prvo konsultovao sa gospodinom Šainovićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pre svakog odgovora on bi dobio uputstva od Šainovića, odnosno to bi razjasnio sa Šainovićem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste izneli jednu procenu u vezi sa Ojdanićem, ne znam da li je bilo na tom sastanku ili kasnije, ali recite nam šta ste mislili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, meni se činilo da se radi samo o jednoj formalnoj figuri, o osobi koja je dovoljno ambiciozna da želi taj posao, ali koji možda ne bi postavljalo onoliko teška pitanja koja su generala Perišića dovela u nevolju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pređimo sad na Račak (Recak). Nakon tog događaja, da li ste vi i general Nauman otputovali u Beograd 19. januara kako biste se sastali sa optuženim i kako bi pokušali da organizujete istragu o događaju u Račku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste imali i neka pitanja u vezi sa ambasadorom Vilijemom Vokerom (William Walker)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, mi smo bili za to da ambasador Vilijam Voker ostane u zemlji. I takođe smo hteli da Milošević potvrdi obaveze koje je preduzeo u odnosu na NATO u dokumentu od 25. oktobra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sastanak je bio u Belom dvoru. Koliko dugo je trajao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sastanak u Belom dvoru je trajao sedam sati.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je bio zajedno sa Miloševićem na tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se sećam, bili su prisutni gospodin Milutinović i gospodin Šainović.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je jedno od pitanja koje ste pokrenuli na tom sastanku bila mogućnost da tadašnji tužilac Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju Luiz Arbur (Louise Arbour) dobije pristup kako bi vodila istragu o masakru u Račku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je prvo pitanje koje smo pokrenuli.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koja je bila reakcija optuženog na to?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa on je reagovao na nekoliko načina. Pre svega, on nas je podsetio da nikada nije priznao jurisdikciju Tribunala unutar Jugoslavije. Mi smo mu onda rekli: "Da, ali vi ste obećali da ćete sarađivati". Onda je rekao: "Pa, nije bilo nikakvog masakra". Onda smo mi rekli: "Da, ali nađena su tela". Onda smo mi dalje insistirali, a onda je on rekao da gospođa Arbur može da dođe kao turista. Prvo je rekao da ne može da dođe, onda je rekao da može da dođe kao turista, pa onda da mora da ima pratnju, pa onda da treba da bude u pratnji ministra pravde, pa da ne može da vodi istragu, onda da može da pogleda tela, ali da može samo da ih pogleda, a da i drugi ljudi budu prisutni".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dok su se iznosili ovi predlozi, da li ste vi to prenosili tužiocu Arbur, kako bi ona na to reagovala?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, ja sam je pozvao nekoliko puta kako bih čuo njeno mišljenje o raznim ponudama koje je izneo gospodin Milošević.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A kako se završio razgovor sa optuženim o toj temi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, došlo je do toga da on, u stvari, nije ponudio zadovoljavajući pristup kako bi ona izvršila istragu, i on je nastavio izokola da se bavi tim pitanjem i nije hteo da ispuni ono što sam zatražio.

Ja sam ga jednostavno pitao ovako: "Ako ne želite da ona dođe, samo recite, recite da ne želite da dođe. U suprotnom, dozvolite joj da dođe i dajte joj sva ovlašćenja da izvede istragu kako treba". Onda je on rekao: "Ne, ne želim da dođe".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pređimo sada na ambasadora Vokera. Kakav je bio stav optuženog u odnosu na njega i kako je to pitanje bilo rešeno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, Milošević je nastavio da govori o tome kako je ambasador Voker prekršio ovlašćenja jednog diplomate kada je rekao da se radilo o masakru i da je to bila odluka srpske vlade da ambasador Voker mora da ode.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste u jednom trenutku nakratko porazgovarali sa Milutinovićem tokom neke pauze?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, koliko se sećam, u to vreme gospodin Milutinović više nije bio ministar spoljnih poslova, već je bio predsednik Srbije, a gospodin Milošević je postao predsednik Jugoslavije. Ali, Milutinović je rekao: "Pa, možemo da postignemo kompromis u vezi sa ovim pitanjem, saslušajte ono što govori predsednik Milošević. On kaže da se radi o volji vlade, dakle, on nudi jedan kompromis, možda će odustati od tog stava".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na kraju da li je usvojen neki zaključak?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, osim što je Milošević bio odlučan u tome da gospodin Voker mora da ode.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što se tiče obaveza i sporazuma iz oktobra meseca, kakav je bio stav optuženog? Da li je bio spreman na kompromis ili je bio beskompromisan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Milošević mi je rekao: "Ja neću ispuniti uslove iz tog sporazuma, upozoravam vas da ćemo se braniti i nećemo ispoštovati odredbe sporazuma".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako ste vi na to reagovali, šta ste mu rekli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja sam mu rekao da ta dejstva izlaze iz okvira razumne odbrane, da se radi o disproporciji, i rekao sam mu da, ukoliko on bude insistirao, da će mi NATO reći da pokrenem avione. Dakle, drugim rečima, rekao sam mu da on ne ispunjava uslove iz sporazuma i da će onda u tom slučaju NATO pokrenuti naredbu o aktiviranju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tokom razgovora sa optuženim, da li je bilo govora o tome šta on u stvari radi vlastitoj zemlji?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Ja sam pokušavao da mu na neki način stavim do znanja, da shvati koje će biti posledice po njega i njegov položaj u međunarodnoj zajednici. Ja sam mu rekao da će NATO tražiti da zna šta on radi toj zemlji. On je tražio od profesora da potpišu lojalnost, i uništio je demokratiju, upropastio je u potpunosti jednu vitalnu ekonomiju, dakle, oni će da pitaju: "Kakav ste vi to vođa?"

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A šta je optuženi na to rekao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, predsednik Milošević je bio veoma ljut. On je tvrdio da ne postoje nikakve potvrde o lojalnosti, da Srbija jeste demokratska zemlja. On je optužio i mene i generala Naumana da mu pretimo. On je rekao: "Vi ste ratni zločinci".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste pokušali da ga smirite?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, ja sam hteo da se vratimo u racionalni tok razgovora, on se jeste smirio, ali nije došlo ni do kakvog daljeg progressa tokom razgovora.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U jednom trenutku tokom tog razgovora, da li ste vi spomenuli nešto, odnosno šta ste vi čuli da ja optuženi rekao ambasadoru Holbruku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Holbruk mi je rekao u jednom trenutku da mu je Milošević rekao da mu je Kosovo važnije od njegovog vrata. I ja sam zatražio da Milošević to potvrdi. I on je rekao: "Ne, to nije tačno, ja sam rekao da mi je Kosovo važnije od glave". Dakle, da je Kosovo centar srpske civilizacije i da je to, u stvari, bila suština onoga šta je on rekao, dakle, da je to ključ njegove političke budućnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ranije je pominjano nešto što se desilo 1946. godine. Da li se i to ponovo spominjalo?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, mislim da jeste.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, evo ostala su mi još tri paragrafa, pre nego što pređem na onaj paragraf za koji ste mi rekli da ga ponovo pogledam. Da li je to zgodan trenutak za pauzu?

SUDIJA MEJ: Da. Sada ćemo napraviti pauzu, generale Voker ...

TUŽILAC NAJS: General Klark, gospodine.

SUDIJA MEJ: Izvinjavam se, generale Klark, mi moramo da upozorimo sve svedoke da ne govore o svom svedočenju sve dok ne završe svedočenje, dakle, zamoliću isto i vas. Koliko smo shvatili, vi ćete održati jedno predavanje večeras o međunarodnim odnosima, to je u redu. Ali, formalno moram, takođe da vam kažem da tokom toga ne razgovarate o ovom predmetu.

SVEDOK KLARK: Da, naravno.

SUDIJA MEJ: Sada ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 36 rezimea izjave. Generale Klark, kada ste prvi put saznali da su bilo koje snage SRJ uključene u ofanzivu na Kosovu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, prve indikacije toga smo videli u januaru, kao što sam rekao. Mi smo već videli da trupe narušavaju sporazum i znali smo da je to samo pitanje vremena. Kao što sam rekao, krajem decembra smo videli pokrete i raspoređivanje dodatnih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A u vezi sa područjem Podujeva, šta ste saznali za to područje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to su bile prve jedinice koje su se pokrenule decembra 1998. godine. Ja sam negde oko 20. decembra 1998. godine, kada sam se sastao sa generalom Ojdanićem, ja sam ga upozorio na to. I onda smo kasnije videli da se te snage raspoređuju i da manevrišu. A ono što smo mi mogli da vidimo jeste da su oni obično opkoljavali neko selo, izazvali neprilike i koristili su, tražili priliku kako bi koristili svoje oružje i teško naoružanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo na osnovu pamćenja naravno, da li je u to vreme bilo elemenata neke konkretne oklopne brigade?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo nastavili da pratimo kretanje 211. oklopne brigade. Videli smo da se ona povukla, a zatim se ponovo vratila na granicu i krenula da ponovo raspoređuje svoje snage na teritoriji Kosova.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što se tiče Prištinskog korpusa, da li ste primetili bilo šta drugo, odnosno da li ste bili obavešteni bilo šta u vezi sa njihovim naoružanjem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo videli da je pojačana, to je bila komanda za pokrajinu, i mi smo dobili informacije da se tu pridodaju snage kako bi bile efikasnije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste videli u kojoj meri je ojačana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mislimo da je bila dvostruko pojačana, bilo je mnogo dodatnih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste saznali nešto o nečemu što se zove zajednička komanda?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li da nam kažete šta i odakle ste to saznali, u najopštijem obliku i šta ste vi shvatili, kako ste vi to razumeli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Imao sam dva opšta izvora informacija. Prvo sam dobio indikacije nakon prvog sastanka sa Šainovićem, kada mi ga je optuženi predstavio kao osobu koja je nadležna za to, koja je glavna u tome. A iz drugih pouzdanih izvora bilo je jasno da se radi o nekoj vrsti zajedničkog štaba vojske i policije, kako bi se upravljalo tom pokrajinom i da je Šainović imao tamo neku ulogu, ulogu koja možda njemu omogućila da na neki način podriva autoritet Generalštaba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koju svrhu ste vi videli u upotrebi te zajedničke komande?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Kao prvo, bilo je potrebno da se koordinira, koordiniraju vojne i policijske aktivnosti na terenu, ali to je imalo i druge svrhe zato što se na taj način izbjegavala direktna kontrola nad oružanim snagama od strane Generalštaba. I da se nadovežem na komentare koje mi je Perišić dao, ja sam pretpostavljao da u Generalštabu još uvek ima elemenata koji nisu pod punom političkom kontrolom tadašnjeg predsednika

Miloševića, što je njemu na taj način omogućilo da zaobiđe taj otpor koji je možda postojao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Početkom marta 1999. godine, da li je generalni sekretar Solana vama dao ikakve instrukcije vezano za generala Ojdanića?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, i dalje smo videli kako se koncentriraju snage. Ja sam rekao Solani za to. On je rekao: "U redu, recite Ojdaniću da prestane dovesti dalju vojsku i vidite da li možete da postignete da to ne radi kako bi se izbegla daljna eskalacija". Ja sam nazvao Ojdanića i rekao sam da mi pratimo što rade, rekao sam mu da to ne rade. A on je odgovorio rekavši da mi smo to prouzrokovali, da oni to rade u samoodbrani, zbog pretnje od invazije NATO. U to vreme nije postojala mogućnost da NATO izvrši invaziju. Ja sam rekao Ojdaniću da to ne sme raditi, da to ne bi trebao raditi a on je rekao da trupe dolaze u Makedoniju. Objasnio sam mu da te snage nisu dovoljne za invaziju i rekao sam da krši sporazum iz oktobra 1998. godine o kojem smo imali taj sastanak prošlog decembra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Po vašem mišljenju koja je bila svrha te koncentracije snaga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je sve bilo u skladu sa ovim planom o kojem smo mi čuli glasine, da se 1999. godine taj problem konačno reši.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Konačno rešenje kakvog tipa?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Operacija etničkog čišćenja velikih razmera usmerena protiv naroda na Kosovu.

TUŽILAC NAJS: U svetlu primedbi Pretresnog veća, vezano za paragraf 39 do 45, ja ću uz vaše dopuštenje sada da se pozabavim sa prvih nekoliko rečenica iz paragrafa 39 i paragrafom 41, ali ne i sa ostatkom toga. Prvo ćemo, dakle, da uspostavimo osnovu za vaše znanje. Da li je to prihvatljivo Pretresnom veću?

SUDIJA MEJ: Da. Radi se samo o razmerama unakrsnog ispitivanja koje će da se omogući na osnovu tih delova. To je sve šta smo hteli da kažemo.

TUŽILAC NAJS: Da, shvatamo u potpunosti, i zahvalan sam vam na vašoj zabrinutosti za to. Dakle, paragraf 39 je vrlo jednostavan, a paragraf se 41

odnosi na obrazac, naslov je "Obrazac ponašanja između konflikata", i svedok mora da nam da osnovu za svoja saznanja o tom materijalu.

SUDIJA MEJ: Da

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine generale, kada je po vašem mišljenju počela srpska ofanziva, u petak 19. ili u subotu 20? Vi se time bavite u vašoj izjavi u pasusu 41, no molim vas da se na to ne pozivate. Vi govorite o obrascu događanja kako je Vojska Jugoslavije i druge jedinice, kako su se one u to uključile. Pre nego što vas pitam kako je taj obrazac izgledao, možete li da mi kažete koji su generalno bili vaši izvori informacija, tako da možemo videti kako ste stekli takav sud?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Iz medija i iz drugih pouzdanih izvora. Dakle, kombinacija različitih izvora informacija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakav je bio taj obrazac ponašanja, odnosno, uključenost Vojske Jugoslavije, MUP-a i drugih jedinica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je bilo konzistentno sa obrascem koje smo videli i drugde u bivšoj Jugoslaviji, u sukobima u bivšoj Jugoslaviji. Naime, vojska okružuje cilj, dovodi pojačanja, blokira taj dio. Policija zatim ulazi i hapsi ljude, konkretne ljude ili zato što imaju prethodne informacije, traži, pretražuje to mesto, zatim ulaze pripadnici paravojnih formacija, prete ljudima, pljačkaju ih i izbacuju ih iz kuća i sve se to dešava pod kontrolom vlasti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovaj obrazac koji ste sada opisali, da li je po vašem mišljenju, mišljenju jednog vojnika bilo nešto što je moglo da se izvrši bez znanja lokalnih predstavnika Vojske Jugoslavije ili MUP-a?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To nije moglo da se desi bez koordinacije Vojske Jugoslavije i MUP-a. I na osnovu onoga što sam ja video, to je moralo da bude urađeno sa komandom i kontrolom visokog nivoa zato što su te snage još uvek bile veoma disciplinovane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postaviću vam nekoliko pitanja o jednoj temi koju smo već dotakli, to je sistem protivavazdušne odbrane. To je tačka 6, pasus 6. Setićete se da ste rekli Pretresnom veću da ste Perišiću jednom rekli da isključi sistem predajnika. Da li možete da date neka dodatna objašnjenja u vezi sa sistemom protivavazdušne odbrane? Možete li da nam opišete

kakvo je bilo vaše mišljenje o njenoj prirodi, ako se to uporedi sa sistemom protivvazdušne odbrane u zemljama članicama NATO ili recimo SAD ili Velike Britanije (Great Britain)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je bio jedan integrisani protivvazdušni sistem. Radilo se o jednom obrascu i postojali su regionalni čvorovi, radari za upozoravanje i radari za utvrđivanje ciljeva, zatim se radilo o lokacijama sa kojih su mogle biti ispaljivane rakete, o sistemu javljanja i navođenja. Dakle, to je nešto što je nasleđeno iz bivše Jugoslavije i to je bilo u potpunosti u funkcionalnom stanju, i zapravo nije postojalo nikakva granica između Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije. To je bio potpuno integrisani sistem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako bi to moglo da se uporedi sa, na primer, deljenjem informacija, kako informacije dele zemlje kao što su saveznici, kao što su Velika Britanija i SAD, a da ništa nam ne otkrijete kako taj sistem zapravo izgleda?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, zemlje članice NATO su predale odgovornost za protivvazdušnu odbranu NATO, ali to je i dalje pod suverenitetom. Dakle, informacije su deljene između zemalja, ali putem njihovih nacionalnih sistema. Ovo što vi imate ovde je jedan bivši nacionalni sistem, koji naprosto nikad nije prestao da postoji. To znači da je integrisan, da se svi delovi uklapaju...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koristili ste reč intergrisan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, intregrisan. Informacije su se razmenjivale obostrano, u oba smera, koliko smo barem mi to mogli da vidimo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta nam to otkriva o odnosu između dve vojske u pitanju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Po našem mišljenju u to, zadnje informacije bi ukazivale na to da su te dve vojske bile podeljene politički, ali ne i zaista materijalno, što znači da kada su se te dve vojske podelile, vojnici koji su živeli u Bosni i Hersegovini su izvučeni iz sistema Vojske Jugoslavije, ali oficiri su se izmenjivali tako što su išli iz jedne u drugu. Koliko smo mi mogli utvrditi, Vojska Jugoslavije je i dalje vršila obuku, i dalje je imenovala oficire na različita mesta, i recimo unapređivanje i plaćanje oficira je takođe bilo pod kontrolom Vojske Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono što mene zanima je sistem protivvazdušne odbrane, šta nam to pokazuje o prirodi te dve vojske?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je bio intregrisan sistem, dakle, odluka da se otvara vatra ili da se uključe radari morala je biti doneta od strane Jugoslavije, a ne od Srba u Bosni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sad me zanima kakva je situacija sa dokaznim predmetima. Molim, dakle da biografija generala Klarka bude tabulator 2. Prećićemo, dakle, preko odeljka 3. Ali sada ću da vas pitam o jednoj stvari, vi ste napisali knjigu "Moderno ratovanje" (Waging Modern War). Da li je došlo do ikakvih ispravki te knjige?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS: Imamo tu jednu tablicu koja pokazuje koje pasuse sudije treba da uzmu u obzir iz te knjige i odeljak, to je odeljak 3, tu se nalaze baš konkretno odlomci iz te knjige.

SUDIJA MEJ: Ja mislim da smo mi odlučili da nećemo to da usvojimo. Da li vi želite, izvinjavam se, ali nije mi jasno. Da li vi hoćete da kažete da knjiga, da optuženi može slobodno da vrši unakrsno ispitivanje o celoj knjizi? Ja nisam tako shvatio da smo to mi rekli.

TUŽILAC NAJS: Ne, časni Sude. Ja to nisam tražio, posebno u svetlu onoga što ste vi rekli danas ujutro, čak ni odlomci možda neće morati da budu izneseni ovde.

SUDIJA MEJ: Da, zaista ne, posebno zato što se meni čini da nije fer da se iznose samo odlomci koji su sigurno već dati, mnogo šire izloženi u svedočenju.

TUŽILAC NAJS: Pod odeljkom 5 rekao sam da se nalazi jedan dokazni predmet, zapravo jedan izložak iz muzeja. Rekao sam da se taj izložak, to je pismo i nema potrebe da to postane dokazni predmet, ali može da se podeli okolo. Ono potiče iz Mek Artur muzeja vojne istorije Arkanzasa (MacArthur Museum of Arkansas Military History) i objašnjava jedinu izmenu koja je napravljena na mapi. Dakle, mislim da bi ovo pismo moglo da postane deo tabulatora 5, posebno ako je Pretresno veće spremno da prihvati kopiju mape iz tabulatora 5, kako bi original mogao da bude vraćen u muzej.

SUDIJA MEJ: Da, samo trenutak da razmotrimo.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: U redu, prihvaćemo ovaj dokazni predmet koji smo dobili, a original može da bude vraćen u muzej.

TUŽILAC NAJS: Hvala vam.

SUDIJA KVON: Gospodine Najs, imamo dve karte geografske karte pod tabulatorom 5, ali jednom se nećemo baviti.

TUŽILAC NAJS: Mislim da je dokazni predmet, ako na to mislite, ova karta koja je na foliji. Ja trenutno nemam ovde svoju kopiju, ali mislim da ćete tu pronaći i jednu originalnu kartu bez ikakvih oznaka.

SUDIJA KVON: Različite su.

TUŽILAC NAJS: Izvinjavam se, mislim da je to što imate ...

SUDIJA MEJ: Izgleda da je ova druga zapravo neobeležena verzija ove prve.

TUŽILAC NAJS: Da, ovo što imamo na stalku to je karta sa oznakama, i to je verzija koju je, kao što je svedok rekao, optuženi označio. I dakle, vidimo da imamo ovde i tabulator 6, da je to isto tako predočeno. To je sve što ću pitati ovog svedoka.

TUŽILAC NAJS: Dakle, generale Klark, biće vam postavljena još neka daljna pitanja.

SUDIJA MEJ: Pre nego što počnete, gospodine Miloševiću, Pretresno veće mora da donese neke odluke.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, pre nego što počnete sa unakrsnim ispitivanjem treba da znate da postoje neki određeni parametri izvan kojih

ne možete da idete. Mi smo već izdali jedan nalog koji ograničava razmere unakrsnog ispitivanja, neću sad da ulazim u razloge za to ponovo. Vaše unakrsno ispitivanje se ograničava na izjavu koju je ovaj svedok dao, što znači da ste vi ograničeni na način na koji niste bili ograničeni u vezi sa drugim svedocima zato što ste tada imali prava da postavljate pitanja, ali u vezi sa svim relevantnim stvarima, a ovde ste ograničeni isključivo na svedočenje koje je ovaj svedok dao. Dakle, ako mu postavljate pitanja, možete mu postavljati pitanja o onome što je on rekao ovde, ali ništa drugo zato što on nije svedočio protiv vas ništa drugo, osim ovoga šta je ovde rekao. Dakle, ovde smo vam ograničili razmere unakrsnog ispitivanja. Odbili smo da usvojimo knjigu. Knjiga nije ušla u dokazni materijal tako da nećemo dozvoliti slobodno unakrsno ispitivanje, neograničeno unakrsno ispitivanje, ali ako se radi o nečemu relevantnom, možete ako to želite da pitate generala Klarka, u vezi sa onim delovima knjige koje se odnose na njegovo svedočenje ovde pred nama, a radi se o stvarima koje su već istaknute. Dakle, možete da izvršite unakrsno ispitivanje u skladu sa ovim ograničenjima, i prekinućemo vas ako izađete iz ovih granica. Molim vas da imate na umu. Mi smo razmatrali koliko vremena bi trebalo da dobijete za unakrsno ispitivanje i zaključili smo da bi trebalo da dobijete dva i po sata. Dakle, ako želite da vršite unakrsno ispitivanje, sada vam dajemo mogućnost da to uradite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, ja uopšte ne razumem, kako možete da mi ograničite unakrsno ispitivanje na dva i po sata?

SUDIJA MEJ: Mi smo razmotrili vreme koje smo vam dali, ali naravno ako vam bude trebalo malo više vremena, onda ćemo vam to produžiti, u zavisnosti od toga kako ćete vi da iskoristite to vreme. Nama se čini da je dva i po sata dovoljno, zato što je ograničeno, ograničeni su razmeri i ograničene su teme, ovaj svedok je veoma ograničeno svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, gospodine Mej, ja vidim da mi sad uvodite neka ograničenja vezana i za knjigu svedoka, a knjiga svedoka je povezana sa kredibilitetom svedoka, to bi značilo da ja ne mogu da ispitujem svedoka čak ni o onome što se odnosi na njegov kredibilitet. Je l' to to znači, ili znači da ipak mogu da mu postavim neka pitanja u vezi sa knjigom?

SUDIJA MEJ: Ne. Vi tačno znate pod kojim uslovima vam je odobreno to da radite, i morate da postavljate pitanja u sklopu tih ograničenja.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej, verovatno ćete mi omogućiti bar neka pitanja da postavim? Generale Klark, vi kažete u svojoj knjizi da vojna akcija NATO protiv Jugoslavije u proleće 1999. godine, nije bilo vam dozvoljeno da je zovete ratom?

SUDIJA MEJ: Mislim da nećemo voditi tu raspravu. Upravo sam o tome govorio. Ne smete neograničeno da raspravljate o akciji NATO, nego samo o onome o čemu je svedočio ovaj svedok.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, suštinsko pitanje ovde je upravo akcija NATO protiv Jugoslavije. Vi meni ne dozvoljavate da pitam svedoka o ratu protiv Jugoslavije, ja ne znam šta, kojim je on komandovao, ja ne znam šta vi to u stvari meni dozvoljavate da ga pitam?

SUDIJA MEJ: Da, svedok nije svedočio o tom ratu. Tužilaštvo se odlučilo da ga pozove da svedoči o ograničenom broju tema i on je svedočio o ograničenom broju tema. Mi treba, mi ćemo iz drugih izvora čuti dokaze o drugim tim stvarima za te šire teme, koje ako su relevantne za naše razmatranje, ako ćete vi hteti da ih iznesete pred nas, ali to ne možete da uradite preko ovog svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li je tačno da ste u intervjuu koji ste dali za "Njujorker" (The New Yorker) 17. novembra rekli da je rat koji ste vodili bio tehnički nelegalan?

SUDIJA MEJ: Upravo se o tome radi. On nije svedočio o ilegalnosti rata. On se uopšte nije upuštao u tu temu tokom svog svedočenja. Dakle, skoncentrišite se na ono što je on svedočio ovde, pa će vam biti dozvoljeno da postavljate pitanja. Ne možete da ulazite u ta šira pitanja putem ovog svedoka, ako su relevantna, čućemo za njih preko drugih svedoka iz drugih izvora.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja ne razumem, gospodine Mej, šta vi meni dozvoljavate da ja uopšte pitam svedoka. Vi mi ne dozvoljavate ništa da ga pitam?

SUDIJA MEJ: Da vam objasnim. General je svedočio o celom nizu sastanaka između vas i njega. Vi ste se sa njim sastali 1995. godine, i on je govorio o komentarima koje ste vi dali. Svedočio je o daljim sastancima u vreme koje je prethodilo događajima o kojima se govori u optužnici o Kosovu. Svedočio je o sastancima nakon događaja u Račku. To su sastanci na kojima ste i vi bili. I isto vam je govorio o tome, i o tome možete da ga unakrsno ispitujete. Druge stvari će se uvesti preko drugih svedoka, i možete njima da postavite pitanja u vezi sa tim. Što se tiče ovog svedoka, ja sam mislio da sam jasno dao do znanja da možete da ga pitate o njegovom svedočenju i izjavi koju je dao, i da će vaše unakrsno ispitivanje biti ograničeno na taj način. Tako možete, na primer, da početi tako što ćete ga pitati o sastanku u avgustu 1995. godine na kojem je bio i gospodin Holbruk i drugi ljudi. Na primer, možete da postavite to pitanje ukoliko osporavate ono što je on rekao, a ako ne osporavate njegovo svedočenje, onda nema potrebe za unakrsnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, naravno da osporavam svedočenje generala Klarka, jer je on maksimalno iskrivio činjenice, ja ću to i pokazati, ali mi uopšte nije jasno ...

SUDIJA MEJ: Onda bolje da i počnemo sa time, bolje da počnete sa time. Postavite mu pitanja da bismo svedoku dali priliku da odgovori. Samo trenutak, vi ste upravo sada rekli nešto, što bi svedok trebalo da ima priliku da odgovori. Generale Klark, optuženi nam je sada rekao da on osporava vaše svedočenje. Naravno, on ima pravo na to, ali ono što on kaže jeste da ste vi iskrenuli činjenice o kojima ste svedočili. To je njegov navod, možda biste vi hteli da date odgovor na taj njegov navod?

SVEDOK KLARK: Ja sam svedočio onoliko koliko sam najbolje mogao da se setim. Činjenice su upravo onakve kakve ih se sećam, to su činjenice koje sam predočio ovom Sudu.

SUDIJA MEJ: Da, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Radi, radi razjašnjavanja elementarnog odnosa prema meni u odnosu na ovoga svedoka, da li je sporno da je general Klark komandovao NATO u vreme rata protiv Jugoslavije? I da li je sporno, da je

to njegova najvažnija uloga u svemu što se tiče Jugoslavije? I da li je sporno da vi meni ne dozvoljavate da ga o tome bili šta pitam?

SUDIJA MEJ: Da, upravo tako. Postavite pitanja, ako to želite. Skoncentrišite se na ove stvari koje su već više puta rečene. Mi pratimo vreme. Čuli ste kva je naša odluka i morate je se pridržavati. Mislim da trošite svoje vlastito vreme raspravljajući o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dakle, ja nemam pravo da ga pitam ništa o ratu koji je NATO vodio protiv Jugoslavije, je l' to želite da kažete?

SUDIJA MEJ: Da, upravo tako.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, gospodine Mej, to je onda, ja ne znam zaista, ovo je primer činjenice kako je, ovo je jedna obična farsa.

SUDIJA MEJ: Ako nemate pitanja za svedoka, ne morate da postavljate, ali ako imate, onda izvolite jer ćemo vaše komentare isto ograničiti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej, svešču svoja pitanja na neka koja mi vi budete dozvolili, mada je ovo ja mislim skandalozna odluka da ne dozvolite da pitam generala Klarka o njegovoj ...

SUDIJA MEJ: Upravo sam na to mislio kada sam rekao da morate da smanjite vaše komentare, da ne gubite vreme na to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, počeli ste vaše svedočenje sa iznošenjem biografije, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U vašoj biografiji ja vidim kako ste vi bili u nekim, kako bih rekao, veoma posebnim odnosima sa vašim nekadašnjim predsednikom Klintonom (Bill Clinton), je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, nije mi jasno pitanje.

SUDIJA MEJ: Generale, ukoliko ne razumete pitanje, ne morate na to pitanje da odgovorite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale, da li ste dugo godina bili veoma blizak prijatelj nekadašnjeg vašeg predsednika Klintona?

SUDIJA MEJ: U čemu je poenta ovoga što sada pitate? Mi smo vam već rekli da treba da postavljate relevantna pitanja na koje svedok može da odgovori, a ovo nije takva vrsta pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej ...

SUDIJA MEJ: Dozvolite mi da kažem. Vi tek treba da osporite neku konkretnu tvrdnju koja je izneta u svedočenju ovog svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, relevantno je zato što u biografiji stoji da se samo površno poznavao sa svojim bivšim predsednikom, a meni je lično govorio u prisustvu Holburka da su veoma bliski prijatelji iz Arkanzasa (Arkansas), kako zajedno idu u lov, kako se o svemu konsultuju, i tako dalje. Prema tome, to je potpuno drugačije nego što je predstavljeno u njegovoj biografiji i ja želim da ustanovim da svedok ne govori istinu, počev od svoje biografije pa nadalje.

SUDIJA MEJ: U redu, onda možete svedoka da pitate o tome. Dakle, to je razgovor za koji tvrdite da ste vodili sa njim. Generale, možda biste mogli na to da odgovorite?

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ja nisam rekao predsedniku Miloševiću da sam blizak prijatelj sa predsednikom Klintonom. Ja nikad nisam išao u lov sa njim i ja se nisam savetovao, niti se savetujem sa predsednikom Klintonom o svemu. Moj odnos sa predsednikom Klintonom je bio zvanične vrste, jedan korektan odnos. On je bio predsednik Sjedinjenih Država, ja sam bio oficir u vojsci Sjedinjenih Država. U to vreme tada sam bio uključen u dejtonske pregovore ja sam radio, ja sam bio na funkciji predsednika združenog generalštaba, a zatim sam kasnije bio i komandant savezničkih snaga za Evropu (Europe). Dakle, imao sam dvostruku funkciju i ja sam u smislu toga bio odgovoran ministru odbrane, vojnom komitetu NATO, i generalnom sekretaru NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, znači vi poričete, da ste upravo tamo u ovom objektu, kojom nazivate malom lovačkom kućom, kad smo

zajedno šeteli Holbruk, vi i ja, meni pričali, i vi i Holbruk jedan drugog preticali o tome, o vašim neposrednim bliskim odnosima sa predsednikom Clintonom, je l' tako? Ovde niste pričali o tome, niste govorili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam uopšte takvog razgovora. Ja nisam nikome rekao da sam imao direktne i bliske odnose sa predsednikom Clintonom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čak ste pričali o lovu na divlje patke i tako dalje, sećate se toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se sećam da smo na početku "šatl" pregovora jednom prilikom predsednik Milošević, ambasador Holbruk i ja zajedno krenuli u šetnju oko jezera, i tom prilikom sam govorio o lovu na patke u državi Arkanzas. To nije imalo nikakve veze sa predsednikom Clintonom. I to je bila samo jedna vrsta uljudnog komentara, čija je svrha bila da se podstaknu pregovori koji bi doveli do kraja borbi u Bosni.

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, moram da vam skrenem na pažnju da u ovaj biografiji koju mi imamo u dokaznom materijalu, možda ja grešim i ispravite me ako grešim, ali mislim da u toj biografiji nigde ne stoji, nigde se ne spominje predsednik Clinton. Spominje se grad Litl Rok (Little Rock), ali ne vidim da se on igde spominje, suprotno, dakle, onome šta vi kažete.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Upravo zato što je suprotno tome što kažem, ja govorim da je onda svedok govorio druge stvari, a ne one koje pišu u njegovoj biografiji, to on naravno sad poriče, ali možemo da idemo dalje. Generale Klark, rekli ste da smo se prvi put sreli avgusta 1995. godine, i tada je bila celovita vaša delegacija, sećate se toga, bili su i Frejdžer, Kruzer, i drugi ostali, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, u avgustu 1995. godine mi, američka delegacija smo se po prvi put sreli sa predsednikom Miloševićem, kao što sam ja i izneo tokom svog svedočenja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li tačno da je to bio početak nastojanja da dođe do sveobuhvatnih pregovora o miru u Bosni?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je bio moj prvi kontakt i učesće u mirovnim pregovorima koji su imali za cilj da se dođe do kraja rata u Bosni, ali bilo je puno pokušaja, siguran sam da je Pretresno veće sa tim poznato, da se postigne mir u Bosni, godinama pre toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali to je bilo prvo direktno uključivanje jedne zvanične američke delegacije na čelu sa Holbrukom, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, koliko je meni poznato, to je bilo prvo uključivanje ambasadora Holbruka u tu vrstu pregovora. To isto važi i za mene, i to je bilo prvi put da se naša delegacija u to uključila. Pre toga se time bavio ambasador Redman (Charles Redman) koji je bio uključen u nešto što se, koliko se sećam, zvalo mirovni plan Kontakt grupe (Contact Group).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Osim Redmana koji se bavio preko Kontakt grupe, kod mene je dolazio Bob Frejdžer koji je došao s vama u toj delegaciji, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nemam nikakvih direktnih saznanja o detaljima sastanka između ambasadora Frejdžera i Miloševića, ali se sećam da sam čuo da su se oni sastajali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pošto nemate nikakvih direktnih saznanja, i ako sumnjam u to jer ste vi bili dobro obavješteni, da li se bar sećate toga da je na tom sastanku bio jedan, rekao bih, duh istih namera i kad je reč o Srbiji, i kad je reč o vašoj delegaciji da se postigne mir u Bosni, baš ste vi tako govorili, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, u vreme kad su se održavali sastanci u avgustu 1995. godine mi smo proveravali sve učesnike borbe u Bosni, i probali smo da stupimo u kontakt sa njima, da bismo nekako došli do kraja svega toga. I u to vreme nismo znali kakva bi možda bila uloga predsednika Mološevića i kakva bi bila svrha tog sastanka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste došli kod mene upravo da bih ja pomogao da se što pre dođe do mira u Bosni autoritetom koji ima Republika Srbija i ja lično, je l' tako, generale Klark ?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mi smo došli da se sastanemo sa optuženim zato što smo želeli da ustanovimo kakav bi bio njegov stav o strateškom planu koji smo mi izradili za okončanje sukoba, i hteli smo da vidimo da li bi on mogao da ima neku konstruktivnu ulogu. Mislili smo da bi on mogao da bude faktor, možda čak i dominantan faktor. Mi nismo znali da li možemo da postignamo mir i nismo znali da li će on imati konstruktivnu ulogu, ili neku drugu vrstu uloge.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li se vi sećate da je već više meseci pre tog vašeg uključivanja bio u opticaju plan Kontakt grupe koji su Srbija i Vlada Srbije i ja lično podržali i insistirali na tome da taj plan Kontakt grupe bude prihvaćen? Da je taj plan Kontakt grupe upravo podrazumevao razgraničenje entiteta u Bosni i Hercegovine 51 posto prema 49 posto, sećate se, pretpostavljam, toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, tokom prethodnog perioda je bio izrađen plan Kontakt grupe gde se predviđala podela 51 prema 49. Koliko je meni poznato, Srbi nikad nisu pristali na taj plan. A ja lično ne znam kakva je možda bila uloga Miloševića, ne znam da li je on to podržavao, da li je podsticao druge da to podržavaju ili ne. Sve što mi znamo je da je taj plan propao. Pored toga, takođe smo znali da je Jugoslavija i dalje imala značajnu, možda čak i dominantnu ulogu u nastavku sukoba sa snagama bosanskih Muslimana i sa hrvatskim snagama. Korišćeno je teško naoružanje koje je izgleda imalo veze sa Jugoslavijom, i stoga meni nije bilo sasvim jasno kakva je uloga, kakvu je ulogu imao Milošević tokom tog perioda.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, potpuno mi je jasno šta vi želite ovde da objašnjavate, ali da se vratimo na taj sastanak. To je bio prvi sastanak koji ste vi imali na području nekadašnje Jugoslavije, je l' tako, kao delegacije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je bio naš prvi sastanak u bivšoj Jugoslaviji sa ondašnjim predsednikom Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste na tom sastanku meni izložili plan da već sutra putujete i razgovarate sa rukovodstvom u Sarajevu na čelu sa Izetbegovićem, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sećate li se da sam vam sugerirao, i upozoravao vas da ne idete kako ste namerili preko Igmana jer tamo nema puta, da tamo postoji samo staza, da je to vrlo opasno, i da vam sugeriram da idete normalnim putem, sećate li se toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam svih detalja tog dijaloga. Ono čega se sećam je da smo tražili od optuženog da osigura naš prolazak normalnim putem da nas ne zaustavljaju na kontrolnim punktevi- ma i tako dalje. I sećam se toga da je optuženi odmah stupio u kontakt, čini mi se sa generalom Mladićem, takav smo utisak mi stekli na tom sastanku, i

da se on onda vratio i rekao da ne može da osigura jedan neometen prolaz za nas tada normalnim putevima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, upravo je suprotno, evo, ja ću vas podsetiti. Prvo, nisam ja izlazio da stupam u kontakt, nego je izašao moj šef kabineta Goran Milinović, ja sobu nisam ni napuštao nego s vama razgovarao, da l' se toga sećate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam detalja oko toga ko je izlazio iz sobe, a ko nije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, a kako se ne sećate toga da je Goran Milinović doneo preko faksa pismenu garanciju generala Mladića da nigde nećete biti zaustavljani i da možete da prođete normalnim putem? O tome smo razgovarali vrlo dugo, jer se on nekoliko puta vraćao da utvrdi i rečnik te garancije i da sve bude potpuno sigurno da vas niko neće zaustaviti, jer je Holbruk objašnjavao da bi bilo sramota za delegaciju da ih neko negde zaustavlja i tako dalje. Valjda se toga sećate, to je bio prvi sastanak, je li tako il' nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se uopšte ne sećam ovoga. Sećam se da se diskutovalo o putu i da nismo bili u stanju da dobijemo zadovoljavajuće garancije da ćemo moći da prođemo tim putem, i zato smo mi onda i odlučili da idemo putem preko Igmana. Ne sećam se drugih detalja, samo se sećam toga da se razgovaralo sa Mladićem, što znači da nam je bilo rečeno da je neko razgovarao sa Mladićem. Mi to nismo videli, mi smo ostali u sobi, a ko je razgovarao sa njim i šta je bilo preneto ja se toga ne sećam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne sećate da vam je data u ruke pismena garancija da nigde nećete biti zaustavljani i da ste to odbili, odnosno da je Holbruk to odbio zbog svoje sujete, i da su vam zbog toga poginula četiri čoveka na Igmanu u nesreći koja je izazvana prevrtanjem onog transportera? Nemoguće to da ste zaboravili, generale Klark, četiri druga su vam poginula tad, četiri člana delegacije zbog vaše sujete?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja vas uveravam da ja nikad nisam dobio nikakve garancije u vezi sa tim da možemo da putujemo normalnim putem. Ja nisam nikad video takav dokument i uopšte se nećeg takvog ne sećam. Naravno da se sećam te tragedije na Igmanu, mislim da je žalosno što nismo mogli da se krećemo normalnim putevima. U to vreme sam to smatrao političkom odlukom koju je doneo neko želeći da odloži

naš sastanak sa muslimanskim vlastima, sa predsednikom Izetbegovićem i sa Silajdžićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, ovo je zaista nešto što jedan častan čovek sebi ne bi smeo da dozvoli. Vi dobro znate koliko smo truda uložili ...

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, ovo je sve komentar sa vaše strane. Vi ste čuli šta je rekao svedok, vi to osporavate i čini nam se da nećemo ništa postići ako nastavite na ovaj način to da zloupotrebljavate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se bar sećate, generale Klark, da sam vam ja upravo kategorično sugerisao da nikako ne idete preko Igmana i da idete normalnim putem i da iz toga razloga smo upravo sve učinili da dobijete tu garanciju da biste išli normalnim putem? Da li se sećate da sam vam, da sam se kategorički zalagao upravo da ne idete preko Igmana, već da idete normalnim putem i da je upravo zato i sve preduzeto da dobijete tu garanciju, da li se bar toga sećate? Govorite ovde pod zakletvom, a imamo svedoke o tome.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mi sada govorimo o onome čega se ja sećam i čega se ja ne sećam da se desilo na nekom sastanku. Na ovom sastanku ne sećam se da je bilo ovakve vrste iznetih emocija koje sada iznosi optuženi. Ja se sećam da se vodio razgovor oko toga da li mogu da nam garantuju da ćemo proći kroz kontrolne punktove bez zaustavljanja, sećam se da je donet zaključak da ne mogu to da nam garantuju. Ja nisam uopšte siguran sa kim su se vodili razgovori vezano za ovo i ne sećam se nekih detalja. Sećam se zaključka sa sastanka i zaključak je bio da ćemo se konsultovati u Sarajevu i da ćemo morati to da uradimo, a da ne prođemo kroz kontrolne punktove.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste odlučili da ne idete tamo iz sujete, a ne zato što niste imali garanciju, je l' tako bilo, generale Klark, zato su vam poginuli drugovi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, da idemo onda na druga pitanja. Vi ste govorili da ste se začudili da se ja zalažem da Srbija ima glavnu ulogu u pregovorima, je l' tako bilo? Tako ste malopre rekli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono što sam ja rekao je sledeće. Kada je optuženi rekao da treba da kontaktiramo njega, a ne bosanske Srbe, ono što je mene interesovalo je kako je on bio toliko siguran u to i kakva je to pravne mehanizme imao na raspolaganju koji su mu omogućavali da bude siguran da, ukoliko se održi referendum o miru u Jugoslaviji, da bi se to primenilo na bosanske Srbe, dakle, na vođe jedne strane u drugoj zemlji. Prema tome, meni nije bilo jasno kakva je on ovlašćenja imao nad tim ljudima. Ja nisam znao da je on imao ikakva ovlašćenja, bar ne pravna, i zato sam ja postavio ta pitanja, a on je odgovorio da se oni neće suprotstaviti volji srpskog naroda. I onda sam ja iskoristio priliku da ga pitam da, ako to nije stvar zakonitosti, onda je stvar utiska i na osnovu čega mi treba da zaključimo da on ima uticaj nad tim ljudima, i ukoliko je to tačno, zašto to nije iskoristio da spreči ubijanje nevinih u Srebrenici.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, vi ste sad sve pomešali, ali da idemo detalj po detalj pa ćemo rasčistiti. Da li se sećate da upravo zato što se Srbija i ja lično zalagala da se postigne mir, da smo mi u jednom maratonskom pregovaranju sa rukovodstvom Republike Srpske, gde je bilo celo rukovodstvo Jugoslavije, Srbije, Crne Gore i Republike Srpske i uz prisustvo patrijarha Srpske pravoslavne crkve gospodina Pavla postigli saglasnost da se formira jedinstvena delegacija za mirovne pregovore, zato što je to u interesu celog srpskog naroda, i Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, i ljudi svih drugih koji žive na područjima nekadašnje Jugoslavije? Da li se bar toga sećate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, tokom nekoliko godina sukoba mi smo smatrali da je uloga optuženog nejasna, jer sa jedne strane se činilo da on podstiče sukob, a sa druge strane ponekad se činilo da on podržava mirovni proces. Kad smo mi počeli pregovore činilo se da on pokušava da sebe prikaže kao nekoga ko je za pregovore. I kad smo mi postavili pitanje njegovog uticaja, sledeći put kad smo se sastali, on je stavio ruku u džep i izvadilo ono što smo kasnije videli da je bilo pismo od patrijarha, a zapravo tamo je stajalo da će to da bude jedna jedinstvena delegacija koja će imati šest članova i da će i on imati odlučujući glas u toj delegaciji. Kako je to bilo urađeno, na osnovu kojih pregovora, mi o tome ne znamo ništa, ali se sećam pisma patrijarha.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pre svega to uopšte nije bilo pismo patrijarha. To je bila saglasnost, sporazum postignut između

rukovodstva Jugoslavije, rukovodstva Srbije, rukovodstva Crne Gore, rukovodstva Republike Srpske. U prisustvu patrijarha potpisali smo svi to pismo i predstavnici Republike Srpske i predstavnici Savezne Republike Jugoslavije, a potpisao ga je na kraju, da bi mu dao značaj i svoj blagoslov i patrijarh. Prema tome, to nije bilo uopšte pismo patrijarha. Uostalom, taj dokument postoji i ovde, pa molim da ga u pauzi izvadite da bi mogao da ga vidi general Klark, pošto čak i tu stvar iskrivljuje u svom svedočenju.

SUDIJA MEJ: Gospodine Najs, možete li da pronađete taj dokument za optuženog. Šta vi tvrdite da je general Klark iskrivio?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Iskrivio je sve, gospodine Mej, iskrivio je sve. Iskrivio je činjenicu da je Srbija bila glavni faktor koji se zalagao za mir sve te godine, da je Srbija nastojala da se taj mir postigne, da je u veoma, veoma intezivnim pregovorima postignuto upravo to da se Srbija aktivno umeša u mirovni proces i da je rezultat toga bio taj sporazum koji ima i potpis patrijarha. Da se to nije dogodilo ...

SUDIJA MEJ: Treba pružiti generalu priliku da na to odgovori. A on može samo da kaže o tome šta je on znao o srpskim pregovaračima. Generale, možete li da nam kažete šta ste vi znali o stavu druge strane u avgustu 1995. godine, kakav je bio sastav ili bilo šta što znate o tome?

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ja se sećam tog pisma. Mi smo ga zvali "partijaharovo pismo". To je svakako bio sporazum i to je, dakle, sporazum koji je optuženi koristio da bi nam pokazao da je on taj kome treba da se obraćamo i da je on vođa u pregovorima. Mi smo to zvali patrijarhovo pismo, zato što je to pismo potpisao i patrijarh. To je sve.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pa zašto se Srbija i ja lično zalagala da bude jedinstvena delegacija, pa valjda zato da bi imali garancije da će se postići mirovni sporazum? Je li tako ili nije tako, generale Klark ?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da je jedinstvena delegacija u stvari bila odgovor na onaj izazov koji je postavio gospodin Holbruk na prvom sastanku, budući da smo mi pitali: "Sa kim treba da se savetujemo, sa bosanskim Srbima ili sa vama?". A predsednik Milošević je tada rekao: "Pa, naravno da treba sa mnom da se konsultujete". Dakle, o tome

sam ja svedočio tokom glavnog ispitivanja. A ovo pismo samo potvrđuje činjenicu da će on biti u mogućnosti da kontroliše delegaciju bosanskih Srba, ukoliko dođe do nekih nesuglasica.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, i to što ste sad rekli nije tačno, jer sam vam ja savetovao da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske. A postizanje jedinstvene delegacije za nas je bilo pitanje života, pitanje mira, pitanje garancije da se mir postigne. A ako se želite da podsetite, što očigledno nemate nameru, upravo sam vam ja sugerisao da treba da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske, a da će Srbija i Savezna Republika Jugoslavija maksimalno podržati sve mirovne napore. Onda smo vam verovali, onda smo verovali da ste zainteresovani za mir. Je li tako bilo, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, onog čega se ja sećam u vezi sa tim prvim sastankom je sledeće. Ja se ne sećam da nam je predsednik Milošević rekao da ne treba da razgovaramo sa bosanskim Srbima. Ja se sećam da je on rekao da je on osoba koja treba da vodi mirovne pregovore.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Uopšte nije ...

SUDIJA MEJ: Mislim da je on sugerisao da vas je on savetovao, generale, da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske. Da li je on učinio zaista tako nešto?

SVEDOK KLARK: Sad da li nas je optuženi posavetovao na tako nešto, ne sećam se. U to vreme obojica su bili optuženi za ratne zločine, tako da nije bila naša želja da razgovaramo bilo sa Karadžićem, bilo sa Mladićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sad, sad ste došli na, polako, polako, milimetar po milimetar, generale Klark, sad dolazite na teren istine. Vi niste želeli da prihvatite moje sugestije da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske, uz obrazloženje da nećete da razgovarate sa pojedincima optuženim za ratne zločine. Je li tako ili nije, generale Klark, upravo ste to rekli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ono što sam ja upravo rekao jeste moje mišljenje i ono čega se ja sećam u vezi sa tim razgovorom, časni Sude, je to, mi smo pitali optuženog: "Da li treba sa vama da kontaktiramo ili sa bosanskim Srbima?", a on je rekao: "Sa mnom, naravno", i rekao je: "Dajte mi uslove mirovnog sporazuma i mi ćemo održati referendum o tome". Ja se

ne sećam šta je još rečeno, ja se ne sećam da je on rekao: "Naravno, razgovarajte sa bosanskim Srbima". Ali, suština tog razgovora je bila da on u stvari ima kontrolu i ovlasti nad čitavim tim procesom. To sam čuo na sastanku i o tome sam i svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste maločas rekli da vi niste hteli da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske, jer ste rekli da ne želite da razgovarate sa pojedincima koji su optuženi za ratne zločine. Jeste li to rekli malopre, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam to rekao pre nekoliko trenutaka i to je zaista i istina. Mi smo preferirali da ne vršimo pregovore sa tim pojedincima, Karl Bilt (Carl Bildt) je već razgovarao sa njima, a sa druge strane mi smo bili spremni da razgovaramo sa njima ukoliko je to zaista potrebno. Dakle, radilo se samo o tom jednom faktoru i to je u stvari bio i relevantan faktor u svetlu mog svedočenja, budući da vam ja objašnjavam, a i svedočio sam o tome, dakle, da je predsednik Milošević objasnio da s njim treba da kontaktiramo i da sa njim treba da razgovaramo o predloženom mirovnom sporazumu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Generale Klark, to je potpuna laž.

SUDIJA MEJ: Evo, već 10 minuta se bavimo ovom temom. Molim vas da pređete na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, zar niste maločas u glavnom ispitivanju ili ovome što se ovde naziva glavno ispitivanje objasnili kako sam vas ubedio da razgovarate sa Karadžićem i Mladićem o načinu kako da se prekine bombardovanje, da ste se povukli Holbruk i vi i ostali članovi delegacije da većate o tome da li da razgovarate sa njima, a ja sam ih pozvao bio radi razgovora s vama i da ste se konačno ipak našli i s njima i razgovarali? Je li to istina ili nije, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je tačno. Mi smo razgovarali sa Karadžićem i Mladićem tokom jednog naknadnog sastanka koji je održan u takozvanoj lovačkoj kući za vreme bombardovanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A svrha mog posredovanja je bila upravo da vi sa rukovodstvom Republike Srpske, i političkim i vojnim, postignete saglasnost o uslovima pod kojima treba prekinuti bombardovanje, hteo sam

da pomognem da se prekine bombardovanje. Je l' to bio osnovni razlog, je l' to bio osnovni cilj? Je l' tako bilo, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da je to tačno da je predsednik Milošević sazvaio te ljude, on je hteo da oni s nama razgovaraju. I on je tada rekao u to vreme: "Bombardovanje šteti muru". On je želeo da se pregovori nastave, bar sam ja to tako shvatio, i mi smo nakon toga kasnije i razgovarali sa tim ljudima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, zar niste tada na tom sastanku upravo vi sa Mladićem i Karadžićem postigli saglasnost o uslovima da se prekine bombardovanje? Je li tako, generale Klark, ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, tačno je da smo na tom sastanku dogovorili prekid vatre oko Sarajeva da ćemo, kada se to bude prihvatilo i kada se to sprovede u delo, da ćemo mi onda zaustaviti NATO bombardovanje u jesen 1995. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, moje posredovanje između vas i rukovodstva političkog i vojnog Republike Srpske je pomoglo da dođe do prekida bombardovanja i do stvaranja uslova za mirovne pregovore, je l' tako, generale Klark ?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je tačno, a da li je tačno, generale Klark, da to nije bio vaš prvi susret sa Mladićem, da ste se sa Mladićem sreli nezavisno i pojedinačno izvesno vreme pre toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kada ste se sreli sa Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tokom prvog puta u Bosni 1994. godine tada sam se sastao sa rukovodstvom i jedne i druge strane i to po sugestijama nekih od mojih kolega iz Vašingtona (Washington D.C.), sastao sam se Izetbegovićem, Silajdžićem, Delićem i sa Mladićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste se još sa nekim sastali tada od srpske strane ili samo sa Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne sećam se ko je još bio prisutan sa Mladićem na tom sastanku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste išta postigli na tom sastanku sa Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono čega se sećam u vezi sa tim sastankom sa Mladićem jeste da smo razgovarali o planu Kontakt grupe. Mladić je bio ljut, ratoboran, odbijao je da prihvati mirovni plan i pretio je bosanskim Muslimanima ukoliko im Sjedinjene Američke Države pruže podršku. Ja sam vodio obilne beleške tokom tog sastanka i to mi je pomoglo da shvatim šta znači u stvari sarađivati sa bosanskim Srbima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koliko se sećam, taj vaš susret je bio vrlo srdačan, a ne nikakva svađa, je l' tako, generale Klark? Vaš i Mladićev susret je po onome što ste mi vi govorili i što sam čuo i od Mladića bio vrlo srdačan. Mladić vas je veoma hvalio kako imate veliko razumevanje. A vi ste mi govorili o Mladiću takođe sve najbolje, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, časni Sude, ne sećam se da sam izrekao bilo kakve komplimente o generalu Mladiću. Ali, na tom sastanku sa generalom Mladićem, ja sam saslušao njegove stavove, zapisao sam ih i rekao da ću to preneti Vašingtonu. On je bio ljut, ratoboran i to nisu bila gledišta nekoga ko bi pristao na prestanak borbi. I u stvari, on tada u leto 1994. godine i nije pristao na to da podstakne Srbe da potpišu mirovni plan Kontakt grupe u to vreme. Ja sam pokušao sve što sam mogao da Mladić izmeni svoj stav, odnosno da prihvati jedan konstruktivniji stav, no na kraju ipak u tome nisam uspeo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se sećate, generale Klark, da je Mladićev stav tada bio da se prekinu neprijateljstva u celoj Bosni i Hercegovini, pa vi ste mi to govorili iz vašeg iskustva sa Mladićem kad smo se mi prvi put sastali sa tom celom delegacijom?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne sećam se da sam iznosio bilo kakve detalje u vezi sa mojim iskustvima sa tog sastanka. Ne sećam se, časni Sude, ja se jednostavno toga ne sećam. Sećam se prvog sastanka, ambasador Holbruk je uglavnom govorio, mene su predstavili. A tokom sledećeg razgovora sa gospodinom Miloševićem, u stvari to je onaj razgovor o kome sam svedočio tokom glavnog ispitivanja, mislim da optuženi govori o opštem stavu bosanskih Srba, odnosno da su oni hteli da zamrznju položaje onakvi kakvi su oni bili 1994. godine, kada je srpska strana kontrolisala daleko više od 49 posto Bosne i Hercegovine. Dakle, to je bio stav tada u to vreme, što je naravno bilo neprihvatljivo u svetlu mirovnog sporazuma, a to je bio stav bosanskih

Srba, dakle, da se prekinu borbe "a mi ćemo zadržati ono šta imamo", a mislim da je to bilo negde između 60 posto i 70 posto teritorije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pre svega vi sad tumačite, generale, šta je neko imao neku zadnju nameru, a ja vas pitam, jer i ja sam bio, Mladićev stav, tada na tom vašem sastanku 1994. godine, da oni predlažu prekid neprijateljstava na celoj teritoriji Bosne i Hercegovine da bi se omogućio mirovni proces?

SUDIJA MEJ: Zaustaviću daljnje unakrsno ispitivanje u vezi sa ovom temom. Svedok je rekao šta je imao o tome da kaže. Dakle, pređite sad na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja zaista ne razumem, gospodine Mej, šta vi u stvari meni dozvoljavate da govorim, da pitam ...

SUDIJA MEJ: Jedno je da se ne ponavljate. Vi ste nekoliko puta govorili o tom razgovoru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A je l' taj razgovor bio među vama srdačan ili nije, generale Klark, između vas i Mladića?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam učinio sve što je bilo u mojoj moći da imam jedan srdačan razgovor sa generalom Mladićem, ali moram da kažem da je to bilo teško izvodljivo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako teško izvodljivo, kad imaju fotografije evo pre nekoliko, pre par meseci beogradski nedeljnik „NIN“ objavio je na naslovnoj strani vašu fotografiju nasmejanu s Mladićem, još vi nosite Mladićevu kapu, Mladić nosi vašu kapu, to je bio taj srdačni susret između vas. To ste mogli da vidite na stranici, na prvoj stranici ovog beogradskog nedeljnika "NIN" od pre na primer dva meseca, ne mogu tačno da navedem datum, ali lako ga je naći. Zar nije to najbolji dokaz da ste imali vrlo dobro razumevanje, srdačan susret i tako dalje, u skladu sa ovim šta ja govorim? Sećate se toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, najbolji dokaz o kvalitetu tog sastanka jeste moje pamćenje, a ja sam već u dva navrata, prilikom dva odgovora to opisao. Radilo se o veoma teškom sastanku i ja sam učinio

sve što sam mogao u okviru vojne diplomatije kako bi nešto izvukao iz tog sastanka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, generale Klark, pošto ste rekli kako su Srbi držali veliki procenat, što je tačno, da li vam je poznato prvo da su njihove javne izjave bile da će oni taj svoj procenat smanjiti i da žele upravo o tome da se dogovore sa druge dve strane? Da li se sećate toga? Pa to je bila sadržina svih ovih razgovora u Ženevi koje su vodili Owen (David Owen) i Stoltenberg (Thorvald Stoltenberg), koji takođe dobro znaju za te njihove izjave?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nisam stručnjak za Ovenove i Stoltenbergove razgovore. Ja u to vreme nisam bio uključen u to i ja ne mogu direktno o tome da svedočim.

SUDIJA MEJ: Možda možete da nam pomognete u vezi sa sledećim. Što se vas lično tiče, da li je to bio srpski stav?

SVEDOK KLARK: Ja se ne sećam detalja u vezi sa srpskim stavom. Ali, kada sam se ja uključio u taj proces ostvarivanja mira na Balkanu, postojao je plan Kontakt grupe. Taj plan je bio odbačen od strane srpske skupštine na Palama, a umesto toga je bio ponuđen predlog da se sve borbe zaustave, dakle, da se sve zamrzne onako kako jeste. E sada, da li je bilo još nečega, to ne znam, budući da se tako nečega ni ne sećam.

SUDIJA MEJ: Sada je zgodan trenutak za pauzu. Napravićemo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Pokušali smo da pronađemo ono pismo patrijarha. Došli smo do nekih dokumenta, međutim ne mogu to sada odmah da predočim, ali na kraju ću vam reći zašto u stvari ne mogu.

SUDIJA MEJ: Ja se sećam tog dokumenta.

TUŽILAC NAJS: Mislim da nije predočeno, ali to ćemo da proverimo. Što se tiče prigovora optuženog u vezi sa obimom njegovog ispitivanja, hteo bih da Pretresnom veću skrenem pažnju na vaš nalog kojim ste ne samo dozvolili da unakrsno ispituje vezano za aneks, dakle, to je veća i obimnija verzija izjave svedoka, već ste takođe i optuženom i amikusima dozvolili da opširnije ispituju na osnovu procedure koju bi mogli da usvoje. Međutim, ni optuženi ni amikusi nisu iskoristili tu mogućnost koja im je pružena tom procedurom.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hteo bih da iznesem nekoliko komentara budući da se radi o veoma važnom pitanju, a takođe u vezi sa ovim svedokom. Svi smo svesni onoga što je u pozadini. Što se tiče naloga Suda od 30. oktobra, u tom nalogu se unakrsno ispitivanje ograničava na aneks A. Ja sam pokušao da nađem taj aneks koji mi je dostavljen 3. novembra i iako taj dokument jeste malo obimniji od izjave koja nam je kasnije dostavljena, radi se o istim onim pitanjima koja su obrađena tokom glavnog ispitivanja danas pre podne, dakle, ne radi se o kampanji NATO bombardovanja, tako u suštini se radi o istim pitanjima. Jedan od problema jeste to što se mislilo da će se knjiga predočiti kao dokaz i naravno u knjizi se obrađuje NATO bombardovanje i u tom slučaju optuženi bi mogao da pokrene pitanja koja se spominju u knjizi. Međutim, do toga nije došlo i pretpostavljam da je on veliki deo svog unakrsnog ispitivanja pripremio upravo na toj osnovi, budući da su sve strane do nedavno verovale da će takva biti situacija, no u petak su obavešteni o nečem drugom. Dakle, optuženi je pristupio ovom svedoku na jedan određeni način, a taj pristup je u stvari promenjen u zadnjem trenutku i zbog toga je on suočen sa određenim poteškoćama u vezi sa vlastitom strategijom odbrane.

SUDIJA MEJ: Pa, ja to nisam tako shvatio, budući da se knjiga ne pominje u našem nalogu. Tačno je da smo o knjizi razgovarali. Ali, nikada nismo upitani, možda nisam u pravu, ali nikad nismo upitani u vezi sa knjigom kao dokaznim predmetom. Ono što sam ja shvatio jeste da će se Tužilaštvo oslanjati na određene delove te knjige, dakle, koji podupiru dokaze i to se, u stvari, i desilo jer delovi na koji su se oni pozivali se u stvari podudaraju sa svedočenjem. I iz tih razloga mi nismo prihvatili knjigu kao dokaz. Ali, možda to objašnjava zašto nije podnet zahtev. Ali, naravno, vi ćete tokom noći biti u prilici da razmotrite svoj stav.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pa, važan je istorijat svega toga. Kad smo smo počeli sa ovim svedokom po Pravilu 70 i kad smo razgovarali o pitanjima iz Pravila 70, Tužilaštvo je predočilo knjigu i tada u tom trenutku je izgledalo, dakle, u prvobitnoj fazi, prošli smo razne faze nakon toga, no u prvobitnoj fazi izgledalo da će to biti osnova svedočenja, budući da svedocima pristupamo na drugačiji način od onoga kako je to bilo na samom početku suđenja. Dakle, to je situacija kada se moglo koristiti Pravilo 89(F), dakle, u odnosu na knjigu i to je moglo da bude osnova svedočenja. Ja lično sam mislio da će se tako stvari odvijajati, no naravno, meni je jasno da su se stvari menjale što smo se više približavali svedočenju ovog svedoka. Ali, moguće je da to optuženi nije tako shvatio.

SUDIJA MEJ: U redu.

TUŽILAC NAJS: Pa, ja bih u stvari mogao odmah sad da razjasnim pitanje u vezi sa pismom patrijarha. Mi nemamo kopiju samog sporazuma kako bismo vam to predočili, no imamo jedan dokument iz dokaznog predmeta 469, tabulator 20. To je dokument koji je predočio gospodin Lilić i to je u stvari zabeleška sa sastanka, jednog sastanka koji je održan u Dobanovcima, a na strani 16 tog dokumenta se iznosi sam sporazum i tu se mogu naći sami uslovi tog sporazuma. Dakle, ukoliko optuženi želi da pronađe taj deo, naći će ga na tom mestu.

SUDIJA MEJ: Pa, bilo bi korisno ukoliko biste pripremili kopije tog dokumenta za sutra.

TUŽILAC NAJS: U redu.

SUDIJA MEJ: Dobićemo kopiju ovog dokumenta, a takođe smo dobili referencu 469, tabulator 2. Takođe bi trebalo i svedoku da predočimo jedan primerak ovog dokumenta.

TUŽILAC NAJS: Na engleskoj verziji sporazum počinje na 16. strani od 19 strana. A na BHS verziji, to je na početku 14. strane. Dakle, optuženi to može da nađe na 14 strani.

SUDIJA MEJ: Rekli ste na strani 16 engleske verzije.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Drugi paragraf.

sekretar: Mikrofon nije uključen.

SUDIJA MEJ: Datum je 30. avgust 1995. godine.

sekretar: Tužilac nije uključio mikrofon.

TUŽILAC NAJS: Datum sporazuma je 29. avgust 1995. godine, ako pogledate tri reda iznad reči sporazum, na 16 strani engleske verzije.

SUDIJA MEJ: Hvala vam. Gospodine Milošević, evo sad imamo ovaj dokument pred nama, svedok takođe ima jedan primerak. Ako želite da postavite dodatna pitanja u vezi sa tim dokumentom možete. Inače da vas obavestim da ćemo raditi do 14.00. Dakle, imaćete još jedan sat unakrsnog ispitivanja, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pretpostavljam da ću i sutra imati neko vreme za unakrsno ispitivanje, gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Da, da, imaćete i sutra vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da prvo razjasnimo jednu stvar. Maločas je gospodin Kej rekao da ste vi nalogom od petka ograničili intenzitet unakrsnog ispitivanja, ili uopšte ispitivanje, ili uopšte svedočenje ovog svedoka. Nikakav nalog od petka ja nisam dobio.

SUDIJA MEJ: Ne, nije se radilo o nalogu. Nalog je u pisanom obliku. Taj nalog smo već spominjali, to je originalni nalog. Ali, u petak je bilo reči o tome, možda to čak nije bilo ni u petak, no jednog jutra se govorilo o prihvatljivosti, odnosno, da li knjigu treba prihvatiti i u kojoj meri, ali nije bilo naloga u vezi sa tim. Možemo da nastavimo sad.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, u najavi ovog svedoka suprotna strana je dostavila njegovu knjigu meni, a knjiga se zove „Moderno ratovanje“. Prema tome, to što je suprotna strana meni dostavila kao dokument, pretpostavlja sam i logično je svakome da pretpostavi da je osnova za svedočenje ovog svedoka i za unakrsno ispitivanje ovog svedoka. A vi ste mi

upravo sada ovde zabranili da mu postavim i jedno jedino pitanje koje se tiče rata, kojim je komandovao ovaj svedok protiv Jugoslavije. Prema tome, ovde se radi o ...

SUDIJA MEJ: Nećemo ponovo o tome da raspravljamo. Nalog je izdat 30. oktobra, dakle, nalog, pisani nalog i tu se jasno navodi obim unakrsnog ispitivanja. A sada, molim vas, nastavite sa unakrsnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, je li se ne isključuje knjiga, molim vas lepo. Knjiga se ne isključuje, nego naprotiv knjiga figurira kao osnov za svedočenje ovog svedoka. Vi ste knjigu isključili 30. oktobra?

SUDIJA MEJ: U rezimeu se pominju mogući izvodi, samo to, a kao što smo već čuli, ti izvodi su u suštini svedočenje koje je već dao general Klark. Ako želite korisno da iskoristite vreme, trebalo bi da nastavite sa unakrsnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ja ću svakako nastaviti, nije, nije problem u tome da li ću ja nastaviti. Generale Klark, pošto smo maločas komentarisali ovo pitanje o kome vi ne znate ništa, o spremnosti srpske strane u Bosni i Hercegovini da odustane od dela teritorije, evo stavite pred sebe ovu kartu koja nije karta nikakvih podela, nego je etnička karta popisa 1991. godine, pa ćete videti da najveći deo teritorije u stvari i pripada Srbima u ovoj karti. Prema tome, moje pitanje je: je li vam poznato da su pretežno, ne kažem u celini, Srbi držali upravo teritorije koje njima pripadaju ili nije? Evo, pogledajte ovu kartu. Stavite je na grafoskop, molim vas?

SUDIJA MEJ: Da, ovo je karta koja je već nekoliko puta predočena. Molim da mi se kaže broj, znam da nosi oznaku "D". Kasnije ćemo dobiti broj. Šta želite od svedoka?

SUDIJA KVON: To je dokument D 215.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo da konstatuje je li to otprilike ta teritorija koju su Srbi držali, da su držali uglavnom svoju teritoriju koja je njima pripadala, gde su bili većinsko stanovništvo.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nisam upoznat sa metodom koja je korišćena u izrađivanju tog popisa stanovništva. Ja sam video rezulta-

te tog popisa stanovništva. Budući da govorimo o događajima koje se odnose na vreme pre vremena o kojem sam ja svedočio, mislim da treba ukazati na činjenicu da tokom ovog perioda i možda postoje mesta i područja koji su Srbi držali pod kontrolom uključujući i Banja Luku, gde je bila velika nesrpska populacija koja je bila isterana. Mi smo bili svesni toga, sve je to relevantno, sve je to bio važan kontekst. Neki od tih logora su bili uspostavljeni upravo na ovim područjima koja nisu označena plavom, nego ružičastom bojom na ovoj mapi. U ovom delu ovde bilo je brojno nesrpsko stanovništvo, takođe i u Brčkom i u posavskom koridoru i takođe ovde kako sam naznačio. Tako da ja ne razumem u čemu je smisao pitanja optuženog. Ali ako se radi o konkretnoj podeli teritorija, mislim da je jasno da, ako pogledate na teritoriju od 1994. godine koja je bila pod kontrolom Srba, trebalo bi, čovek bi mogao zaključiti da je nesrpsko stanovništvo bilo proterano ili smešteno u zatvore. Ako se radi o procentima teritorije, treba reći da oni nisu u skladu sa razmeštajem stanovništva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pošto tvrdite, generale Klark, da je nesrpsko stanovništvo bilo zatvoreno u logore, da li imate ikakvu predstavu o tome koliko je tog nesrpskog stanovništva bilo u logorima? Za takvu tvrdnju morate da imate neki podatak, pretpostavljam?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja samo pokušavam da govorim o pitanju ove karte. Ja sam već svedočio, kao što je od mene zatraženo. Ja mogu da dam i brojke, procene broja ljudi koji su zatvoreni i mesta logora. Ja toga sada ne mogu da se setim zato što to nije bilo nešto čime sam se ja konkretno, direktno bavio, to nije bila moja dužnost. Ja sam se bavio pregovorima, ali ako to Sud to od mene traži, ja sam spreman da se uključim u ovu širu raspravu.

SUDIJA MEJ: Da li ste gotovi sa ovom kartom?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pretpostavljam da ona sama za sebe govori, o tome gde se...

SUDIJA MEJ: U redu, uklonićemo je i vratiti je optuženom. Sekretarijat (Registry) je bio u pravu, ova karta nam zapravo nije bila predočena, bila je predočena ona karta Sarajeva koja je slična tome, ali možda ćemo dobiti nešto drugo. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da se nakratko vratim na ono što je general Klark nazvao pismo patrijarha. Pretpostavljam da je ovaj prevod korektan, jer ovo je više zapisnik sa sastanka najviših političkih i vojnih rukovodilaca Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, održanog 29. avgusta 1995. godine, u rezidenciji Vojske Jugoslavije u Dobanovcima. To je, inače, ta mala lovačka kuća koju pominje general Klark. Dakle, ovde stoji, pošto se vidi, nadam se vrlo jasno, kako je teкао sastanak i koliko je dugo trajalo objašnjavanje o tome da treba da se napravi neki sporazum između Jugoslavije i Republike Srpske u vezi sa mirovnim pregovorima. Ja želim da pročitam šta ovde piše, na ovoj vašoj, u engleskom prevodu strani 16, iz kog se jasno vidi da je reč o dve strane koje nastoje da definišu svoj jedinstveni interes u vezi sa postizanjem mira. I ovde piše: "Na zajedničkom sastanku rukovodilaca Savezne Republike Jugoslaviji", pa je onda u zagradi, "prisutni predsednik SRJ Srbije Zoran Lilić, predsednik Srbije Slobodan Milošević, predsednik Crne Gore Momir Bulatović, predsednik savezne Vlade doktor Radoje Kontić, savezni ministar za odbranu Pavle Bulatović i načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general-pukovnik Momčilo Perišić", i Republike Srpske, znači, na zajedničkom sastanku rukovodstva SRJ i Republike Srpske, pa se navodi prisutni: "predsednik Republike Srpske Radovan Karadžić, podpredsednici Republike Srpske doktor Nikola Koljević i doktor Biljana Plavšić, predsednik Skupštine Republike Srpske magistar Momčilo Krajišnik, predsednik Vlade Republike Srpske Dušan Kozić, ministar inostranih poslova doktor Aleksa Buha, komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske general-pukovnik Ratko Mladić, sa generalima Zdravkom Tolimirom, Milanom Gverom i Đorđem Đukićem". I onda se kaže da je to taj sastanak između te dve delegacije održan, a da sastanku prisustvuju, ovde lepo kaže "patrijarh srpski Pavle". Ovde, dakle, stoji da je na sastanku bio i Patrijarh srpske ortodoksne crkve i vladika Irinej Bulović. I onda je postignut sledeći sporazum. Dakle ovde nije reč o ni o kakvom pismu patrijarha, nego o prisustvu patrijarha i vladike Irineja sastanku delegacija Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, potpuno paritetno predstavljenih od predsednika pa do najviših funkcionera civilne i vojne vlasti i jedne i druge države. I onda se kaže u tački 1: "Rukovodstvo Republike Srpske saglasno je da u potpunosti uskladi svoj prilaz mirovnom procesu sa rukovodstvom Savezne Republike Jugoslavije u interesu postizanja mira". Dakle, tu je postignuta saglasnost da se to uskladi, a ne nekakvom rekao bih alhemijom neke moje komande, ovde je moja uloga upravo u tome da se postigne jedinstveni prilaz u cilju postizanja mira. Je l' to jasno, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam video ovo takozvano patrijarhovo pismo pre. Nikad doduše nisam video, ovaj, celu ovu zabeležku, ali patrijarhovo pismo je veoma jasno i optuženom, da optuženi ima odlučujuć glas i kontrolu nad delegacijom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To, to je bilo moje insistiranje, zbog toga što je Vens-Ovenov plan (Vance-Owen Plan) 1993. godine propao, jer naš autoritet iz Srbije i Savezne Republike Jugoslavije, tada je bio i predsednik Jugoslavije Čosić, i predsednik Crne Gore Bulatović i ja i grčki premijer Micotakis (Konstantine Mitsotakis) nismo uspeli da ...

SUDIJA MEJ: General Klark ne može da govori o onome o čemu ste se vi dogovorili. O tome vi možete da svedočite. Svi možemo da pročitamo ovaj dokument. Da li imate išta drugo što želite da pitate generala Klarka?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je jasno da je tu upravo rečeno da će Republika Srpska delegirati tri člana u jedinstvenu delegaciju od šest članova, koja će na čelu sa predsednikom Republike Srbije Slobodanom Miloševićem voditi pregovore o silovitom mirovnom procesu za Bosnu i Hercegovinu? I onda se navode članovi i govori se o tome da je delegacija ovlašćena da u ime Republike Srpske potpiše mirovni plan u delu koji se odnosi na Republiku Srpsku, sa obavezom da se postignuti sporazum striktno i dosledno sprovede? Je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mislim da patrijarhovo pismo govori samo za sebe ovako kako jeste. To je sve ovde crno na belo, svi to mogu pročitati. Mislim da ovo šire pitanje koje se ovde postavlja je uloga optuženog i Jugoslavije u ovom sukobu. I kao jedan posmatrač toga, ja sam posmatrao to iz vana i imao sam takođe druge izvore na koje sam se mogao oslanjati, ja sam zaključio da je ta strana 1995. godine pretrpela značajan strateški poraz i da su oni shvatili da razvoj događaja na terenu ide ka tome da bi oni mogli da pretrpe konačan poraz i da bi najbolji taktički potez bio da prihvate opšti okvir mirovnog plana koji im je predočila američka delegacija. Kada to kažem, ne govorim ništa o njihovoj motivaciji, o njihovim delovanjima i prethodnim nastojanjima da se vodi rat ili da se postigne mir. Ja samo govorim da je patrijarhovo pismo jedan taktički dokument koji je odražavao poziciju u kojoj su se oni u tom momentu našli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, vi uporno ovo zovete patrijarhovo pismo i ako je jasno da je sporazum između Republike Srpske i Savezne Republike Jugoslavije, koji je patrijarh samo blagoslovio i potpisao, i on i vladika Irinej. Je l' ovde piše: "U ime Republike Srpske, u ime SR Jugoslavije", svi po redosledu? A onda se kaže u tački 3: "Rukovodstvo Republike Srpske ovim je saglasno da obavezujuće odluke delegacije u vezi sa mirovnim planom delegacija donosi u plenumu prostom većinom, a u slučaju jednakog broja glasova odlučuje glas predsednika Slobodana Miloševića". Valjda je to jasno, generale Klark.? Je l' to vama logično, s obzirom da sam ja na neki način najstariji u toj delegaciji?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mislim da ovaj sporazum govori sam za sebe, vrlo je jasan. Jasno je šta tu stoji i takođe je jasno na šta je to odgovor, to nije bilo u pitanju. Delegacija SAD je kolokvijalno nazivala taj dokument "pismo patrijarha". Međutim mi smo vrlo jasno znali o čemu se radi, da se radi o jednom sporazumu i da ako bi se ti uslovi ispoštovali, da je taj sporazum optuženom davao odlučujuću reč u sporazumima, pregovorima koji su se posle toga vodili u Dejtonu (Dayton) i tokom "šatl" diplomatije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li je to što sam ja imao tu odlučujuću reč, valjda bilo presudno da dođe do potpisivanja Dejtonskog sporazuma, je li tako ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, meni je bilo veoma jasno tokom procesa vođenja pregovora oko Dejtonskog sporazuma da je optuženi glavni u toj delegaciji, da je on imao odlučujuću reč. To nije bio samo, nije samo optuženi omogućio da se postigne sporazum u Dejtonu, to je bio rezultat rada viših strana, ali bilo je jasno da optuženi ima efektivnu kontrolu nad svojom delegacijom, uključujući i članove iz srpskog dela Bosne i Hercegovine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, je li to imalo presudan značaj da se postigne Dejtonski sporazum, generale Klark? Možete li to kao učesnik pregovora da poreknete?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam svedočio da kada sam se suočio sa poteškoćama sa bosanskim Srbima, da sam se obraćao optuženom koji je onda mogao da insistira, pretpostavljam da oni prihvate moje predloge.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, sporazum je, valjda nećemo ni to dovoditi u pitanje, postignut u Dejtonu, i potpisan u Dejtonu i posle toga potpisan u Parizu (Paris), valjda to nije sporno generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to nije u pitanju. Nije u pitanju niti uloga optuženog.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, vrlo dobro. Pošto ste u glavnom ispitivanju citirali da sam vam rekao da ste vi ratni zločinac, je l' sam vas ispravno citirao, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sećam se da ste rekli da bih ja bio ili da jesam ratni zločinac. To ja bilo na sastanku koji se održao u Belom dvoru u januaru 1999. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, da li se, to je tačno da sam vam rekao da ćete vi biti ratni zločinac ako napadnete Jugoslaviju, to je tačno. Rekao sam vam "bićete ratni zločinac ako napadnete Jugoslaviju", jer je Jugoslavija suverena država i vi nemate pravo vojno da intervenišete u Jugoslaviji, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam svih kvalifikacija. Sećam se da se optuženi jako razljutio, zacrveneo u licu, i da je počeo da iznosi te optužbe, toga se sećam i o tome sam svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, vi ste najavljivali bombardovanje NATO, a ja sam vam na to rekao da vi nemate pravo da bombardujete jednu suverenu državu, i da ćete ako to učinite biti ratni zločinac, je l' tako, generale Klark ?

SUDIJA MEJ: Svedok je odgovorio na pitanje. Nema potrebe da se taj odgovor ponavlja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li smatrate da ste vi ratni zločinac, generale Klark ?

SUDIJA MEJ: To nije pitanje kako treba. To nije korektno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ako nije korektno pitanje, onda ću postaviti druga pitanja. Evo, stavite ovu fotografiju na grafoskop, pa mi recite ...

SUDIJA MEJ: Šta je na toj fotografiji? Šta ona prikazuje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Na fotografiji je general Klark zajedno sa Hašimom Tačijem (Hashim Thaqi), Agimom Čeku (Agim Ceku), generalom Džeksonom (Michael Jackson) i Kušnerom (Bernard Kouchner), kao oni musketari s povezanim rukama, zajednički, udruženi ...

SUDIJA MEJ: To ne proizlazi iz glavnog ispitivanja ovog svedoka ili iz njegove izjave.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, svedok je u glavnom ispitivanju rekao citirajući mene, što ja potvrđujem, da sam mu rekao da će biti ratni zločinac ako napadne Jugoslaviju. Ja hoću da mu predočim dokaze da je to što sam mu rekao tačno. Prema tome, ja imam pravo da ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Možete da mu postavite pitanje o razgovoru, zato što je svedok o tome govorio u svom glavnom ispitivanju i u izjavi, to možete. Vi ste mu postavili to pitanje, dobili ste odgovor. A ovi vaši navodi, ove vaše optužbe nemaju veze s tim. Sve što nas zanima je da ste te navode uopšte izneli i da li ima ikakvog značaja u tome. Ali nemojte u svakom slučaju da trošite vreme na raspravu o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, valjda imam pravo da mu postavim pitanje u vezi sa navodom koji je izneo, da sam mu rekao da će biti ratni zločinac. Valjda imam pravo da ga pitam u vezi sa posledicama toga, što je on posle toga uradio ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne, i čuli ste razloge za to. Znae koliko daleko smete da idete, a u ovom slučaju ste prešli tu granicu. Vi pokušavate da izađete iz tih granica, ali vam to neće poći za rukom. Svedok je odgovorio na pitanje. On je rekao da ste vi to rekli, ali ne seća se tih kvalifikacija. Dakle, možete da mu postavite samo pitanje o tom razgovoru i ne možete ništa dalje od toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Znači, mogu da mu postavim pitanje o razgovoru, a ne mogu da mu postavim pitanje o sadržini i značenju tog razgovora, je l' to ono što želite da kažete?

SUDIJA MEJ: Tako je. Tako je. Posebno vezane za ove navode, za koje tako silno želite da se o njima razgovara.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, u tome i jese stvar, gospodine Mej, što cela ova farsa i služi da se pokrije zločin izvršen nad Jugoslavijom, od strane ove ...

SUDIJA MEJ: Mi ne želimo da vi sada držite političke govore. Već smo preda-leko otišli na ovom suđenju da bi se tako nešto radilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, da li mislite s obzirom na vaše vojno, vojničko obrazovanje, na vašu visoku funkciju u vojsci Sjedinjenih Država i u NATO da je ubijanje civila, bombardovanje ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Znete da to nisu pitanja kojima se bavi ovaj svedok, o kojima je on govorio, već smo vam rekli. Postavljali ste pitanja pre pauze koja smete da postavljate i moj predlog je da se vratite na ta pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dakle, vi mi ne dozvoljavate ni jedno pitanje da postavim u vezi sa zločinima koje je ovaj svedok počinio protiv moje zemlje?

SUDIJA MEJ: Vrlo dobro znate da ovakva pitanja nisu dozvoljena. Ovakvi navodi koje sada iznosite nisu nešto o čemu može da se raspravljati sada i zapravo u ovom suđenju se verovatno uopšte ne može o tome razgovarati, osim ako ne dokažete da je to relevantno, da je to posebno relevantno za ovo svedočenje. Takvi navodi nikome nisu od pomoći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A dobro, pošto vi kažete sada, gospodine Mej, da se ovde o tome ne može razgovarati, evo ja imam kod sebe konačan izveštaj koji je tužiocu podnela komisija osnovana da razmotri kampanju bombardovanja NATO protiv Savezne Republike Jugoslavije, to je, dakle ...

SUDIJA MEJ: Traćite svoje vlastito vreme koje je dosta ograničeno. Vrlo dobro znate na šta su ograničena vaša pitanja. Morate da se vratite unutar tih granica ili će ovo unakrsno ispitivanje biti prekinuto. Sami odlučite da li želite da se prekine unakrsno ispitivanje ili ne. Dakle, možete da se vratite na ono što je svedok svedočio u glavnom ispitivanju ili će ovo unakrsno ispitivanje biti prekinuto.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, gospodine Mej. Vi mene ograničavate na neke mrvice za ispitivanje ovog svedoka, ali evo ja ću, držeći se onoga što je on ovde objašnjavao da mu postavim druga pitanja. Je l' mogu da nastavim, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Da. I to ste mogli uraditi i pre pola sata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, vi ste maločas objašnjavali ovaj dokument na koji sam i ja stavio potpis, na vaše insistiranje i insistiranje generala Naumana, navodno kako ste vi to objasnili, a ja ću vam sad pokazati na samom dokumentu da ste i tu iskrivili činjenice. To je ovaj dokument koji nosi vaš ERN 00766673 i koji nosi naslov: "Zapisnik sa sastanka održanog 25. oktobra 1998. godine u Beogradu".

SUDIJA MEJ: Da li mi imamo kopiju? Gospodine Najs, da li ste vi predočili taj dokument?

TUŽILAC NAJS: Da. To je dokument 94, tabulator 3. Verujem da imate kopiju, trebalo bi da je imate.

SUDIJA MEJ: Da. Imamo je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, to je zapisnik sa sastanka održanog 25. oktobra 1998. godine u Beogradu i ima svega tri tačke. U prvoj tački nabraja se ko je prisustvovao sastanku, pa se kaže: "Milan Milutinović, predsednik Republike Srbije, Nikola Šainović, potpredsednik savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije, general-pukovnik Momčilo Perišić", i tako dalje. "General-pukovnik Vlastimir Đorđević i članovi njihovih delegacija." A vojne vlasti NATO: "Generali Nauman, predsedavajući stalnog Vojnog komiteta, general Klark, vrhovni komandant zajedničkih snaga u Evropi i njihovi članovi delegacije". Dakle, je li jasno da ja uopšte nisam prisustvovao tom sastanku, vi ste raspravljali konkretna pitanja na tome, ovde se vidi da ja nisam učesnik sastanka, je l' tako, generale Klark? Je l' tako ili ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, optuženi pogrešno predstavlja ovaj sastanak. Mi smo počeli sastanak sa optuženim, raspravljali smo suštinu o kojoj je trebalo da se radi. Optuženi je razmotrio i odobrio sporazum u svakom njegovom detalju, sve detalje, ne prva tri paragrafa kako stoji u zapisniku, nego dokument koji je pridao, koji je u priligu ovoga, to je 00766674,

to je dokument na koji se odnosi ovaj memorandum. To je dokument koji je detaljno razmotren i koji je optuženi i razmotrio i odobrio. To je dokument na koje je on imao neke primedbe, pa smo ga mi promenili u skladu sa njegovim primedbama. I na tome smo radili tokom noći 24. oktobra, i on je potpisao prvu stranicu tog sporazuma 25. oktobra. To je, dakle, ta prva stranica koja se odnosi na ovu izjavu koja je u prilogu, koja je označena kao zasebni dokument, a zapravo se radi o jednom te istom dokumentu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, doćićemo i na sadržinu toga, meni upravo i odgovara da dođemo na sadržinu toga. Ali je li ovde jasno iz samog dokumenta koji je potpisan da ste prisustvovali sastanku, vi i Nauman sa vašim osobljem, a na drugoj stranu ste imali predsednika Republike Srbije Milutinovića, Šainovića, Perišića i Đorđevića? Dakle, vi ste razmatrali sve ove konkretne stvari na tom sastanku. A kaže se: "Svrha sastanka je bila razmatranje konkretnih koraka koje treba preduzeti da bi Savezna Republika Jugoslavija u potpunosti ispunila zahteve sadržane u Rezoluciji Ujedinjenih nacija 1199 (UN Security Council Resolution 1199)". I treća tačka je stav Vlada Savezne Republike Jugoslavije i Srbije, izložen je u priloženom saopštenju. A vojni predstavnici NATO su to saopštenje primili k znanju. I onda ovaj zapisnik potpisuju u ime Jugoslavije potpredsednik vlade Šainović, u ime Republike Srbije general Đorđević, a u vaše ime vi i Nauman. A ja sam kao izraz dobre volje, a ne ni na kakvo vaše prisiljavanje, jer me svakako prisiliti ne bi mogli, stavio i svoj potpis sa strane da potvrdim da je to tako, prema tome da znam i ja i podržavam ovaj zapisnik koji ste vi zajednički napravili. Prema tome, ovde nije reč o tome da nedostaje moj potpis, jer ja nisam ni bio na sastanku, nego kad je to predočeno meni stavio sam svoj potpis ovde sa strane da potvrdim da to podržavam i da sam s tim saglasan i to upravo kao izraz dobre volje. A sad da vidimo ...

SUDIJA MEJ: Morate da postavite pitanje. Dozvolili smo vam da objasnite svoj stav, a sad postavite pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, je li jasno da ja na tom vašem sastanku nisam bio? I je li jasno da sam to potpisao kao izraz dobre volje, da potvrdim da sam saglasan sa tim i da podržavam to što ste se vi dogovorili? Je li tako, generale Klark, ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, optuženi je bio na čelu Vlade i svih aktivnosti koje su se odvijale u Srbiji, uključujući i Kosovo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark ...

SUDIJA MEJ: Dozvolite svedoku da završi.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Kad smo general Nauman i ja otišli tamo, videli smo se prvo sa optuženim i on je tražio da razradimo detalje sa vojnim licima i oni su rekli da moramo da se vratimo, jer je on bio jedini taj koji je mogao da dovede do takvog sporazuma. Mi smo se ponovo obratili njemu, onda je on pristao i onda je rekao: "Molim vas, idite sada i sastavite taj sporazum". Onda smo mu doneli taj sporazum ujutru 25, i onda ga je on pregledao, red po red. Dakle, to je predstavljalo njegov stav, zapravo ova strana sa potpisima je još jedan dokaz njegovog učešća. I ja mislim da kad sa radi o motivaciji, da je ovde zapravo u pitanju jedna dvoličnost, jer optuženi je ovde pokušavao da izvrda svoju odgovornost koju je imao u odnosu na to da se ispoštuje ovaj dogovor, sporazum. Zatim je ovo trebalo da bude predstavljeno NATO vlastima zato da se ne bi sprovela Rezolucija Saveta bezbednosti 1199 vojnim merama i mi smo ovo dostavili nazad Savetu NATO. Ja sam insistirao da on ovo potpiše, ovaj dokument, upravo zato da bi izbegli ovo što vidimo ovde da se događa jutros, da on pokušava da karakteriše svoje prisustvo kao samo površno ili kao izraz dobre volje, a zapravo je učestvovao u razradi svih detalja ovog dokumenta i bio je odgovoran za njegovo poštovanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, potpuno ste promašili cilj objašnjavajući. Ja uopšte ne dovodim u pitanje da sam se ja saglasio sa ovim što ste vi radili kažete celu noć i napravili to saopštenje, da sam ga pogledao i saglasio se. Ali sam dokument govori o tome da su njega potpisali oni učesnici sastanka koji su na njemu bili, a da sam ga ja naknadno svakako podržao, to uopšte nije sporno. A sad ste pomenuli da ste obavestili Savet NATO da, ne mogu tačno da se setim koju ste reč upotrebili, da se ne primenjuje silom Rezoluciju 1199. Recite mi, gde to u Rezoluciji 1199 vi imate bilo kakvu osnovu za primenu sile, gde to u toj Rezoluciji vi imate osnovu za primenu sile? Odgovorite mi na to pitanje.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ovo je ono fundamentalno pitanje zbog kojeg sam se sastao sa optuženim 25. oktobra. Rezolucija 1199, glava 7 Rezolucije Saveta bezbednosti ovlašćuje da se koriste sva sredstva, sva raspoloživa sredstva. I ja sam tu pretnju preneo optuženom i rekao da će se to desiti ukoliko on ne povuče svoje snage i ne ispoštuje ono što NATO

zahteva. Ovaj dokument je ilustracija napora koji su bili usmereni ka tome da Srbija preduzme mere kako bi ispoštovala Rezoluciju 1199 i kao takva je zahtevala da optuženi koji je bio lider i koji je bio zadužen za ono šta se događalo na Kosovu, preduzme neke korake.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, odgovorite na moje pitanje, gde vas ovlašćuje Rezolucija 1199 da primenite silu? Da li vi tvrdite da imate rezoluciju Saveta bezbednosti, na osnovu koje ste vodili rat protiv Jugoslavije? Da li je to vaša tvrdnja?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, optuženi je doveo humanitarnu situaciju u stanje akutne krize na Kosovu. 350.000 do 400.000 ljudi ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, ja vas pitam ...

SUDIJA MEJ: Dozvolite svedoku da objasni. General upravo objašnjava situaciju.

SVEDOK KLARK: 350.000 do 400.000 stanovnika je bilo proterano iz kuća, bili su prisiljeni da žive po šumama. Ljudi su stradali pod okrutnim uslovima živeći na otvorenom. Korišćena je artiljerija i teško naoružanje protiv nenaoružanih civila. Čitave familije su bile likvidirane. Rezolucija Saveta bezbednosti je nalagala da se ulože humanitarni naponi i ovlastila je da se to, to je bilo ovlašćeno, regulisano Rezolucijom 1199. NATO je izdao Srbiji naređenje o aktivaciji, odnosno, izdata je naredba o aktiviranju NATO koja je trebalo da bude iskorišćena protiv Srbije. Optuženi ovo jako dobro razume, to je ono što je on hteo da se ukine onim sastankom od 15. oktobra. I to je bilo sredstvo koje je trebalo da olakša ovu humanitarnu situaciju, krizu koju je on prouzrokovao aktivnostima vojske i policije na Kosovu, koje su bile uperene protiv takoreći nenaoružanog stanovništva. Dakle, većina stanovništva u pokrajini je bila nenaoružana. Prema tome, akcija NATO je bila usmerena ka postizanju mirnog rešenja problema tamo, da bi se omogućilo stanovništvu da se vrati kući. Ono što je sporno ovde je da li su srpske snage i policija, da li bi, dakle, njihov broj bio smanjen u skladu sa zahtevima UN i da li optuženi ili oni koji su bili pod njegovom komandom, da li će oni i dalje da nastave da koriste prekomernu silu u pokrajini i da li će je uperiti direktno protiv stanovništva da bi ga zastrašili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, nije potrebno da držite govore u odgovoru na pitanja koja se tiču dokumenta. Rekli ste da ste ovlašćeni Rezolucijom 1199 da primenite silu, ja tvrdim da to nije tačno, jer ne postoji Rezolucija Saveta bezbednosti, vi ste vodili ilegalni rat. Gde piše u Rezoluciji 1199 da ste vi ovlašćeni da primenite silu? Nemojte da držite govor o neistinama kako je 300.000 ...

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, ovo je nešto što se stalno ponavlja. Vi ste sa tim upoznati. Ukoliko stvarno svedok bude držao govore, mi ćemo ga o tome upozoriti. Generale, postavljeno vam je pitanje vezano za Rezoluciju 1199, molim vas da na to odgovorite? A onda ćemo preći na nešto drugo. Dakle, pitanje je ko je rekao da ste ovlašćeni da koristite silu, gde to stoji u ovoj Rezoluciji? Da li se o tome diskutovalo na sastancima koje ste imali sa optuženim?

SVEDOK KLARK: Pa, tekst rezolucije je javan. Ja sam imao uputstvo od NATO i od svoje Vlade.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li su ta uputstva koja ste vi imali i od NATO i od svoje vlade u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija (Charter of the United Nations), generale Klark, i sa međunarodnim pravom?

SUDIJA MEJ: Ne, sada prevazilazimo okvire svedočenja svedoka. Vi ste čuli objašnjenje zašto vam je bila upućena ta pretnja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A da li je, je l' vama poznato, gospodine Mej, da je pretnja takođe zabranjena Poveljom Ujedinjenih nacija. Da pretnja država ...

SUDIJA MEJ: Pređite na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pozvali ste se na ovaj dokument s nekakvim prizvukom, da ja želim da izbegnem raspravu o sadržini dokumenta, pošto je ovo napred što je potpisano samo zapisnik sa sastanka, gde se u prilogu daje ovo saopštenje, a ja naprotiv, ne želim da ga izbegnem, nego hoću da se ovde vidi šta piše. Evo šta piše u saopštenju na koje se vi pozivate. "Prihvatajući Rezoluciju 1199 Saveta bezbednosti, polazeći od činjenice da je organizovani terorizam na Kosmetu pobeđen i da se od 29.

septembra 1998. godine više ne preduzimaju operacije protiv terorista, vlasti Savezne Republike Jugoslavije su odlučile da između ostalog preduzmu niz mera koje će doprineti daljoj izgradnji poverenja među građanima, pripadnicima svih nacionalnih zajednica koje žive na Kosmetu, kao i rešavanju svih nerešenih humanitarnih problema, naročito problema što skorijeg povratka svih raseljenih lica njihovim domovima. Ove mere se preduzimaju s jasnim ciljem što skorije normalizacije života širom Kosmeta uz neprekidno obezbeđivanje sigurnosti i dobrobiti svih građana i nevinog civilnog stanovništva Kosmeta i garantovanja prava svih građana, pripadnika svih nacionalnih zajednica koje žive na Kosovu i Metohiji, da nastave svakodnevni život bez ikakvih pretnji i ograničenja, što podrazumeva punu slobodu kretanja svih građana i predstavnika državne vlasti kao i normalan rad svih državnih organa". I onda se kaže: "Kako bi doprineli povratku mira i normalnog života", u zagradi piše podvučeno rukom, "državni organi Savezne Republike Jugoslavije će na celom Kosmetu smanjiti brojno stanje snaga bezbednosti", pa u zagradi "Ministarstvo unutrašnjih poslova i Vojske Jugoslavije" i količinu njihove opreme na, naglašavam ovo što piše, "na uobičajni nivo, to jest na nivo pre izbijanja terorističkih aktivnosti. Terorističke aktivnosti, dakle, su suzbijene, a snage se vraćaju na nivo pre izbijanja terorističkih aktivnosti, sa jasnom namerom da se stvore uslovi koju će omogućiti da se što pre obnovi politički proces i reše sva nerešena politička i humanitarna pitanja", to ovde piše. E, onda piše dalje: "Tokom ovog procesa," ovog podvučeno znači tog procesa, "državni organi Savezne Republike Jugoslavije računajući na pomoć i podršku Verifikacione Misije OEBS-a (OSCE, Kosovo Verification Mission) i KDOM (KDOM, Kosovo Diplomatic Observer Mission)", "i međunarodnih humanitarnih i drugih organizacija". I onda su organi najavili sledeće mere pa se onda kaže: "Od 1 do 6," ali pošto ćete verovatno da kažete da nešto od toga nismo uradili, pod 1. "Jedinice specijalne policije koje su raspoređene na Kosovu posle februara 1998. godine biće povučene sa Kosova. Brojno stanje pripadnika policije i specijalne policije na Kosovu biće smanjeno na nivo iz februara 1998. godine". Sećate li se da je onda konstatovano da treba da bude ukupno 10.024 policajca, ostao mi je urezan taj broj u pamćenju, dakle, smanjen na nivo iz februara 1998. godine. "Svo dodatno teško naoružanje umesto onog koje je doneto il' je prebačeno nakon februara 1998. godine od 12, 7 milimetara i više i sva oprema doneta na Kosovo i ona koja je policija, odnosno specijalna policija preuzela od Vojske Jugoslavije biće povučeni sa Kosova i vraćeni Vojsci Jugoslavije". Treće, "Policija, odnosno,

specijalna policija će se vratiti svojim mirnodopskim aktivnostima. Teško naoružanje i oprema koju su na Kosovu ostali pod kontrolom ...

SUDIJA MEJ: Ne, mi sami možemo to da pročitamo, gospodine Milošević. Ja vas nisam zaustavio pre, ali možemo sve sami da čitamo. Šta želite da pitate generala Klarka u vezi sa ovim?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, je li jasno da je posle eliminisanja ovih glavnih pretnji terorista na Kosovu i Metohiji stanje vraćeno na mirnodopski nivo, odnosno, na nivo pre februara 1998. godine? I da je u tački 5 kad je reč o Vojsci Jugoslavije, podrazumevalo se da je Prištinski korpus i dalje normalno na Kosovu, a da su u operativnom smislu, u vojničkom samo tri grupe jačine čete postavljene na neke pravce radi bezbednosti tih pravaca, je li tako bilo?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, pre svega samo da podvučem da je ovo saopštenje, saopštenje Savezne Republike Jugoslavije, to nije saopštenje NATO. General Nauman i ja smo ga uzeli na znanje i nismo pomogli u izradi nekih konkretnih odredbi, ali ova terminologija koja se ovde koristi vezana za terorizam i tako dalje, to su izrazi Vlade SRJ. A sada što se tiče poštovanja sporazuma. Ono što smo mi videli je samo bilo delimično poštovanje odredbi. Recimo tačka broj 2, "teško naoružanje i sva oprema doneta na Kosovo od Vojske Jugoslavije" trebala je da se vrati Vojsci Jugoslavije, to se nije desilo. To teško naoružanje koje je dato specijalnoj policiji nije u svakom pojedinom slučaju bilo povučeno sa Kosova. Kasnije se jesu povukle neke policijske snage i bilo je nemoguće ustanoviti jesu li se povukli svih 4.000 policajaca, koliko smo zahtevali ili ne. Takođe smo videli da su negde do sredine decembra počeli da se krše, počele da se krše odredbe o razmeštanju snaga i u to vreme je general Perišić bio smenjen sa funkcije načelnika Generalštaba. I ja sam već pomenuo još nešto tokom svog svedočenja, da je bio jedan slučaj severno od Prištine, gde su razmeštene dopunske snage. I to je bilo kršenje sporazuma i to je ono o čemu sam ja upozorio generala Ojdanića u decembru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, zašto povezujete smenjivanje generala Perišića i postavljanje generala Ojdanića sa nekim povećanjem snaga na Kosovu? Pa, to nema nikakve veze. Otkud vama to saznanje, ko vam je to rekao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, moj utisak je da je general Perišić bio smenjen kao načelnik, zato što nije u potpunosti podržavao politiku optuženog da se koristi vojna snaga protiv stanovništva na Kosovu. Ono što mi znamo je da skoro odmah posle njegovog smenjivanja, snage koje su se tamo nalazile su počele sa razmeštanjem na teren i sa vršenjem aktivnosti koje su bile u suprotnosti sa obećanjima koje je dao optuženi u ovom saopštenju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ovo saopštenje je u celini poštovano, je li to tvrdite, generale Klark, da ovo nije poštovano ili da jeste poštovano? Samo to da se razumemo.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja tvrdim da se ovo saopštenje nije poštovalo negde do 20. decembra. Možda jeste u nekim delovima se postupalo u skladu sa ovim saopštenjem, ali ne u potpunosti. I mi smo smatrali da ovo teško naoružanje koje je bilo prebačeno MUP-u nije uklonjeno i nije vraćeno Vojsci Jugoslaviji u skladu sa ovim sporazumom. Dakle, da je to sve bila situacija na terenu 20. decembra.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, je li do 20. decembra poštovano saopštenje, a posle 20. decembra nije poštovano saopštenje, je li to hoćete da kažete, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono što ja kažem je da optuženi nije ispoštovao uslove obaveze koje je preuzeo prema NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovo su obaveze u skladu sa Rezolucijom 1199, je li valjda to nije sporno, generale Klark? Je li to sporno ili nije, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ovo saopštenje je saopštenje koje smo general Nauman i ja odneli u NATO, gde se govori o aktivnostima koje treba da preuzmu optuženi i njegove snage da bi bili u skladu sa Rezolucijom 1199. Ono što ja kažem je da on nije ispoštovao ovu obavezu, dakle, ovaj dokument koji sam ja odneo nazad u NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako to znate, gde su dokazi da ta obaveza nije poštovana? Hoćete da kažete da nije poštovana obaveza koja je preuzeta? Mi nismo imali razloga, nije bilo, nije bilo nikakvih aktivnosti posle toga dok ih vi niste počeli da podstičete preko Vokera i ostalih da krenu ponovo da ubijaju, je li to tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To nije tačno. Ono što se zapravo desilo, pošto je potpisan sporazum krajem oktobra, je da je došlo do jednog kratkog perioda diplomatske aktivnosti, ali ta diplomatska aktivnost nije dovela do rezultata iz čitavog niza razloga. Došlo je do promena u vođstvu jugoslovenske vojske i po mom mišljenju stavljen je poslušnan čovek na čelo, to je bio general Ojdanić. Snage su onda počele ponovo da budu razmeštavane i negde sredinom decembra ili krajem decembra smo počeli da vidimo dokaze toga da se ponovo vodi kampanja protiv stanovništva na Kosovu. Videli smo da dolazi do povećanja trupa. Videli smo određene taktičke aktivnosti. Dobijali smo izveštaje iz KDOM misije, to je bila diplomatska posmatračka misija. I prema tome, to je sve ukazivalo na to da se vode aktivnosti koje su bile u suprotnosti sa obavezama preuzetim prema NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste li vi sada u glavnom, u glavnom ispitivanju objasnili da ste imali razgovor sa generalom Ojdanićem i da ste ga pitali zašto se povećava broj trupa, sami ste rekli u graničnom pojasu, je l' tako? To ste maločas rekli, pa ne, ne treba valjda da vas citiram. Sećate se šta ste rekli pre 10 minuta, ako se ne sećate šta je bilo pre pet godina ili osam. Vi ste razgovarali sa Ojdanićem, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da je optuženi sada pomešao dva različita razgovora. Prvi je bio tokom moje posete Beogradu oko 20. decembra kad sam se sreo sa generalom Ojdanićem i gospodinom Šainovićem. Tokom tog sastanka sam ja obradio ovo saopštenje sa generalom Ojdanićem, podsetio ga na njegove obaveze, rekao mu da razmeštanje snaga u području Podujeva nije dozvoljeno, dakle da to prevazilazi okvire. Tražio sam da povuče te snage i onda sam otišao iz Beograda. Početkom marta posle masakra u Račku, posle Rambujea (Rambouillet), dakle posle početka pregovora u Rambujeu dolazilo je do koncentracije snaga i aktivnosti na terenu. Ja sam tada pozvao generala Ojdanića i tražio da se povuku ove dopunske snage koje su dovedene. Pitao sam zašto se pravi ta nova koncentracija snaga? I onda mi je on rekao da ih je on doveo zbog onih razloga koje sam ja već objasnio tokom svedočenja. Dakle, to su dva različita razgovora, između kojih je proteklo tri meseca.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, i on vam je objasnio da snage dolaze zato što vi pretite da napadnete Jugoslaviju, je l' tako? I da snage stoje na granici, da brane granicu. Je l' vam to rekao general Ojdanić?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Generl Ojdanić, časni Sude, mi nije rekao da su snage na granici, jer snage nisu bile na granici. One su bile raspoređene na taj način da mogu da deluju protiv stanovništva. One nisu bile tamo zbog odbrane od potencijalnog napada NATO. Ja sam takođe rekao Ojdaniću da takva odbrana neće biti potrebna, jer NATO ne namerava uopšte da izvrši invaziju na Kosovo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste sve vreme pretili invazijom. Pa je l' tačno, generale Klark, da ste još sredinom 1998. godine planirali bombardovanje Jugoslavije i ako tada niste mogli imati u vidu ...

SUDIJA MEJ: Ne. Možete da pitate svedoka o razgovorima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Mej, ja zaista ne znam gde vi mislite da mi stalno isključite mikrofona, kad god se povedem za onim što sam svedok kaže. A dobro, da li je generale Klark, sami ste sad pomenuli da vam je Ojdanić rekao da su vaše pretnje izazvale određena pomeranja naših snaga da bi se efikasno mogla da brani granica, je l' to tako ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono što sam ja prepričao je bila naša konverzacija sa svim detaljima uključujući i izgovor koji mi je dao Ojdanić za razmeštanje snage. Ja sam takođe objasnio tokom svog razgovora sa Ojdanićem da nije bila nikakva pretnja od strane NATO. Nije bilo nikakvih snaga u Makedoniji koje bi opravdavale koncentraciju snaga na Kosovu. I snage na Kosovu nisu bile raspoređene na defanzivan način, dakle da bi se odbranile protiv potencijalnog napada NATO-a, već na taj način da mogu da deluju protiv stanovništva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali te snage, generale Klark, nisu delovale protiv stanovništva, je l' vam to jasno ili nije? Ili možda tvrdite da su delovale protiv stanovništva?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, kad sam ja ušao u ovu diskusiju, ja sam prevazišao okvire svog prvobitnog glavnog svedočenja, prema tome, ja ću odgovoriti na ovo pitanje, a onda ću prepustiti Sudu da vi odlučite o okvirima ovoga. Dakle, moj odgovor da, jeste. Te snage jesu delovale protiv stanovništva i to su počele da rade 19. i 20. marta, kao što sam rekao.

SUDIJA MEJ: U redu. To jeste bio deo vašeg svedočenja, ali van ovoga ne možemo da idemo, zato što sad zalazimo u neke teme o kojima ovaj svedok

nije svedočio, niti je na njemu da on o tome svedoči. Ukoliko želite da o ovome govorite, onda morate to da uvedete preko drugih svedoka. Molim vas, da ne bi bilo nikakvih nesporazuma, ukoliko želite da izvršite unakrsno ispitivanje generala vezano za knjigu, onda možete da se pozivate samo na one delove koje se tiču njegovog svedočenja. Dakle, na one delove koji su označeni, ali u ovom trenutku ništa od toga još nije usvojeno u dokazni materijal, ali to ne treba da vas spreči da vršite unakrsno ispitivanje u vezi sa tim delovima, ali samo tim delovima, ukoliko to želite.

TUŽILAC NAJS: Samo jednu stvar. Primetio sam da optuženi još nije postavio nikakva pitanja u vezi sa razgovorom koji je opisan u pasusu 3 i 4, to su veoma važni pasusi. I ja bih mu sada sugerisao da on možda pregleda to, kao i materijal koji je obelodanjen u vezi sa tim. Ja znam da normalno nije pravilo da se na ovaj način upozorava, ali ovde se radi o tako važnim stvarima da ukoliko optuženi sugerise da ima ikakvih nijansi u vezi sa tim Tuđmanovim transkriptima, onda bi trebao to da iznese.

SUDIJA MEJ: U redu, imaćemo to na umu. Daklem radi se o dva razgovora koje sam ja zabeležio. Jedan se tiče Srebrenicem a drugi se tiče potkrepljujućih dokaza onoga što je rekao general Nauman o Drenici. Dakle, i jedan i drugi ovaj razgovor idu u prilog tome da je optuženi imao određeno saznanje. Gospodine Miloševiću, vi ste čuli šta je ovde bili rečeno, vi svakako sami planirate kako ćete da vršite unakrsno ispitivanje i verovatno ćete doći i do ovoga. Ali u svakom slučaju treba da to uradite na jasan način, tako da svedok može na to da odgovori. Mi ćemo razmotriti koliko još treba vremena da vam damo ujutro.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da rasčistimo nešto, pošto je verovatno i to deo ove taktike druge strane, da ja nikad nisam ažurno snabdeven. Kod mene je tačka 3, kaže: "General Vesli Klark je bio vrhovni komandant savezničkih snaga za Evropu tokom sukoba na Kosovu", i tako dalje, "načinu i problemu za strateško planiranje", i tako dalje. To je kod mene tačka 3. A tačka 4 je "Svedok će svedočiti o svojim opštim zapažanjima o stilu vladavine Miloševića" i tako dalje. Prema tome, ja ne znam koju tačku 3, i 4, je l' vi imate opet neku novu izjavu svedoka? O čemu se radi? Dajte mi onda tu izjavu, gda su vam te tačke 3 i 4. Evo ja vam citiram i možete da se uverite da to piše kod mene u tačkama 3 i 4 u ovome što ste meni dostavili.

SUDIJA MEJ: Da nešto pojasnim. U dokazni materijal ulazi ono šta je ovaj svedok rekao pred Sudom, dakle, ne njegove izjave ili nešto slično. Vi bi trebalo da imate najnoviju izjavu svedoka. Da li je to dobio optuženi?

TUŽILAC NAJS: Verzija od prošle nedelje mu jeste dostavljena i ona je identična ovoj verziji kojoj smo podelili juče ili danas, skoro identična. Imamo dve verzije, dakle, izjave od po 45 pasusa sa 11 strana i to je bila osnova na kojoj je bilo zasnovano svedočenje svedoka danas. I broj pasusa, broj tačaka je identičničan. Na početku ovog paketa dokumenata bi to trebalo sve da bude. Ja mislim da je optuženi to sve dobio.

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, da prodiskutujemo i razmotrimo.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Razmotrili smo ovo pitanje i pošto se vi sami branite, onda se nećemo pridržavati onog limita koji smo ranije danas odredili. Zato ćemo pratiti kako teče unakrsno ispitivanje i daćemo vam još sat i po ujutro da završite unakrsno ispitivanje, tokom čega morate da imate na umu ono što je pomenulo Tužilaštvo. Morate da se osvrnete na ona pitanja koja su sporna. Dakle, trebalo bi da se pripremite sa tim na umu. Molim da mi priđe Sekretar. Gospodine Najs, izgleda da postoji neka poteškoća oko transkripta koji treba da se dostavi Vladi. Ja mislim, ja sam mislio da ovde neće biti nikakvih problema, mislio sam da je već sve rešeno i da su odluke donete.

TUŽILAC NAJS: Oni moraju da dobiju primerak, inače ne mogu da ga pregledaju.

SUDIJA MEJ: U redu, tako ćemo uraditi. Generale Klark, molim vas da se vratite sutra u 9.00 da biste završili sa vašim svedočenjem.

SVEDOK KLARK: Hvala.

SUDIJA MEJ: Sada prekidamo sa radom.

Utorak, 16. decembar 2003.
Svedok Vesli Klark (Wesley Clark)
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.02 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, sa vašom dozvolom, molio bih da na pola minuta pređemo na privatnu sednicu.

(privatna sednica)

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ja sam napravio jednu veliku grešku kad sam nešto rekao na privatnoj sednici, ali nema potrebe da se vratimo na privatnu sednicu da bi to ispravili. Ja sam rekao tokom glavnog ispitivanja, a zapravo sam trebao da kažem, ne samo tokom glavnog ispitivanja nego tokom cele jučerašnje rasprave.

SUDIJA MEJ: Što se tiče Pretresnog veća, mi nemamo ništa protiv da se ovo objavi u javnosti. Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej (May), koliko ja imam vremena?

SUDIJA MEJ: Sat i po.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nisam siguran da će mi biti dovoljno, gospodine Mej, ali pokušaću. Ja sam ovu najnoviju izjavu koju sam juče dobio pogledao. Ona je u odnosu na onu koju sam ja imao skraćena na

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje

ukupno 45 tačaka. A prethodna koju sam ja imao, imala je 131 tačku, od toga je očigledno sužavanje pitanja. Ne samo što ste isključili rat i knjigu i kredibilitet svedoka nego i sužavanje pitanja na samo nekoliko tema, ali i one zaslužuju da se rasprave. Ja ću da idem redom. Tačka 2. Ovde piše, jedna rečenica, generale Klark, koju ja uopšte ne razumem, nemam na engleskom tekst, a na srpskom piše, kaže ...

SUDIJA KVON: Ne dobijamo prevod na engleski. Možete li, molim vas da ponovite?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark (Wesley Clark), u tački 2 ima nešto što ja ne razumem, pa bih želeo da mi to objasnite. A prethodno samo napomena, nisam siguran da je sastanak bio 17. avgusta, mislim da je bio ranije, ali je to lako ustanoviti, jer posle tog sastanka ste vi putovali u Sarajevo, i posle tog sastanka je došlo do pogibije članova delegacije. Ali to je faktičko pitanje i lako ga je ustanoviti, ne mogu da tvrdim da je tako, ali čini mi se zbog događaja da je to bilo nešto ranije. A sada mi odgovorite, molim vas, pošto sam ja navodno rekao "sa mnom", što nije tačno, jer sam vas kasnije povezao sa Karadžićem i Mladićem ima rečenica koja kaže: "On će isporučiti Srbe". O kakvoj isporuci Srba vi govorite ovde? Kakve Srbe treba da vam isporučim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, odgovor na pitanje optuženog je da je ovo bio jedan oblik izraza na engleskom jeziku čiji je smisao bio taj da je optuženi zahtevao da razgovaramo sa njim, zato što je on mogao da dovede do sporazuma sa bosanskim Srbima oko uslova mira o kojem smo mi pregovarali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dakle, moje zalaganje za mir i moji napori da se taj mir postigne koji su u ostalom zahvaljujući meni i urodili plodom u Dejtonu (Dayton), vi smatrate da je to neka isporuka, ili šta?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, po mom mišljenju, optuženi je zapravo bio motivirajuća snaga, vodeća snaga po svim, po skoro svim, ako ne i svim pitanjima i aktivnostima u bivšoj Jugoslaviji tokom tog perioda, kako u mirnodopsko, tako i u ratno vreme. I na ovom konkretnom sastanku on je rešio da prihvati, ili da prizna svoju vodeću ulogu i svoju moć nad bosanskim Srbima, i ja sam jednostavno se na ovaj način izrazio da bih stavio do znanja da on nije samo vođa susedne države, već i vođa koji ima uticaj,

moć, ako ne i kontrolu nad bosanskim Srbima. I to je suština onoga što sam ja ovde izjavio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, al' je pogrešna, jer suština vam je pogrešna jer se ovde radi isključivo o mom angažovanju, čak na nametljivom angažovanju na pitanjima mira, a ne o bilo kakvim drugim pitanjima, na pitanjima mira, generale. I to je bio interes celog naroda, i ja sam na tim pitanjima imao podršku celog naroda. A ovde je reč o pitanjima mira, a ne o nečemu drugom. A sad mi recite, molim vas, kaže: "Milošević nam je rekao da je ključno da mu iznesemo uslove za postizanje mira, a da će se on pobri-nuti za održavanje izbora ili referenduma". Generale Klark, onda kažete da sam rekao: "Oni se neće oglušiti o volju srpskog naroda". Pa, poznato vam je da se nisu oglušili o volju naroda, da su prihvatili mir, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam ovde samo prepričao ono čega se ja sećam vezano za razgovor na tom prvom sastanku sa Slobodanom Miloševićem. I ovo se iznosi pred Pretresno veće da bi se ustanovila činjenica da je on stavio sebe u vodeću ulogu, kao osobu koja je bila zadužena, koja je bila na čelu celog ovog poduhvata. Dakle, ovo je bila vodeća uloga koje se nije činila normalnom u svetlu međunarodnog prava, jer ovo su bile dve različite zemlje, bivša Jugoslavija i Bosna i Hercegovina. A on je tvrdio da ima vodeću rukovodeću ulogu, ako ne i kontrolu nad onom stranom u Bosni koja je vodila rat, i zato se to nama tako činilo da je drugim rečima on rekao da će obezbediti pristanak bosanskih Srba, drugim rečima.

SUDIJA MEJ: Dakle, ovaj izraz koji je ovde upotrebljen "isporučiti bosanske Srbe" bukvalno prevedeno, ukoliko ja vas dobro shvatam, vi ste mislili to figurativno.

SVEDOK KLARK: Da. Ja nisam svakako mislio bukvalno isporučiti, već je to korišćeno u prenosnom smislu.

SUDIJA MEJ: Da. Dakle, to nije bio njegov izraz, već ste vi na taj način prepričali sadržinu onoga šta se desilo. Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, moja vodeća uloga da se postigne mir nije sporna, ali vi sad tu moju vodeću ulogu da se postigne

mir i rezultat koji je postignut stavljate u potpuno drugi kontekst, je l' to vama jasno?

SUDIJA MEJ: Nisam sasvim siguran šta to znači, ovo što general prenosi je vezano za vaše reči i vaše držanje. Prema tome, postavite mu konkretno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa objasnite mi, generale, kažete dalje: "Jedan član delegacije upitao je Miloševića zbog čega bi izbori u Srbiji obavezivali ljude u Bosni i Hercegovini koja je druga zemlja?". A onda ja kažem: "Neće se oglušiti o volju srpskog naroda". Oni se naravno nisu oglušili, al' to je potpuno drugi kontekst. Pogledajte prethodnu izjavu, koju sam ja imao, u tački 101 na prvom sastanku sa Miloševićem, tačka 101 ove izjave, to je na strani 22 prethodne: „Milošević je rekao da želi da se u Bosni održe izbori. Holbruk (Richard Holbrooke) je to protumačio tako da je ono što je Milošević stvarno hteo bio referendum o predlogu mirovnog sporazuma“, dakle, to ste napisali u prethodnoj izjavi. A u ovoj izjavi kažete kako me pita neki član delegacije kako bi izbori u Srbiji obavezivali Bosnu i Hercegovinu. Pa dobro, generale, je l' jasno da ne govorite istinu? Uporedite tačku 101 prethodne izjave gde govorite o istoj stvari i ovu ovde što sada govorite, je l' to tačno ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da se ovde radi o problemu koji može da iskrсне kad se prevodi sa jednog jezika na drugi. Suština, iako ja nemam tekst pred sobom, mi se čini ista. Iako ja sad ovde ne znam tačno šta piše u tekstu, ali sećam se razgovora koji se doduše odvijao pre osam godina, ali se sećam da je predsednik Milošević meni rekao: "Dajte nam vaše uslove i mi ćemo održati izbore". I kasnije, objašnjavajući nam šta se pod ovim podrazumevalo, ispostavilo se da su na engleskom mislili na referendum, to zapravo nije značilo da su oni na tim izborima birali nekoga na neku funkciju, već je smisao toga bila da se odobri ovaj stav. I razlog zbog koga je ovo važno je to što njegova vodeća uloga se nije odnosila samo na mir, već je to bila jedna generalno gledano vodeća uloga koja je kombinovala strategiju korišćenja sile, zastrašivanja i zatim obraćanja međunarodnoj zajednici i insinstiranje na miru. Dakle, ta kombinacija svih ovih faktora je bila tipična za njegovo držanje tokom celog tog perioda, i mi smo znali da on ima i ove veštine i da ima uticaj. Mi smo znali da se njegov uticaj nije ograničavao samo na insinstiranje na miru, već da je on imao ukupan uticaj nad bosanskim Srbima. Niko nije mogao da kaže tačno koliki je njegov uti-

čaj. Mi smo znali da su oni uspjesi koji su Srbi bili postigli bili poništeni kontradiktornošću Hrvata i Muslimana, i da je stoga bilo logično da će on pokušati da zadrži ono što su imali u rukama tako što bi postigao neki sporazum koji bi sačuvao teritoriju koju su Srbi držali u rukama. I dakle, to su bili motivi za koje smo mi pretpostavljali da ih on ima, i imajući to u vidu, mi smo se obratili njemu i pitali ga hoćemo li kontaktirati sa njim ili direktno sa bosanskim Srbima? I on je rekao da se obratimo njemu.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, u paragrafu 101 prethodne izjave je tačka 101 priloga zahteva koji je sastavljen na osnovu beleški do kojih smo došli u radu sa svedokom, ali u svakom slučaju, ovo nije bila verzija koja je bila data svedoku da on to pregleda. I pošto sam ja i ranije o ovome govorio kao o aneksu, kao jednom prilogu, mislim da ovo mora da se objasni da svima bude jasno. Ona vaša odluka koja se ticala materijala po pravilu 70 se nije odnosila na aneks, već na ovu skraćenu verziju po kojoj svedok i svedočio juče.

SUDIJA MEJ: Ukoliko ćemo da se bavimo ovim dokumentom, onda svakako treba svedoku da se da kopija ovog aneksa. Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pošto sam vam ja navodno rekao "samo dajte uslove a ja ću se pobrinuti da se to prihvati", recite mi koliko su dugo trajali pregovori u Dejtonu, jesu li trajali tri nedelje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Hoću da pojasnim implikacije diskusije sa optuženim koja se odvijala oko 17. avgusta, ili 17. avgusta. Mi nikad nismo stekli utisak da on lično može da obezbedi sporazum između zaraćenih strana pod onim uslovima, već da je on uzeo na sebe to da obezbedi pristanak bosanskih Srba.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali generale, zar u Dejtonu nisu bili intenzivni pregovori između tri strane, i da je tek na kraju došlo do sporazuma na koje su tri strane pristale. Pregovarali smo u Dejtonu, tri delegacije su pregovarale u Dejtonu, je li to tačno, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je tačno, časni Sude.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se sećate, generale, prvog sastanka delegacija, to je bilo prvog dana, prvog radnog dana, uveče smo svi stigli, prvog radnog dana za jednim velikim okruglim stolom bile su sve de-

legacije, i bili ste svi vi, i predstavnici Kontakt grupe (Contact Group), koliko se sećam? Sećate li se tog prvog dana kako su počeli razgovori?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sećam se ove početne sednice kad smo otvorili pregovore za velikim stolom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tog prvog radnog dana da je muslimanska delegacija predložila da Republika Srpska bude na 30 i nekoliko procenata teritorije, 34, 35 posto čini mi se, da li se sećate toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam tog konkretnog pitanja, i to usled toga što možda i nisam bio na celom sastanku, jer sam se u to vreme bavio ne samo onim aktivnostima u kojima je učestvovao ambasador Holbruk, već sam se bavio i vojnim aneksom. A u tim pregovorima su učestvovali i druge zemlje članice NATO. Prema tome, ja se ne sećam ovog konkretnog pitanja, morao bih da pogledam neke svoje izvore da bih mogao da potvrdim ovo. A u svakom slučaju, to inače nije u mojoj izjavi svedoka, prema tome, ja nisam o ovome ni svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Prema tome, da je od te početne pozicije koju su Muslimani imali na tom prvom sastanku, a bile su plenarno prisutne sve delegacije, to nije teško ustanoviti, pa do onoga što je konačno postignuto, 51 prema 49, je bila jedna vrlo teška i duga rasprava koja je vođena tri nedelje da se konačno napravi jedan balans koji će na kraju rezultirati Dejtonski sporazum, je l' tako, generale, ili ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se svakako sećam da su vođene napore i duge diskusije u Dejtonu, to je istorijska činjenica. Ti pregovori su trajali dosta dugo, mislim otprilike tri nedelje, dakle, to je sve jasno. I teritorijalna podela do koje je došlo kasnije između federacije i Republike Srpske je bila odprilike po principu 51 prema 49.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, nije lako bilo konačno obezbediti interese da se dođe do te 51 prema 49, u odnosu na početnu poziciju muslimanske strane od 30 i nekoliko posto za Republiku Srpsku, je l' to tačno, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja mislim da je čitav niz ljudi veoma naporno radio na tome da dođe do sporazuma u Dejtonu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, neću da se na tome dalje onda zadržavam. Ali u Dejtonu je u toj evoluciji od početnog predloga Mu-

slimana pa do konačnog rešenja 51 posto 49 nacrtano bezbroj karata. Ja ne razumem šta vam znači ta karta Sarajeva, tu je povučena neka linija, ne vidim, nacrtano je bez ovih karata, mogli ste da donesete stotinu karata koje su crtane o raznim detaljima, šta vam znači ta karta gde ima dve paralelne linije na njoj?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, važnost ove karte je opet nešto što je vezano sa vodećom ulogom ovog optuženog u stvarima koje su se ticale bivše Jugoslavije. Dakle, on je mogao sam da uđe na sastanak i da završi pregovore sa federacijom, i da sam ucrtam tu liniju. On nije nikoga konsultovao, on je mogao sam da povuče tu liniju, i ono što sam ja rekao da je ovo crta koju je upravo on povukao, ova crvena linija, opet ide u prilog tome da je on znao šta je radio, on je povukao tu crtu, i to jasno govori o tome kakva je on ovlašćenja i moć imao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koju sam ja crtu od te dve povukao, general Klark, ne razumem, nisam valjda povukao obe, a paralelno su jedna pored druge?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja se sećam da ste vi uzeli flomaster, i ja mislim da ste nacrtali ovaj krug sa strane, ne mogu da se setim, ali se sećam da ste ucrtali liniju na kartu. Vi ste sami vodili pregovore sa premijerom Silajdžićem, vi i on ste stajali ispred ove karte i vi ste uneli ovu liniju na kartu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A otkud znate da se nisam ni sa kim konsultovao? Na primer, dobro se sećam svojih razgovora sa Krajišnikom u vezi sa onim koridorom u Goraždu, pošto ja tu teritoriju ne poznajem, a morao sam da veoma, veoma teške pregovore imam o tome. Otkud vi znate, kako možete da kažete nije pitao nikoga, nije se ni sa kim konsultovao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam rekao da onda kada ste vi povukli tu crtu, niste se konsultovali ni sa kim. Dakle, vodili ste pregovore sa Silajdžićem i ni sa kim se niste konsultovali, e sad šta je bilo pre toga, sa kim se optuženi konsultovao pre toga, ja o tome ne znam ništa. Ja mogu samo da svedočim o onome što sam ja video, a to je da je on mogao da vodi pregovore o linijama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Na kraju je i postignut rezultat taj 51 prema 49, koji je pretpostavljam nesporan, ali da idemo dalje, pošto će mi vreme biti ograničeno. Idemo na ovu tačku 3, kažete da je nekoliko članova delegacije napustilo prostoriju za vreme pauze pri čemu smo ostali Kruzal

(Joseph Kruzal), Klark i Milošević. Prvo, to nije istina, nikada, vaša je delegacija bila vrlo brojna, a bilo je nekoliko mojih saradnika, vi ste imali desetak ljudi i sa mnom je bilo par ljudi, ako je izašao Holbruk, to je nešto drugo, da je izašao možda do toaleta, ali nikada samo vi, Kruzal i ja nismo ostali, ostala je cela delegacija. Što bih ja ostajao sa vama i Kruzalom za vreme pauze? To nema nikakve veze, to nije istina. Vi kažete ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, dozvolite svedoku da odgovor na ovo.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, bila je pauza i ambasador Holbruk jeste otišao do toaleta. Ja ne mogu sada da tvrdim bilo šta za svakog pojedinačnog člana delegacije optuženog. Optuženi je sedeo u fotelji koja se nalazila u čelu stola, i on je bar u tom trenutku ostao u sobi, i dignuvši se sa fotelje ja sam mu prišao, uz mene se nalazio i pomoćnik državnog sekretara Džozef Kruzal. Dakle, to je bila pauza koja je nastupila odmah posle onoga kad je on objavio da može da održi referendum gde će se Srbi na Palama složiti sa bilo kojim uslovima mirovnog sporazuma. I ja sam nastavio jednostavno tu diskusiju, i ja sam mu rekao: "Pa, vi imate takav uticaj nad tim ljudima. Ako imate takav uticaj, kako ste onda dozvolili generalu Mladiću da pobije sve one ljude u Srebrnici". On me je pogledao i rekao: "Generale Klark, ja sam mu rekao da to ne radi, ali me on nije poslušao".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, to je notorna laž, prvo zato što o Srebrenici uopšte nismo razgovarali, a drugo, zato što ja za sve vreme, za sve te godine, nikada nisam izdao nijednu naredbu generalu Mladiću, niti sam bio u poziciji da mu izdajem. A treće ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak jedan. Svedok ne zna koja ste vi naređenja izdali Mladiću. On svedoči o onome šta ste vi rekli na tom sastanku. Možete da mu postavite pitanje o tome, naravno, ali on ne može da odgovara na pitanja u vezi sa onim što ste vi možda ili možda niste naredili Mladiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pre svega, gospodine Mej, ja nisam bio ni u kakvoj prilici da naređujem Mladiću, a pogotovo ...

SUDIJA MEJ: Vi o tome možete da svedočite kada za to dođe trenutak ukoliko budete hteli, ali sada treba da postavljate pitanja na koje svedok može da odgovori, a to nije u vezi sa vašim odnosom sa Mladićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, ja na primer i danas čvrsto verujem da general Mladić nije naredio nikakvo streljanje ljudi u Srebrenici, da je to učinila grupa plaćenika. Je l' vi imate neke ...

SUDIJA MEJ: Ponovo traćimo vreme. Vi pokušavate sad ovde da svedočite, uopšte nije bitno šta ste vi verovali, a šta niste. Ovde se radi o jednom konkretnom pitanju, a to je razgovor o kome je general svedočio. Dakle, molim vas da se na to usredsredite. Vi ste osporili istinitost toga, ukoliko želite još nešto da kažete možete, ali ponavljanje nam neće pomoći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, neću da ponavljam, ali pretpostavljam da se seća general Klark, bar kad smo razgovarali o Kosovu, da sam i njemu i drugima koji su dolazili govorio jednu istinu, da je u vojničkoj tradiciji i srpskog naroda najveća sramota ubiti ratnog zarobljenika ili nenaoružanog civila, i da to nijedan častan vojnik u srpskoj vojsci neće da uradi. Pretpostavljam da se bar toga sećate, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, sećam se razgovora o Kosovu, otprilike oko 20. ili 19. januara 1999. godine, morao bih da pogledam zabeleške kako bih utvrdio tačan datum. To mogu da učinim sada ili mogu da nastavim sa svedočenjem. Radi se o onom jednom sestanku koji je održan 1999. godine sa optuženim. Ja se ne sećam ovakvog nekog konkretnog razgovora, no sećam se da je optuženi rekao da specijalna policija u Račku (Recak) nije mogla da masakrira Albance, jer oni ne bi uradili tako nešto. On je takođe rekao da se o tome sprovodi istraga, ali da on već zna rezultate te istrage, jer zna da oni ne bi uradili tako nešto. Možda je to taj razgovor o kome govori optuženi, no to je jedino čega se ja sećam u vezi sa takvim eventualnim razgovorom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ako se ne sećate, nije bitno. Ali pogledajte sad molim vas, da se vratimo opet na na Srebrenicu, tačka 97 ove prethodne izjave koju sam maločas citirao glasi, u celini ću je pročitati: "Klark međutim nije mogao da ukaže ni na koji specifičan osnov", dakle, "Klark međutim nije mogao da ukaže ni na koji specifičan osnov za verovanje da je Milošević znao da se radi o masakru, a ne o vojnoj operaciji". Pa, niko onda nije razgovarao o nekom masakru, generale, pa valjda vam je to poznato. A drugo, generale ...

SUDIJA MEJ: Krenimo redom.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nisam upotrebio reč masakr kad sam razgovarao sa Miloševićem, ali sećam se da sam rekao, odnosno da sam pitao tokom tog spornog razgovora: “Kako ste dozvolili gospodinu Mladiću, generalu Mladiću da poubija te sve ljude?” Tada u to vreme u medijima se javno govorili o masakru i o tome se izveštavalo širom celog sveta, u Ujedinjenim nacijama (United Nations) i u Evropi (Europe), a kada sam pogledao lice optuženog, optuženi veoma dobro govori engleski i on je tačno znao u vezi čega mu postavljam pitanje, njegov odgovor mi je pokazivao da on zna da se radi o nevinim ljudima, jer on je rekao: “Ja sam upozorio generala Mladića da to ne radi, ali on me nije slušao”. Dakle, on ga ne bi upozorio da se ne upušta u vojnu operaciju, a onda je dodao da je on rekao da ga Mladić nije slušao. I ja sam ga posmatrao dok sam mu postavljao to pitanje i dok je odgovarao i on je vrlo dobro znao u vezi čega mu postavljam pitanje, dakle, nije se radilo o upozorenju da se ne vodi vojna operacija, već o upozorenju da se civili ne likvidiraju na takav način. Dakle, to je bio moj utisak na tom sastanku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Upravo suprotno. Stav Srbije i moj lično bio je sve to vreme, jer mi smo podržali plan Kontakt grupe već 1994. godine i insistirali da se on usvoji, da se ne smeju preduzimati nikakve vojne operacije, jer će otežati mirovni proces. Prema tome, naš je stav bio generalno negativan prema bilo kakvoj vojnoj operaciji.

SUDIJA MEJ: Neću vam dozvoliti da nastavite. Vi iznosite uopšten stav, možda je to bio vaš stav, a možda i nije, no sad govorimo o jednom razgovoru na sastanku. Pomozite nam, gospodine Milošević, u vezi sa ovim. Da li ste vi sa generalom uopšte razgovarali o Srebrenici? Da li vi tvrdite da ste razgovarali ili da uopšte niste o tome s njim razgovarali?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Uopšte nije bilo reči o Srebrenici. A ja govorim o našem generalnom stavu da ne sme da bude nikakvih vojnih operacija, a ne daj bože da se govori o nekakvom ubijanju civila ili bilo čega. Naš je stav kategoričan bio da ne treba da bude nikakvih vojnih operacija, jer neće moći onda da se odvija mirovni proces.

SUDIJA KVON: Generale Klark, da li ste našli paragraf 97 na koji se pozvao optuženi pre nekoliko trenutaka u kome stoji da vi niste mogli da ukažete ni na koji specifičan osnov za verovanje da je Milošević znao da se radi o masa-

kru, a ne o vojnoj operaciji? Ovaj paragraf je sačinilo Tužilaštvo pripremajući se za vaše svedočenje. Da li vi možete da potvrdite ovo?

SVEDOK KLARK: Jedino što mogu da potvrdim jeste razgovor koji smo imali. Ja sam prišao Miloševiću i pitao sam ga: "Ako ste toliko uticajni, ako imate toliko uticaja nad Srbima, kako to da ste dozvolili generalu Mladiću da pobije sve te ljude u Srebrenici?". On me je pogledao, imao je ozbiljan izraz lica, načinio je pauzu pre nego što je odgovorio i rekao je: "Pa, generale Klark, ja sam ga upozorio da to ne radi, ali on me nije slušao". I to je bilo u kontekstu čitavog onog publiciteta o masakru u Srebrenici. Ja nisam koristio reč masakr i nisam upotrebio konkretne reči civili, ali kontekst tog čitavog razgovora je bio veoma jasan i u vremenskom kontekstu.

SUDIJA KVON: Dakle, ovaj pasus nije vaš pasus, to nisu vaše reči?

SVEDOK KLARK: Paragraf 97?

SUDIJA KVON: Da.

SVEDOK KLARK: Pa, ja mislim da je Tužilaštvo od mene zatražilo da to malo detaljnije razradim, no ja sam bio to izneo pred predsednika Miloševića, a ono što mi je on tad priznao je bilo toliko zapanjujuće za mene da se sećam da sam kasnije to preneo članovima naše delegacije, jer sam ja to shvatio kao priznanje da je on unapred imao saznanja o Srebrenici. A jedino što nisam mogao da utvrdim jeste da li je on govorio istinu kada je rekao da je Mladiću rekao da to ne radi, ali da ga ovaj nije saslušao. Ali, ja sam to shvatio kao njegova saznanja o onome što će se desiti u Srebrenici.

SUDIJA KVON: Hvala vam. Možete da nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U vreme kad se navodno taj razgovor odvijao, svakome je bilo poznato i u svim novinama pisalo da je Vojska Republike Srpske zauzela Srebrenicu, prema tome, nikakva tajna nije bila i svako je znao da su zauzeli Srebrenicu. A moj se odgovor na svako pitanje vezano za tako nešto, a vi mi ga niste postavili, odnosio uopšte na bilo kakve vojne operacije, na bilo kakve vojne operacije, jer smo kategorično bili protiv bilo kakvih vojnih operacija, upravo zato što vojne operacije onemogućavaju mirovni proces za koji smo se zalagali. Prema tome, to je potpuno drugi

kontekst i ja sam zato i rekao da vi iskrivljujete istinu i to činite namerno, to je očigledno.

SUDIJA MEJ: Generale, da li postoji bilo koji razlog zbog kojih se vi ne biste setili tog razgovora?

SVEDOK KLARK: Ne. Ja se veoma jasno sećam tog razgovora, jer je to bio prvi put da sam lično razgovarao sa Miloševićem. Dakle, to je bio naš prvi sastanak. Početni deo sastanka je trajao nekih tridesetak minuta, sat jedan, to je bio početni deo, onda je ambasador Holbruk načinio kratku pauzu i to je bilo prvi put da sam ja razgovarao lice u lice sa optuženim. I ja sam iskoristio tu pauzu tokom formalnog dela razgovora kako bih o ovome razgovarao sa njim. Meni su informacije o masakru u Srebrenici bile veoma sveže, ja sam pokušavao da procenim karakter optuženog, da vidim koji je stepen njegovog uticaja i kontrole i to je razlog zbog čega sam mu postavio to pitanje.

SUDIJA ROBINSON: Generale, vi ste rekli da je Milošević rekao: "Pa, generale Klark, ja sam ga upozorio da to ne radi, ali on me nije slušao". Vi kažete da to ukazuje na njegova saznanja o tome. Ali zar ne pokazuje i to na činjenicu da se gospodin Milošević tada u tom trenutku distancirao od bilo kakvih dejstava te vrste?

SVEDOK KLARK: Pa to je bio odgovor koji sam i očekivao od optuženog. On bi prihvatio određena saznanja, a onda bi nakon toga pokušao da se distancira, odnosno da udalji sebe u smislu odgovorne osobe. Međutim, ja se sećam sledećeg. Vojska Republike Srpske je formirana od jugoslovenske vojske, plaćana je, sredstva su bila iz jugoslovenske vojske, koliko ja znam, oficire je plaćala jugoslovenska vojska. General Mladić je ...

SUDIJA MEJ: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Imamo svedočenje o tome, ja nemam vremena za ovo ...

SUDIJA MEJ: Nemojte da prekidate. Dobićete još dodatnog vremena, ukoliko želite.

SVEDOK KLARK: General Mladić je bio oficir jugoslovenske vojske. Dakle, činjenice su bile da je optuženi prihvatao, potvrdio svoja prethodna saznanja o toj operaciji. E sad, ja nisam mogao da utvrdim da li je istina da ga je on upozorio, ili da ga nije upozorio, to nisam mogao da znam. Ali, sve ostale okolnosti su ukazivale na to da je on znao da se radilo o vojnoj operaciji i masakru, a on je meni priznao saznanja o tome. Sad ja ne znam da li je on govorio istinu kada je rekao Mladiću da to ne radi ili da ne radi, no on je prihvatio, priznao da je imao saznanje o tome i zato sam ja to i napisao u knjizi i zato je to danas i relevantno, jer je to jedan deo razgovora koji je ostavio najviše traga na mene, tada u tom trenutku. I zato je to važno, jer je to bio važan dokaz za mene. Ja sam pokušavao tada da shvatim kakva je situacija na Balkanu i koja je uloga optuženog u svemu tome.

SUDIJA ROBINSON: Možete da nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li vi znate da niko u Srbiji, bar ne niko koga ja poznajem, nije pre operacije Srebrenica uopšte znao za mogućnost operacije Srebrenica, pogotovo jer se radilo o zaštićenoj zoni UN ...

SUDIJA MEJ: Potpuno je irelevantno šta su ljudi u Srbiji znali. Mi sada se bavimo ovim razgovorom i šta ste vi njemu rekli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja kažem, gospodine Mej, ne samo ja, nego ni niko drugi nije mogao iz rukovodstva, na primer nije mogao pretpostaviti da može doći do operacije na zaštićenu zonu UN-a. A naš je stav u pogledu...

SUDIJA MEJ: Vi ćete moći o tome da izvodite dokaze. Dakle, moći ćete da izvodite dokaze i da iznesete svoju odbranu. Ali, sad se bavimo samo ovim razgovorom i onim šta ste vi rekli. Ako nemate nekih novih pitanja, pređite na nešto drugo i kao što ste sami rekli, vreme vam je ograničeno, a tu ima dosta važnih pitanja koja bi trebalo obraditi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ima ja mislim veoma važnih pitanja i ako ste svi vi, gospodine Mej, najvažnija pitanja isključili iz mogućnosti da se postavljaju. Vi pominjete, generale Klark, OVK-a (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves) na nekoliko mesta u ovoj, čak i u najnovijoj izjavi na nekoliko tačaka. Vi govorite o njihovom pregrupisanju. Vi govorite o operacijama

protiv OVK i postojanju OVK i tako dalje. Pomenuli ste u izjavi da sam vam rekao da se radi o ubicama, onima koji siluju, kolju, pale, pljačkaju, da je reč o teroristima, sećate se toga, zar ne?

SUDIJA MEJ: Da li se ovo odnosi na razgovor iz oktobra meseca 1998. godine? To se nalazi u paragrafu 28. Dakle, da li se radi o tim razgovorima?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, nije sporno, pretpostavljam, generale Klark, da sam vam rekao da se radi o teroristima, da se radi o ubicama, onima koji siluju, kolju, pale kuće i tako dalje, je l' to tako ili nije? Je l' to jasno bilo?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. To ste mi rekli oktobra 1998. godine i koristili ste upravo te reči, budući da ste to rekli sve na engleskom. Dakle, rekli ste, govorili ste o ubicama, onima koji siluju i onima koji ubijaju pripadnike vlastitog naroda.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je istina, je l' tako? Pre svega, to je vaša istina. E, molim vas, stavite ovu sliku na grafoskop, to su ljudi u uniformama OVK i prepoznaćete, nadam se i znak na rukavu OVK, vidi se na levoj ruci. Dakle, radi se o nesumnjivom OVK. Je l' možemo da vidimo i mi to?

SUDIJA MEJ: To je potpuno nepotrebno. Molim vas, da uklonite tu sliku. Molim da vratite fotografiju optuženom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovi ljudi u uniformama OVK, ovaj čovek drži dve odsečene srpske glave. Pa, je li to potvrda, je l' su to saveznici i pešadija generala Klarka na terenu na Kosovu?

SUDIJA MEJ: Pozabavimo se sa ovim na način koji će biti relevantan, ta fotografija nije relevantna. Kada dođe trenutak za to, vi ćete moći da izvodite dokaze o tome. Moći ćete da pozivate svedoke i moći ćete da predočavate takve fotografije, naravno ukoliko prethodno ustanovite relevantnost svega toga. Ali, sad se ovde bavimo svedočenjem generala. Dakle, nije sporno da ste vi te komentare izneli generalu.

TUŽILAC NAJS: Ukoliko vas brine ova fotografija i uticaj te same fotografije, ukoliko se radi o relevantnom pitanju mi nemamo prigovor, odnosno, ima-

mo neutralan stav. Potpuno je na Pretresnom veću da odluči, ali taj deo se može redigovati iz transkripta

SUDIJA MEJ: Razmotrićemo to pitanje.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Milošević. Šta vi sada ovde pokušavate da utvrdite u vezi sa svedočenjem ovog svedoka? Vi možete da pozovete druge svedoke i postavljate pitanja o ponašanju OVK. Vi ste to do sada već i radili, potrošili ste veliki deo unakrsnog ispitivanja upravo na to, ali mislim da to nije pitanje koje dalje možete da razmatrate sa ovim svedokom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: OVK je bila teroristička grupacija, je l' tako, generale Klark? Je l' to sporno ili nije?

SUDIJA MEJ: To je možda pitanje o kome ćemo mi odlučivati, ali nije pitanje koje je proizišlo iz svedočenja svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Svedok govori o represivnim merama protiv OVK-a, a vidite o kakvim se ubicama radi. Evo, imam još jednu fotografiju grupnu, gde ih ima 15 sa odsečenim glavama. To isto tako nije relevantno za vas, je l' tako, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Da. U pravu ste. Vi ćete moći da izvedete sve te dokaze i to uskoro, no mi se sad ovde bavimo svedočenjem generala. On je uopšteno govorio o ponašanju OVK, a vi ćete moći o svemu tome da izvodite dokaze kada za to dođe trenutak. Vreme vam je ograničeno, da li želite da mu postavite još neka pitanja o tom razgovoru ili ne?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, general uopšteno govori o OVK-a, a vi mi juče niste dali da vam pokažem sliku gde se on kao tri musketara i D'Artanjan (D'Artagnan) sa komandantima ovih terorista bratimi. Generale, vi ste komandovali, u stvari ovim formacijama koje seku glave Srbima ...

SUDIJA MEJ: Ne. Vreme je dosta ograničeno i očigledno je da ne sledite uputstva koja smo vam dali. Unakrsno ispitivanje vam je ograničeno na svedočenje generala. Ponašanje pripadnika OVK nije relevantno za to, a ono šta

ste vi rekli o OVK uglavnom jeste relevantno. Vi treba da postavljate pitanja generalu, dakle, pitanja koja su relevantna i vi možete da osporavate ono što treba osporavati.

SVEDOK KLARK: Ja bih samo hteo da dam jedno pojašnjenje Pretresnom veću, a to je da ja nisam komandovao pripadnicima OVK. Mi im nismo pružali pomoć, nismo im davali uputstva. Mi nismo pomagali njihovim formacijama. Ja sam se sastao sa vođama kosovskih Albanaca u Rambujeu (Rambouillet) u okviru normalnih diplomatskih napora. Ja sam se isto tako i sastao sa Srbima prilikom razgovora u Dejtonu. Dakle, to je sve. I hvala vam, što ste mi dozvolili da ovo kažem za zapisnik.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale, pošto je ovo vezano već između ostalog i za ovu vašu izjavu, kako sam vam ja, mislim vi se tu rugate i istini i logici, u tački 28 rekao: "Mi znamo kako da postupamo s tim Albancima", pa zapeta, "tim ubicama, njima koji siluju, tim ubicama svoga roda, ranije smi ih već sređivali", i govorite o 1946. godini. Generale, vi očigledno ne znate istoriju Drugog svetskog rata. Da li vam je poznato da uopšte u ovom kontekstu da vam ja o tome nisam govorio, govorio sam vam, podsetiću vas da je veliki broj pripadnika Hitlerove (Adolf Hitler) vojske, Albanaca koji su bili razbijeni još pune dve godine po planinama Kosova, a posebno u Drenici (Drenice) ubijao ljude i da je jugoslovenska armija još pune dve godine s njima po Kosovu završavala Drugi svetski rat? Radilo se o pripadnicima Hitlerovih formacija koje su ostale po tim brdima i dve godine je još trajao rat, tamo na Kosovu, doduše niskog inteziteta. Prema tome potpuno je neistina, mi smo ih kao 1946. godine opkolili i sve pobili, dve godine je trajao obračun sa ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak jedan. Samo jedan trenutak. Redom jedno po jedno. Šta vi sugerišete, šta ste vi rekli generalu, kako bismo shvatili?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Rekao sam generalu da je pogotovo u Drenici centar nekadašnjih pripadnika Hitlerovih formacija, da je dve godine još trajao rat sa tim balistima, oni su čak imali i SS diviziju u okviru Hitlerovih formacija i da tu razbojničku ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak jedan, pozabavimo se ovim. Generale, možda biste mogli da odgovorite. Optuženi sugeriše da je on rekao da je rat trajao

još dve godine, dakle sa tim jedinicama, sa pripadnicima Hitlerove vojske, sa SS jedinicama, koliko sam shvatio, u Drenici. Da li možete da nam pomognete, da li je on rekao bilo šta u tom smislu?

SVEDOK KLARK: Prvo ću da odredim kontekst, a onda ću preći na detalje. Ono što je on rekao je bilo i to je bilo odmah nakon sporazuma od 25. oktobra kad smo postigli sporazum, ali kad on još uvek nije bio potpisan. Dakle, došlo je do jednog opuštanja, opšteg opuštanja, on mi se obratio i objasnio mi je, u suštini je rekao da Srbi znaju kako da se bave takvim ljudima. On je govorio o kosovskim Albancima i ovom problemu nakon Drugog svetskog rata, i ako se sećam dobro njegovih reči, on je rekao: "To smo i ranije uradili". Ja sam pitao: "Kada?", a on je rekao: "1946. godine u Drenici." Ja sam pitao: "A šta ste uradili?", a on je rekao: "Ubili smo ih, pobili smo ih sve". General Nauman i ja smo ga pogledali, jer na njegovom licu su se videle jasne emocije i to je bio jedan emotivan izliv. Mi smo jednostavno gledali u njega, a onda je on to pojasnio, on je rekao: "Naravno, nismo to odmah sve obavili, to je trajalo nekoliko godina", ali ono šta sam ja shvatio, jeste da je on izjednačavao otpor na Kosovu 1998. godine sa situacijom nakon Drugog svetskog rata i da je on nameravao da okonča taj problem na isti način, kako je to bilo učinjeno ranije, uprkos izjavi koju je bio pripremio i koju sam ja trebao da odnesem nazad u sedište NATO. Dakle, to je meni bio pravi indikator njegovog stanja svesti. I ja sam takođe obratio pažnju na ponašanje ostalih pripadnika, na gestove ostalih koji su bili na tom sastanku i radilo se o iracionalnosti kod optuženog koja nije trpela nikakve argumente, budući da su se oni svi trgli kada je on to govorio. Meni i generalu Naumanu izgledalo je kao da su oni to već ranije videli, dakle da je to bilo nešto što je bilo svojstveno njihovom vođi u to vreme. Zbog toga sam to i pomenuo tokom svedočenja, jer smatram da je to bila važna indikacija o njegovom stanju svesti koje je uticalo na aktivnosti i akcije u Jugoslaviji prema ljudima na Kosovu u jesen 1998. godine. Dakle, to je period kada je između 300.000 i 400.000 ljudi bilo isterano iz svojih domova, dakle, to je onaj period kada mi je general Đorđević govorio o tome kako im je bilo potrebno još samo dve nedelje da ih sve pobiju, a onda sam nakon toga čuo Miloševića kako to govori i ja sam imao utisak da sam shvatio koja je bila snaga koja je motivisala sve te srpske akcije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pa zar nije jasno da se ovde ne radi o Albancima, nego se radi o teroristima koji su između ostalog

u toj godini više Albanaca nego Srba pobili, da se radi o teroristima i ubicama prema kojima svaka država ima pravo da preuzima mere, o teroristima, ubicama, silovateljima žena, palikućama, koljačima? O tome se radilo, a ne o Albancima, generale. Nikad nisam upotrebio izraz, ime jednog naroda povezao sa ubicama. Ubice su ubice, teroristi su teroristi, bez obzira koje nacije bili. Ovde se govorilo o teroristima, o ubicama, a 1946. godine ...

SUDIJA MEJ: Moram da vas zaustavim, da bih dao svedoku priliku da odgovori.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, uz vaše dopuštenje, meni je bilo veoma jasno na osnovu konteksta, diskusije koja se vodila na engleskom jeziku, a optuženi dobro govori engleski, prema tome, sve je shvatao o čemu smo mi govarili. Dakle, kad smo mi završili ono saopštenje, on je intuitivno, dakle, zanemario ona obećanja koje je nameravao da pošalje u NATO, jer kako je meni stavio do znanja, mi smo se i ranije bavili ovakvim problemima, to mi je rekao. Prema tome, on je izjednačavao probleme koji su nastali u 1998. godine sa onim koji su postojali 1946. godine. I dakle ovde se sugerisalo to da će oni na isti način da se obračunaju, da reše taj problem, tako što će pokušati da ih pobiju i zapravo, to se i događalo. I NATO je pokušavao da to zaustavi diplomatskim putem. I ja moram da kažem da je bilo jasno, da u kontekstu borbi koje su se vodile, da se radilo, zapravo o deceniji represije čitave jedne kulture koja se onda digla i pružila otpor. Prema tome, motivi i vrsta problema koji su iskršli 1998. godine, po meni se bitno razlikuje od problema koji je postojao 1946. godine i meni je bilo šokantno to što je optuženi meni rekao kako namerava taj problem da reši na isti način.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Prvo, uopšte nije tačno, a drugo, kad ste napravili paralelu, ja rekao "to smo i ranije radili". Ja sam 1946. godine imao pet godina, pa nisam mogao govoriti u prvom licu množine. A drugo, generale, vama je sigurno poznato da je upravo nemačka obaveštajna služba radila na formiranju terorističkih grupa i opremanju terorističkih grupa UČK. Vi to kao komandant NATO morali ste imati kao obaveštenje ...

SUDIJA MEJ: Ne. Ovo je kompletno irelevantno. Da li je vama bilo pet godina ili ne, nije bitno, suština je u tome da se ovde tvrdi da ste vi ovo rekli. A na nama je da odlučimo koju ćemo težinu tome da pridamo, da li ćemo to

prihvatiti kao istinu ili ne. Ali vi morate da se ograničite na taj razgovor koji ste navodno vodili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam govorio o tradicionalnoj opredeljenosti, тамо pojedinih grupa u том kraju za terorizam ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Nećemo ponovo ulaziti u та pitanja. Vi znate da vam je unakrsno ispitivanje ograničeno. Da li imate još nekih pitanja, ostalo vam je još 20 minuta. Ako imate još neka pitanja za generala, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, gospodine Mej, rekli ste da ćete mi produžiti vreme, nemojte sad da mi govorite da imam još samo 20 minuta. Generale, pošto ste govorili o том oktobarskom sporazumu koji smo mi, kako ja tvrdim, poštovali, jer ovo što vi govorite o ovom razgovoru, to se ruga logici. Mi smo napravili sporazum, a onda ja vama kažem, “nećemo da poštuјemo taj sporazum koji smo napravili”, mislim to, to se ruga elementarnoj logici, to je čista izmišljotina vaša. Vi ste samo stavili u kontekst moja objašnjenja o istorijatu događaja na Kosovu i Metohiji, pogotovo u Drenici, u kontekst potpuno druge situacije i kažete da je to druga situacija. Pa, naravno da je druga, ja vam to i tvrdim, stavili ste u kontekst potpuno druge situacije, je l' vam to jasno, generale?

SUDIJA MEJ: Generale, ukoliko ste shvatili pitanje, odgovorite.

SVEDOK KLARK: Ukoliko mi dozvolite, ja bih prvo rekao da ja ne smatram da je nemačka obaveštajna služba formirala OVK, meni to nije poznato. Ja duboko sumnjam da je tako nešto uopšte moguće i hoću da to uđe u zapisnik. NATO nije imao nikakvih kontakata sa OVK. Ali hoću da ponovo odgovorim na ovo pitanje da bih pojasnio tačno o kakvom se kontekstu radilo. Dakle, to je bilo u jednom periodu kad je došlo do izvesnog opuštanja u našim pregovorima, kucao se sporazum, služili su nam kruškovaču, bilo je podne u nedelju i optuženi se opustio i vodili smo jednu neobaveznu konverzaciju. I odjedanput je usred toga on ovo izjavio i ono što je mene šokiralo je sa kojom je žestinom on to izjavio. To je bila jedna emotivna izjava i sada dok slušam njegov glas, ja se sećam koliko me je to sledilo kad sam shvatio šta se nalazi u pozadini onoga što je on izjavio, jer mi se činilo da je tu postojala jedna volja da se eliminiše problem tako što bi se oni svi pobili, bez obzira na ono šta je bilo prethodno rečeno u saopštenju. On je rekao: “Mi

znamo kako sa njima da postupamo, to smo i ranije radili". Dakle, to je bila poruka i mene je veoma zabrinula budućnost i šta će se odvijati na Kosovu, upravo zbog ovog prizvuka i stava koji sam ja video kod optuženog.

SUDIJA ROBINSON: Jeste li vi njemu nešto rekli, generale, u odgovoru na to?

SVEDOK KLARK: Ja se ne sećam da li sam mu išta rekao, jednostavno se ne sećam. Sve čega se sećam je koliko sam bio šokiran tim njegovim izlivom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale, mi smo se već dugo poznavali tada. Vi ste se sledili, sad kažete šokirani mojim izlivom, a ja sam inače sklon izlivima, ne sećam se ijednog, da sam neki izliv imao, bar ga vi ne možete konstatovati. I vi ništa na to niste odgovorili, a mi taman napravili sporazum, pa generale, je l' se vi rugate elementarnoj logici ili čemu, ili jednostavno učestvujete ovde u ovom Sudu koji služi kao sredstvo rata ...

SUDIJA MEJ: Ne, prekinućemo ovo, ovo je sve kompletno irelevantno. Ovo su sve samo vaši komentari i ovo će vam se oduzeti od ukupnog vremena koje vam je stavljeno na raspolaganje, ukoliko nastavite sa ovakvim komentarima.

SUDIJA KVON: Dozvolite mi da ovo pojasnimo. Vi ste rekli da se ceo razgovor vodio na engleskom?

SVEDOK KLARK: Tako je.

SUDIJA KVON: I uzimajući u obzir to da svedoku engleski nije maternji jezik, da li dopuštate mogućnost da se on možda pogrešno izrazio ili da vi niste dobro shvatili njegove reči?

SVEDOK KLARK: Ne, jer u to vreme njegov engleski je bio tečan, ne znam kako ga sad govori, ali tada je vrlo vešto koristio engleski i iako ima akcenat na engleskom, on dobro vlada gramatikom, ima dobar rečnik i to je bio jedan tečan jezik i bilo je sasvim jasno šta je on želeo da kaže. Koliko se ja sećam u to vreme kad je on ovo izjavio, ušli su i doneli nam dokument koji je trebalo da potpišemo i zato smo mi prekinuli razgovor, a taj dokument je bio onaj dokazni predmet koji smo ovde juče pokazali, gde se nalaze potpi-

si. Time smo mi priveli kraju naš sastanak i otišli smo. Ali ja sam stekao jedan zastrašujući utisak o njegovom temperamentu i o njegovim namerama na Kosovu.

SUDIJA KVON: Hvala vam, generale.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, maločas ste rekli da su se ovi ostali prisutni, a to su bili u stvari generali iz policije i vojske, koji su se trgli kad sam ja to rekao, a sad kažete govorio sam to na engleskom, a niko od njih ne govori engleski. Kako su mogli da se trgnu ako ništa nisu razumeli od onoga što sam ja vama govorio, a nije bilo prevodioca da im prevedu šta sam ja vama govorio? Zašto, generale, pravite jednu spletku koja je priličan kič, moram vam reći?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja se sećam da se tamo nalazio i Milutinović, časni Sude ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, Milutinović govori engleski, tačno.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: I ja mislim da su se ljudi trgli na izliv emocija u njegovom glasu, iako nisu govorili engleski. Ne sećam se tačno ko se tamo nalazio, ali bile su tri, četiri osobe dok je on ovo govorio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznato da je posle tog oktobarskog sporazuma došlo do 470 terorističkih napada, još uz 22 povrede granice od oktobra do decembra? To je sadržano u pismu ministra spoljnih poslova našeg Živadina Jovanovića Kofi Ananu (Kofi Annan) decembra 1998. godine, u kome on govori da je u 1.854 teroristička napada ubijeno 244 lica, ranjeno 566, a od toga od potpisivanja sporazuma 470 terorističkih napada od oktobra, to je bio kraj oktobra, do decembra, je li vam to poznato?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nemam nekih konkretnih saznanja o tome, ne mogu ni da potvrdim ni da poričem da je zapravo postojalo pismo ili da je bilo toliko napada i incidenata na Kosovu. Informacije koje sam ja dobio iz pouzdanih izvora nisu ukazivale na tako nešto. Informacije koje sam ja dobio su govorile o tome da se i dalje nastavljaju operacije, odnosno, akcije između srpske vojske i policije i nekih pripadnika kosovske albananske zajednice i da su ove jedinice, srpske vojske i policije i dalje aktivne, čak i u onim područjima sa kojih su se navodno povukle.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, to što zovete neki pripadnici kosovske albanske zajednice, to su ovi što drže odsečene glave. Je li to vama neki pripadnici albanske zajednice, kosovske, ili teroristi?

SUDIJA MEJ: Ne, nećemo se ponovo vraćati na ovo, ovaj svedok ne svedoči o tome. Ja sam dozvolio ovo vaše poslednje pitanje, zato što je bilo donekle relevantno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi, generale, koliko je po vašem mišljenju UČK, ovi sa slika i njihova bratija trebalo da pobije civila, vojnika i policajaca, pa da država ima pravo da se bori protiv toga?

SUDIJA ROBINSON: Generale, dozvolite da se vratimo na onaj razgovor. Vi ste ovde rekli da je gospodin Milošević rekao: "Generale Klark, mi znamo kako da postupamo sa ovim Albancima, sa ovim ubicama ljudima kojiji siluju", i tako dalje. Gospodin Milošević je rekao da se ovo odosilo na period posle Drugog svetskog rata i on je pomenuo ljude koji su očigledno vršili nezakonite radnje. Da li je moguće da u tom razgovoru vi niste čuli kako se spominju ovi Albanci, što bi po meni značilo civili, već da se ovo odnosilo isključivo na ubice, oni koji siluju i koji ubijaju pripadnike svoga roda? Prema tome, ono što vas ja pitam je da li je moguće da ste vi ovo čuli, ovu izjavu, ali da niste čuli da je on rekao: "Ove Albance"?

SVEDOK KLARK: Ne, ja mislim da je namera iza ovoga bila veoma jasna, a to je da je Milošević izjednačavao otpor koji je pružan 1998. godine srpskoj represiji, sa aktivnostima iz 1946. godine i implicitno je rekao da će se na isti način postupati, dakle, to je on mislio kad je to rekao: "Mi znamo kako sa njima da postupamo". To je ono šta sam ja shvatio, nisam imao sa sobom kasetofon, sećam se izraza "ubice, siledžije i ubice pripadnika svog roda". To je upravo ono što je on rekao meni i generalu Naumanu na engleskom i meni je bilo apsolutno jasno da ne samo da nam iznosi jednu istorijsku činjenicu, već je povezao sa trenutnom situacijom. Dakle, to je ono što sam ja shvatio da je bio smisao onih reči i zato sam se zabrinuo da onaj sporazum koji sam ja trebao da odnesem u NATO zapravo nema neki značaj.

SUDIJA ROBINSON: Dakle, po vama nema nekakve značajne razlike da li je on rekao "ovi Albanci" ili ne?

SVEDOK KLARK: Da, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, niste mi odgovorili pitanje. Po vama koliko je UČK-a trebalo da pobije civila, vojnika i policajaca, pa da država sme da reaguje na taj terorizam, pošto se o tome očigledno radi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, kada budem odgovarao na ovo pitanje, ja ću začu u prilično komplikovane stvari, prema tome hteo bih da sve to stavim u kontekst.

SUDIJA MEJ: Pre nego što to uradite, generale, možda biste hteli da se podsetite onih parametara koje smo mi odredili pre nego što ste počeli da svedočite. Ja sam dozvolio da se ovo pitanje postavi samo zbog toga što je izneta sugestija da se strane nisu pridržavale sporazuma i odgovora, odnosno razlog za to je, koliko ja shvatam, to što su se bavili borbom sa teroristima. Prema tome, ukoliko hoćete da se pridržavate ovih parametara, onda odgovorite.

SVEDOK KLARK: Mi smo imali posmatrače i dobijali smo od njih podatke, od ljudi kao što je bio Šon Burns (Shaun Byrnes) i tako dalje, da se srpska strana samo delimično pridržavala sporazuma i da je bilo nekih sporadičnih puškanja i sličnih stvari koje su se i dalje odvijale u područjima oko Malisheva (Malisheve) i na nekim drugim područjima o kojima sam ja konkretno razgovarao sa srpskim generalima i koji su bili deo onog plana oko povlačenja, do koga je trebalo da dođe u fazama. Dakle, nije bilo ništa u tim podacima koje sam ja dobijao što bi govorilo o tome da su se tamo odvijale intezivne borbe u onom smislu o kom je govorio optuženi, nama ništa nije ukazivalo da je to stvarno tačno. A informacije koje jesmo dobijali su ukazivale da se srpska strana ne pridržava u potpunosti svojih obaveza i da i dalje ima nekih sporadičnih borbi. Dakle, u tom sporazumu je bio i jedan aneks, gde se govorilo o tome da i kosovski Albanci treba da prekinu sa borbama. I koliko se ja sećam, po proceni posmatrača, ni jedna ni druga strana nisu u potpunosti se pridržavali sporazuma, ali bez obzira na to, ovaj intezitet borbi o kome govori optuženi nije postojao, bar prema našim podacima. Umesto toga, u to vreme se vodio jedan napor na diplomatskom planu. Američki ambasador u Makedoniji Kristofer Hil (Christopher Hill) je dobio ovlašćenja da se susretne sa zaraćenim stranama i da pokuša da iznađe neko rešenje, gde bi došlo ili do podele teritorijalnih nadležnosti ili do podele ovlašćenja, ili nekog drugog mehanizma koji bi obustavio ovaj sukob i to je ono što se događalo u

novembru. Ja se ne sećam više konkretnih detalja toga. Ali dakle, to je bio period kada je došlo do smanjenja napetosti i borbi i otvorila se jedna mogućnost da se aktivira diplomatija i da se problem reši, da su stvarno Srbi nameravali da koriste diplomatiju kao mehanizam za rešenja problema.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pod diplomatijom podrazumevate, generale, Rambuje, je l' tako? Je l' to ono što vi pod diplomatijom podrazumevate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, kada kažem diplomatija u ovom smislu, ja pod tim podrazumevam sastanke koje je održao američki ambasador Kris Hil sa još nekim ljudima u tom periodu, u oktobru i novembru 1998. godine. Dakle, ovo je bilo pre Rambujea.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: O tome se i radim generale, da u to vreme, osim što je bilo terorističkih napada, apsolutno nije bilo nikakve represije, osim protiv terorista, pa valjda o tome imate podatke. Je l' tako, generale, ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, podaci koje ja imam ukazuju na to da se srpska vojska i policija nisu u potpunosti pridržavale sporazuma, stoga su Albanci nastavili sa svojim otporom i diplomatija nije imala nikakvog efekta. Pravljeni su planovi od strane Srba da se problem ne rešava diplomatskim putem, već putem korišćenja sile i ovo je bio period kada je diplomatija doživela neuspeh i došlo je do masakra u Račku, a posle toga i do Rambujea.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, isključiva aktivnost policije je tada bila borba protiv terorista. Vi ste pomenuli generala Đorđevića, imate u tački 21 kaže: "Klark je izbrojao da je u OVK-a, prema Đorđevićevoj informaciji, 410 ljudi. Rekao je Đorđeviću", dakle: "Nameravali ste da uništite celu pokrajinu u pokušaju da zarobite 410 ljudi", i tako dalje, a Đorđević vam je odgovorio: "Trebalo nam je još samo dve nedelje da ih sve ubijemo, a vi ste nas sprečili. Zašto ste nas zaustavili?". Đorđević vam to nikad ne bi mogao reći, generale. Vi kažete: "Zar ne razume da ovako nešto ne možete zaustaviti upotrebom sile, naročito protiv civila", a Đorđević nije odgovorio. Pa, upravo je Đorđević koji je jedan častan čovek i general policije uvek izveštavao da se striktno policija pridržava naredbe, da se ne sme otvarati vatra ni po UČK-a, ako postoji opasnost da budu povređeni civili, on je lično brinuo da policija i izdavao te naredbe tamo ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Vi znate da ste vi ovde zato da biste postavljali pitanja i stoga na osnovu svega toga, postavite jedno pitanje i to pre pauze, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, uporedite ovo u 21 tački koje sam sad citirao, imate u 28 sa ove duže izjave, kaže: "Đorđević je isto učinio za MUP," pre toga kažete: "Perišić obavestio o rasporedu vojske ... "

sekretar: Malo sporije, molim vas. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Oni tehnički razgovori koje ste vodili, jer, u stvari, vi ste vodili te razgovore, ove političke je vodio Holbruk, a ne vi. I onda kažete: "Đorđević je isto učinio za MUP, obojica su se pozivala na mape tokom sastanka". Klark se seća da su na mapi koju je koristio Đorđević bili označeni položaji OVK". Dakle, bili označeni položaji OVK, koncentracija OVK. "Klark je na osnovu mape pravio beleške i smatra da je ona u velikoj meri bila tačna", što znači general policije vam pokazuje mapu, pokazuje vam položaje OVK i vi cenite da je ta mapa bila tačna. OVK je teroristička organizacija, to su uostalom ovde potvrdili i Ešdaun (Jeremy Paddy Ashdown) u Beogradu i Gelbard (Robert Gelbard), vaš izaslanik, da je reč o terorizmu. Đorđević vam pokazuje položaje OVK, vi smatrate da je mapa tačna, ali smatrate da policija ne sme da interveniše protiv ovih što seku glave, evo to smatrate, da policija ne sme da interveniše.

SUDIJA MEJ: Ne znam o čemu govorite i meni je apsolutno nemoguće da vas pratim, da pratim tok ovog vašeg pitanja. Generale, mislim da je ovde izneto da razgovor o kome se govori u pasusu 21 i to ono da su vam oni rekli da im je trebalo još samo dve nedelje da ih sve pobiju kad ste ih vi zaustavili, mislim da se to osporava. Možda biste mogli na to da se osvrnete i da li se sećate kako je Đorđević napravio taj komentar?

SVEDOK KLARK: U redu, časni Sude. Ali pre svega moram da kažem i to da uđe u zapisnik da ja ne prihvatam definiciju OVK kao terorističke organizacije. Drugo, Đorđević jeste izneo te komentare, upravo onako kako sam ja izneo kako ovde usmeno, tako i pismenoj izjavi. I suštinsko pitanje, po mom mišljenju, je proporcijalno korišćenje sile i vođenje i vrsta srpskih aktivnosti na Kosovu. Tokom čitave decenije srpska kontrola na Kosovu se pojačavala.

To je bila represija koja se vršila nad većinskim stanovništvom, a koju je sprovođila policija, i to je bilo praćeno selektivnim likvidiranjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: ...

SUDIJA MEJ: Ne, pustite svedoka da završi. Ne, vi ste ovo otpočeli tako što ste dali jedan vrlo dug uvod u vaše pitanje, sada pustite svedoka da završi. Onda ćemo da napravimo pauzu.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Dakle, ovo je sve bilo praćeno selektivnom likvidacijom vođa zajednice kosovskih Albanaca. Ja sam objasnio kako nisu imali škole na svom jeziku, kako nisu mogli da koriste svoj jezik u državnim organizacijama, da se okupljaju i tako dalje. Prema tome, to je bila jedna sistematska represija koja je dovela do pokreta otpora. I adekvatan način da se ovo reši bi bilo ne da se koristi sila, kao što sam ja objasnio generalu Đorđeviću, već da se koristi dijalog i da se svi uzdržavaju od nasilja. Jer to je jedna elementarna stvar u vojnoj istoriji, kada koristite silu da biste obuzdali ovakve pokrete koji imaju jednu široku narodnu podršku, to jednostavno neće biti uspešno. A pored toga je i nezakonito, dakle, ne samo da je neefikasno, nego je i protivzakonito. I Đorđević nije imao ništa da mi odgovori na to, zato što je očigledno delovao pod uputstvima koja je dobijao. Meni je bilo jasno u to vreme da Đorđević ima jedan pozitivan status kod optuženog i on mi se činio kao jedan vrlo sposoban oficir. On mi je pokazao određene lokacije, ali očigledno da je on delovao pod uputstvima, a uputstva su zapravo bila ona koja su dolazila od optuženog, a optuženi se nalazio tamo. Dakle, radilo se o vojno tehničkim razgovorima koji su vođeni samo tada, uveče 20. oktobra. Optuženi nas je gledao dok smo mi diskutovali o karti i o lokacijama OVK, prema tome, on nije bio udaljeni politički vođa, on je bio vrlo uključen u sve vrste aktivnosti koje su se tamo odvijale. I ja mislim da se te aktivnosti mogu opisati samo kao nezakonite i aktivnosti koje su dovele do humanitarne katastrofe. Između 350.000 do 400.000 ljudi je bilo proterano iz svojih kuća krajem leta i početkom jeseni 1998. godine, na osnovu cifara koje smo dobili od posmatrača. NATO se nije nalazio tamo. Ja nisam imao nikakav pristup lancu komande obaveštajnih službi, prema tome, ovo je sve došlo iz drugih službi. Ali očigledno da je postojao veliki problem u leto i u jesen 1998. godine koji su pruzrokovale aktivnosti srpske vojske i policije. Jedan od Albanaca nam je došao i rekao da sa planina koje se nalaze oko Kosova oni mogu da vide kako srpska vojska ispaljuje artiljerijsku municiju na

sela u području Drenice, to je bilo već od aprila 1998. godine. Prema tome, to nisu normalne policijske aktivnosti i ovde se koristila neproporcionalna sila, ovo je bio nezakonit oblik korišćenja sile i ovo je zapravo replika onoga što se desilo 1946. godine. Zapravo, ja sam to tako sve posmatrao.

SUDIJA MEJ: Sad ćemo da napravimo pauzu. Uzećemo u obzir to što smo radili malo duže, tako da ćemo vam dati malo više vremena posle pauze, dakle, imaćete još 20 minuta za unakrsno ispitivanje. Sada pravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Koliko ćete mi vremena još dati, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: 20 minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, to mi nije dovoljno, ali nastaviću da rasčistimo neke stvari. Vi ste u izjavi rekli da vam je Đorđević označio položaje OVK-a i da je to bilo u velikoj tačno, a onda govorite da ste mu rekli da treba stvari da se rešavaju drugačije. Pa, generale Klark, valjda vam je poznato da policija niti vojska ne vodi dijalog. Dijalog vode političari na sastancima sa Rugovom (Ibrahim Rugova) i drugim albanskim političarima, bili su i Milutinović predsednik Srbije tada, Šainović potpredsednik savezne vlade i članovi Vlade Republike Srbije. Dakle, oni su vodili dijalog, to vam je valjda poznato, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja znam da su se vodili određeni razgovori, ali ono što se nalazilo iza sukoba u stvari su bile represivne akcije vojske, prvo policije, a zatim i vojske, a naravno, to je sve išlo ruku uz ruku sa srpskim rukovodstvom. Radilo se o politici sve većeg etničkog čišćenja koje se sprovodila u toj pokrajini i to na račun stanovništva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Etničko čišćenje na Kosovu je izvršeno nad Srbima, generale Klark, pretpostavljam da vam je to poznato. A što se tiče policije i njene aktivnosti, pretpostavljam da ćete se složiti da policija kad sazna, kao što je vama Đorđević tu objašnjavao, gde se nalaze položaji OVK-a, da se u nekoj kući nalazi grupa terorista, ima zadatak da ih opkoli i

da ih pohapsi, a ako pucaju na njih, onda policija puca na njih. Je li to ono što radi policija u vašoj zemlji?

SUDIJA MEJ: Relevantno je ono samo što se dešavalo na Kosovu. Dakle, koje je vaše pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, pitanje je da li je jasno da policija ako deluje po zakonu, a policija može da deluje samo po zakonu, kada ima pred sobom grupu terorista ubica, onda nastoji da ih uhapsi, je li to tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mislim da u odgovoru na vaše pitanje treba navesti dve relevantne činjenice. Časni Sude, pre svega treba da se kaže da je jasno da se tokom više od 10 godina vršila sistematska represija nad većinom stanovništva na Kosovu. Dakle, to je bila represija koju je sprovodila policija, a takođe se sprovodila i na osnovu zakona, raznih zakona ljudi koji su nametnuti stanovništvu. Osm toga, mislim da je jasno da su policija i vojska koristile prekomernu silu i da je to samo uticalo na to da se poveća želja kod stanovništva da pruža otpor. Sećam se jednog konkretnog incidenta, onako kako mi je on prepričan, a to mi je ispričao predsednik susedne zemlje Makedonije. To je bio masakr porodice Jašari (Jashari), kada je policija teško naoružana okružila imanje porodice i izveštaji su govorili da je otprilike 60 članova te porodice bilo unutra u kući, a oni su ih ubili. A predsednik Gligorov, koji je dobro poznavao albansku zajednicu, me je upozorio da je to upravo ona vrsta incidenata koje albansko stanovništvo neće tolerisati, jer radilo se o ubistvu te porodice. Većina njih nije bili naoružana i nisu pružali otpor, oni su jednostavno ubijeni i to je ono što je podstaklo stanovništvo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad se ovde raspravljalo, ta grupa Jašarijeva je bila grupa ubica, a policija je pozvala sve da izađu napolje, a njega i njegove saučesnike da se predaju, a on je pucao na policiju i njegovi saučesnici pucali na policiju. Policija nije mogla znati, pošto je jedan broj civila izašao iz kuće, da li je još neki civil ostao unutra. Pošto tu ima jedan broj koji je preživeo, onda je potpuno jasno da policija nije imala nameru ni u kom pogledu da nanese štetu civilima. I pitam vas još jednom, da li vam je poznato, da li vam je to rekao general Đorđević i ostali da se upravo on brinuo da se izvršava naredba, da se čak ni na pripadnike UČK-a ne otvara vatra u prilikama kada mogu biti povređeni civili? Je l' vam to poznato, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nikad nisam čuo za to naređenje. General Đorđević nikada nije spomenuo to naređenje. A na osnovu informacija koje sam ja imao iz pouzdanih izvora, to naređenje se u stvari nije sprovodilo, budući da je u pokrajini policija nediskriminativno pucala, ne samo policija nego i vojska.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi govorite o 1998. godini. Nikakvih napada na civile od strane policije i vojske nije bilo, je l' vam to poznato, generale Klark? Pogotovu u to leto o kome vi govorite i u tom Mališevu za koje ste se zalagali bio je štab UČK-a i to dobro znate. Je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja ne znam gde su se nalazili štabovi OVK, ali prema rečima generala Đorđevića, Mališevo je bio sedište OVK. Ja nemam nikakve druge informacije koje bi to potvrdile. Ali, ja znam da su vojska i policija delovale protiv civilnog stanovništva u leto 1998. godine i to je razlog zašto je 300.000 do 400.000 ljudi napustilo i pobešlo iz svojih domova. I ja se jasno sećam da su mi Albanci govorili da su oni mogli sa planina iz Albanije da vide artiljerijsku vatru koja se otvara po selima i to u zapadnom delu pokrajine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Govorili, poznate su te njihove priče. Vi ste maločas rekli da se ne slažete da uđe u zapisnik, to ste čak naglasili, ne slažete se da je OVK-a teroristička organizacija, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja ne smatram da je OVK teroristička organizacija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a recite mi, ko je onda u 1998. godini izvršio tih 1.854 teroristička napada i ubio stotine ljudi i ranio stotine ljudi i civila i policajaca i vojnika, ko je to onda uradio 1998. godine, ako ne teroristi. Ko je mogao da ...

SUDIJA MEJ: Prekinuću ova retorička pitanja. Koje je vaše pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ko je izvršio te terorističke napade, generale Klark, ako oni nisu teroristi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nemam nikakve nezavisne potvrde o broju ili značaju nasilja na Kosovu koje se ovde sada spominje. No na osnovu razgovora koje sam imao, na osnovu informacija koje su mi bile dostupne u to vreme ono šta znam je sledeće. Postojao je određeni obrazac

nasilja i zastrašivanja koja bi započinjala policija i vojska i to je bilo 1998. godine. Radilo se o obrascu zastrašivanja i civilno stanovništvo je bilo izloženo riziku, a oni nisu imali nikakvog načina da komuniciraju sa policijom, oni nisu imali svoje predstavnike među policijom, oni nisu verovali, nisu imali poverenja u policiju, budući da je policija bila instrumentalni deo tog sistema represija. Dakle, jasno je bilo da su oni želeli da se sami brane i da se zaštite, a većina njih je učinila to na taj način što je jednostavno pobjegla iz svojih domova. Neki su pokušali da pruže otpor i to oružani otpor, a to je tragedija u ovom slučaju. Međutim, uzroci te tragedije leže u represiji i prekomernoj sili, a optuženi je za to bio odgovoran.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pošto tvrdite da ovi koji su izvršili ove terorističke napade nisu teroristi. Iako nekoliko rezolucija Saveta bezbednosti (UN Security Council) pominje terorizam na Kosovu, vi tvrdite da oni nisu teroristi. Odgovorite mi, molim vas, na jedno pitanje. Da li vašu predizbornu promociju finansiraju i albanski krugovi, odnosno UČK?

SUDIJA MEJ: Radi se potpuno o neprikladnom pitanju, krajnje irelevantno. Generale, ne morate da odgovorite na ovu vrstu pitanja.

SVEDOK KLARK: Ne. Ja mogu da odgovorim, a odgovor je ne, mislim da je važno da odgovorim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi molim vas generale, evo u "Njujorkeru" (The New Yorker) od 17. novembra, to je bio intervju sa vama, a onda ovde piše: "General Hju Šelton (Hugh Shalton)," bivši predsedavajući združenog generalštaba, dakle, "koji je bio Klarkov šef 1999. godine kada je Klarku rečeno na nediplomatski način da se uklanja sa položaja, dakle sa mesta Vrhovnog komandanta Savezničkih snaga za Evropu". I onda se citira Šelton: "Vesa poznajem dugo godina", to je rekao Šelton, "reći ću vam razlog zašto je on ranije napustio Evropu, a to je imalo veze sa integritetom i pitanjima karaktera. Ves neće dobiti moj glas". Vaš bivši šef govori o vašem karakteru, je li tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, dozvolite da pojasnim nekoliko stvari. Pre svega Šelton nije bio moj nadređeni. On je bio predsedavajući združenog štaba. Ja sam raportirao sekretaru za odbranu preko generala Šeltona, takođe sam raportirao i generalnom sekretaru Solani (Javier Solana) preko Vojnog komiteta i Saveta NATO (NATO Council). Hteo bih da kažem

sledeće. Pre svega, ovo su opaske koje su iznešene na moj račun, a to je rekao sekretar Koen (William Cohen), dakle moj nadređeni nakon kampanje na Kosovu i to 1. decembra 1999. godine. On je izneo te opaske u "Maršalovom centru" za vojne vežbe u Nemačkoj (Germany). On je rekao: "Želim da odam priznanje gospodinu koji se nalazi u publici, to je generale Klark. Jedna od njegovih snaga jeste genijalni profesionalizam generala Klarka, ja ne znam ikoga ko je bio suočen sa većim izazovom da na okupu održi 19 demokratija, a da isto vreme vodi veoma važne poslove u veoma napeto vreme. Takođe bih hteo da izrazim svoje divljenje njegovom profesionalizmu i na izuzetnom poslu koji je on obavio kao Vrhovni komandant savezničkih snaga". Dakle, to je ono što je Koen rekao dok sam ja bio na funkciji. A kada sam promenio komandu, kada sam napustio komandu, evo šta je sekretar Koen rekao takođe: „Da bi zaštitila demokratiju na kraju veka, Amerika (United States of America) se okrenula lideru kojem mi danas izražavamo poštovanje. To je general Ves Klark ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo trenutak, generale, ja vas pitam za Šeltona ...

SUDIJA MEJ: Vi ste pokrenuli ovo pitanje. Da, naravno, ali svedok ima pravo da odgovori i on to radi.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: "Amerika je u generalu Vesli Klarku našla naučnika, vojnika i državnika. Naučnika koji razume snagu istorije u naše vreme, neverovatnog vojnika, heroja Bronzane i Srebrne zvezde koji je uprkos mučnim ranama inspirisao naše jedinice da prežive u džunglama Vijetnama, vojnika koji se vratio kući kako bi obučio one koji su pobedili u operaciji Pustinjska oluja. On je državnik čiji se uticaj oseća širom Amerike, gde je pomogao vođenju borbe protiv dilera droge, do Dejtona ...

prevodioci: Molimo svedoka da čita malo sporije. Prevodilačka ekipa nema tekst. Hvala.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: U redu, razmem. "Do Dejtona gde su njegovi saveti pomogli da se završi krvoproliće u Bosni". Sekretar Koen dalje nastavlja, citiram: "Treba reći bez ikakve strasti da se radi o čoveku koji ima neverovatne mogućnosti i neverovatnu snagu", dalje se nastavlja. "Budući istoričari će govoriti o strastvenom vođstvu generala Klarka i kako su ljudi

i žene koji su bili veoma odani toj komandi, kako su oni uspeli da naprave novo Partnerstvo za mir i da zajedno sa 38 drugih nacija omoguće mir u Bosni i na Kosovu." Zatim sekretar Koen nastavlja: "Takođe bih hteo da kažem da se služba generala Klarka u potpunosti kompletirala. On je bio na onom blatnjavom planinskom putu pre pet leta, kada je troje Amerikanaca položilo svoje živote pokušavajući da zaustavi rat. I on je bio tamo više puta nakon toga pokušavajući da pomogne ostvarivanje plana koji je sačinjen u Dejtonu i za koga smatramo da će obezbediti trajni mir". Zatim sekretar Koen dalje nastavlja: "General Šelton je nas je takođe podsetio na istorijska dostignuća na jugu", to je u stvari mislio na Kosovo. "Ja bih rekao svima vama koji ste se okupili ovde danas da, iako ste možda u iskušenju da negativno posmatrate izazove onoga što se desilo na Kosovu, niko ne treba da sumnja u pozitivne efekte vaše službe ili u vaš uspeh. Suočeni sa neprijateljem koji je stvorio najstrašniji humanitaran košmar, vi ste odgovorili stravstveno i brzo da biste olakšali ljudsku patnju, a bili ste suočeni sa neprijateljom koji je pokušao da maksimizira civilne žrtve i nesreću i vi ste pritekli u pomoć nevinim ljudima. Pre godinu dana", nastavlja sekretar Koen, "srpske snage su bile u jednoj ubilačkoj kampanji i skoro milion kosovskih Albanaca je pobjeglo pod pretnjama kojima su bili izloženi od strane svojih komšija. Ali vi ste odgovorili, i danas su Miloševićeve ubice van Kosova ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Je l' ćemo mi sada da slušamo ceo Koenov govor?

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Generale, možda biste mogli to da privedete kraju.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja želim da razuverim optuženog u toj ideji da se ovo na nikakav negativan način ne odnosi na moj integritet i na moj karakter. I želim da uverim Sud da nema ničeg merodavnog u toj izjavi koju je dao moj vojni kolega tokom političke kampanje i iz tih razloga tražim da se ova izjava uvede u zapisnik i molim da mi se dozvoli da nastavim, zato što mislim da je veoma važno da se ospori ova tvrdnja.

SUDIJA ROBINSON: Koliko će vam još trebati?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Još 30 sekundi, ukoliko mi dozvolite da to čitam normalnom brzinom. "Prema tome, generale Klark", nastavlja gene-

ral Šelton, "zahvaljujem vam se na izuzetnom vođstvu". I pored toga želim da se unese u zapisnik komentar predsednika Klintona (Bill Clinton), koji je izneo kada mi je dodeljena Medalja slobode. On je rekao: "Vesli Klark je shvatio opasnosti Balkana i imao je vitalnu ulogu. Njegovo iskustvo i njegova stručnost kao stratega, kao vojnika i kao državnika su prevladali na Kosovu, a da čudesno nije izgubio ni jedan život naših vojnika. Na vrhuncu svoje duge i izvrsne vojne karijere on je dobio jedan izazov ...

SUDIJA MEJ: Molim vas da usporite.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: "I zahvaljujući generalu Klarku možemo sada da proglasimo da je zadatak izvršen uspešno." Časni Sude, ja želim da se ovo uvede u dokazni materijal kao materijal koji može da ospori ovu tvrdnju optuženog u vezi mog karaktera.

SUDIJA MEJ: U redu, razmotrićemo to sigurno.

SVEDOK KLARK: Pored toga, imaću još i neki dopunski materijal koji takođe tražim da se uvede u dokazni materijal, a to je materijal koji potiče od nekih drugih ljudi u Sjedinjenim Američkim Državama.

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, imate još pet minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Potrošio je svo vreme general Klark čitajući ove protokolarne govore koje ...

SUDIJA MEJ: Umesto toga ćete dobiti vreme, dopunsko vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, generale Klark, pošto kažete da ovo što je Šelton ovde rekao nije tačno, da to nema veze? Zašto ste vi ranije sklonjeni sa funkcije u Evropi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, hteo bih da odgovorim na ovo pitanje.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

SVEDOK KLARK: Zato što, iskreno govoreći jeste postojala razlika u političkom gledištu između mene i generala Šeltona. Ja sam smatrao da Sjedinjene

Države i NATO ne smeju da dozvole još jednu rundu etničkog čišćenja na Balkanu, koje je predvodio optuženi. I ja sam uložio velike napore da upozorim vladu Sjedinjenih Država o tome šta će se desti, ja sam dao uputstva preporuke za politiku koja su bila prihvaćena i Sjedinjene Države su stupile u akciju da bi sprečile etničko čišćenje. Neki ljudi u Vašingtonu (Washington D.C.) se sa tim nisu slagali, ali mi smo to ipak uradili. Ja sam veoma ponosan na ono što smo postigli. Mi smo spasili milion i po kosovskih Albanaca od etničkog čišćenja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste izazvali humanitarnu katastrofu, generale Klark, a ne spasli bilo koga. A pošto ste bili komandat NATO-a, valjda vam je poznato da je Helsinškim završnim aktom (Helsinki Final Act) izričito ovlašćena država da se bori protiv terorizma na svojoj teritoriji i da nijedna druga država nema pravo da je u tome sprečava, niti se meša. Vi ste se umešali u sukob na strani terorista, generale Klark. Je l' to tačno ili nije, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, NATO je stupio u akciju zato da bi pokušao da spreči četvrti rat na Balkanu. Mi smo to uradili imajući na umu koncept diplomatije, ali to je bila diplomatija koju gospodin Milošević nije prihvatio, i on je koristio silu. Kao što sam već rekao ovde pred sudom, ja sam i ostvario pretnju silom koju smo mi koristili, i to je dovelo do jedne pauze tokom koje je diplomatija mogla da se aktivira, ali optuženi je već bio rešen kako će preduzeti korake, a oni nisu bili nikako koraci diplomatske vrste. On je nameravao da preduzme upravo ono što je meni i rekao na onom sastanku. On je hteo sve da ih pobije i to se događalo početkom januara 1999. godine kad je bio onaj masakr u Račku. On se usprotivio pokušajima zapada da se iznađe diplomatsko rešenje problema za Kosovo. I konačno, kada više nije bilo nikakvog drugog izlaza, NATO je preduzeo ovu vojnu akciju pokušavajući da spreči kampanju etničkog čišćenja i mi smo izveli vazdušne napade tokom 78 dana pokušavajući da zaustavimo etničko čišćenje koje je sprovodio optuženi i njegova vlada protiv kosovskih Albanaca.

SUDIJA MEJ: Poslednje pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ja imam mnogo pitanja za generala Klarka, ali ako već govorite o Račku, generale, pa da li vam je poznato da je u Račku bila jedinica UČK od nekoliko desetina ljudi, da je njen komandant ovde svedočio o tome, da su prvi otvorili vatru na policiju koja je ulazila u

selo? Da je ta aktivnost policije koja je ulazila u selo bila prijavljena Verifikacionoj misiji (OSCE, Kosovo Verification Mission) i videli smo ovde na video traci i dva vozila narandžasta Verifikacionalne misije prilikom ulaska policije u Račak? Dakle, da li sve to znate i da li znate da je tu bio sukob policije sa organizovanom grupom terorista UČK, da li to znate? To su stvari koje su ovde prezentirane sasvim jasno.

SUDIJA MEJ: Stanite, molim vas. To nije adekvatno predstavljanje onog svedočenja koje smo mi čuli ovde i neću da se kod svedoka stvori pogrešan utisak. Ali vi svakako možete da postavite pitanje. Dakle, bar što se generala tiče, pitanje je sledeće. Generale, da li ste znali da je tamo došlo do sukoba između policije i organizovane grupe terorista? Da je to, dakle, bilo u Račku. Da li po vašim podacima vi to prihvatate?

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ja sam dobio početnu informaciju od ambasadora Vokera (William Walker) koji mi je rekao da je bio tamo na licu mesta, da je video te ljude, da se radilo o masakru, da su to bili ljudi seljaci koji su upucani iz blizine, bačeni u jarak i onda, da su zapravo bili odvučeni iz sela tamo do tog mesta, do jarka i da su tamo bili pobijeni. To je informacija koju mi je on dao, i to je bila informacija koju je istraživao i Međunarodni krivični sud i zapravo to i jeste bila preporuka NATO. Ja sam dobio takvu poruku i od generala Naumana (Klaus Naumann), i ja sam to preneo optuženom, on je odbio da dozvoli da se sprovodi istraga, i reko nam da nije moguće da se to tako desilo. On je bio u to siguran čak i pre nego što je vođena istraga.

SUDIJA MEJ: Gospodine Kej (Kay).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Mej, u vezi sa podacima koje je izneo general Klark o izbeglicama samo jednu stvar da potvrdim. Vi u svojoj knjizi govorite ...

SUDIJA MEJ: Sačekajte samo trenutak. Znaite šta, dali smo vam određenu količinu vremena, i kasnije ćemo razmotriti da li ćemo vam dozvoliti još neko pitanje. Na koju se stranu pozivate?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Na 268. stranu srpskog prevoda gde general Klark upravo tvrdi, a radi se o desetom danu rata, to je negde 3. april, "naši podaci ukazivali su nam otprilike 100.000 izbeglih u Albaniju (Albania), i 50.000

u Makedoniju, znači 150.000 ukupno u Albaniju i Makedoniju izbegli desetog dana rata". Pa, zar nije to najbolji ...

SUDIJA MEJ: U redu. Prekinućemo ovo. Ja ću da vas zaustavim. Tužilaštvo može da nađe ovaj pasus i vratićemo se na to posle unakrsnog ispitivanja gospodina Keja da vidimo da li je to jedan od pasusa koji se pominjao i ranije, a onda ćemo da razmotrimo da li ćemo dozvoliti ovo pitanje ili ne. Izvolite, gospodine Kej.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Generale, da se nadovežem na ovu poslednju seriju pitanja koji vam je postavio optuženi, pre ovog pitanja o Račku. Bilo bi ispravno reći, zar ne, da Savez bezbednosti UN-a nije usvojio Rezoluciju potvrđujući, ovlašćujuće vaše bombardovanje Jugoslavije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Rezolucije koje jesu usvojene i koje smo mi pominjali su bile rezolucije 1160, 1199, i 1239 i 1203, i tim rezolucijama ...

SUDIJA MEJ: Da li ovo proističe iz glavnog ispitivanja?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Upravo tako. Ono, dakle, ne proističe iz direktnog, iz glavnog ispitivanja, ali je pitanje koje se pojavilo i koje je relevantno odbrani koju ovde iznosi optuženi, a to je samoodbrana.

SUDIJA MEJ: Da. Znate šta već smo o ovome dosta raspravljali, i ovo možda jeste, a možda i nije pravni argument.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ovo se dotiče dokumenta od 25. oktobra koji je imao ono saopštenje priloženo uz njega. Možda bi bilo korisno da to sad ovde iznesemo. Dakle, to je dokazni predmet 94 tabulator 3, to je zapisnik sa sastanka u Beogradu od 25. oktobra 1998. godine?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Kao što je jasno na osnovu ove prve stranice zapisnika, vaš sastanak sa Vladom Srbije je proistekao na osnovu Rezolucije koju je usvojio Savez bezbednosti UN, i to upravo Rezolucije 1199 (UN Security Council Resolution 1199). Da li možete to da potvrdite za zapisnik?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. To je tačno.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I kao što znamo, ovde smo čuli iz raznih svedočenja da su rezolucije 1160 i 1199 izražavale zabrinutost u vezi onoga što se događalo 1998. godine na Kosovu. Možete li to da potvrdite?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Hvala vam. U okviru međunarodnih napora da se to reši, vi ste sa generalom Naumanom, u ime NATO, posetili Vladu Srbije da biste prodiskutovali o tim pitanjima koja su brinula Savet bezbednosti?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dakle, u to vreme 1998. godine vi ste bili upoznati sa istorijatom tog problema, da je tamo postojala jedna grupa koju optuženi opisuje kao terorističku grupu, vi ne prihvatate tu definiciju, ali ako mi dozvolite, ja ću koristiti taj termin jer se on ovde redovno koristio, dakle, da se tamo nalazila OVK koja je delovala na Kosovu tokom proteklih 18 meseci?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je. Da. Ja sam čuo za tu organizaciju.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Vi ste bili upoznati sa tim da su srpsku Vladu brinule aktivnosti OVK-a koje su se izvodile na njenoj teritoriji, i u vezi sa kojima je srpska Vlada želela da preduzme određene mere da bi sprečila žrtve, nanošenje štete i razaranja?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I pored toga ste upoznati bili i sa tim da je to brinulo i Ujedinjene Nacije, dakle, da su se oni bavili tim pitanjem proporcionalnosti, i pitanjem kako se tretiralo stanovništvo na Kosovu, dakle, kosovski Albanci, i da su oni želeli da se pronade što je moguće više mirno rešenje na Kosovu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je, ali želeo bih da se vratim na prethodno pitanje, gde govorite o tome šta je brinulo srpsku Vladu, jer ja ne bih želeo da se to protumači na taj način da se ja slažem sa tim da jedino što se ticalo srpske Vlade bilo da se preduzmu mere koje bi smanjile žrtve, štetu i razaranja. Ja nisam smatrao da je to jedino što njih interesuje, ja se posma-

trajući njihove korake nisam slagao sa tim da se njihov interes ograničavao samo tim pitanjima.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: U redu. Dakle, vi ste imali određenih rezervi, bili ste nešto uzdržani u vezi sa njihovim stavovima. Ali da li bi bilo ispravno reći da je, dakle, tamo postojao politički problem na Kosovu sa kojim je Vlada trebalo da se nosi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja bih rekao da su oni stvorili taj politički problem i da su ga stvorili korišćenjem sile, a ne političkim mehanizmima, i to je suština problema.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ako sada pogledamo saopštenje koje je takođe bilo izdato tog dana i ovo je sada strana 2 tabulatora 3 dokaznog predmeta 94, u tački 1 tog dokumenta stoji: "Prihvatajući Rezoluciju 1199 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i polazeći od činjenice da je organizovani terorizam na Kosmetu pobeđen, i da se od 29. septembra 1998. godine više ne preduzimaju operacije protiv terorista vlasti Savezne Republike Jugoslavije su odlučile da između ostalog preduzmu niz mera", i taj niz mera se može ukratko opisati kao pokušaj da se uvede mir u tu pokrajinu nad kojom je ta Vlada imala kontrolu. Da li se slažete sa tim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Slažem se.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: U drugom pasusu tog dokumenta stoji: "Kako bi doprineli povratku mira i normalnog života, državni organi Savezne Republike Jugoslavije će na celom Kosmetu smanjiti brojno stanje snaga bezbednosti i količinu njihove opreme na uobičajni nivo", dakle na nivo pre izbijanja terorističkih aktivnosti, je li to tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je. I ja, dakle, uzimam ovaj dokument na onaj način na koji je ovde ovo sve izneto, dakle, ja samo potvrđujem da je to što vi čitate ono šta ovde stoji, ja ovde ne izražavam svoj stav.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Hajde onda da pogledamo ciljeve koji se ovde navode u dokumentu, ako mogu da kažem, dakle, to je ono što su oni želeli da ostvare, i ako pogledamo ceo ovaj dokument, videćemo da se on tiče povlačenje snaga i njihovog svođenja na mirnodopski nivo, naročito teškog naoružanja. Sad ovo čitam na sledećoj strani, dakle: "Policija je trebala da se svede na normalan nivo, mirnodopski nivo". Dopunske jedinice koje su dovedene pre februara 1998. godine su trebale da se povuku, zato

što je od februara 1998. godine tamo došlo do koncentracije inteziviranja aktivnosti, je li to tačno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Došlo je do koncentracije otprilike u ono vreme kad je izvršen napad na porodicu Jašari, ali ne znam da li je to prethodilo koncentraciji ili je to bio rezultat koncentracije.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dakle, trebalo je da dođe do smanjenja, deskalacije, i ono šta se ovde traži se tiče prekida vatre 1998. godine u oktobru?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Sada, molim vas, da pogledamo kraj dokumenta. Pod rimskim III stoji jedna odredba Savezne Republike Jugoslavije, da će se bezuslovno povinovati Rezoluciji 1199 Saveta bezbednosti UN-a, i sprovesti u delo mere opisane iznad ovoga, i isto tako poziva sve druge strane da bezuslovno se povinuju ovoj Rezoluciji. Da li to onda podrazumeva i OVK-a ili terorističke grupe koje su tamo bile aktivne, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. To je tačno.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: "Savezna Republika Jugoslavija će i dalje nastojati da mirnim putem i u saradnji sa OEBS-om (OSCE, Organization for Security and Co-operation in Europe) pronađe rešenje za sva otvorena pitanja i probleme. Međutim, kao krajnju meru i u skladu sa pravom na samoodbranu državne vlasti zadržavaju pravo da adekvatno i srazmerno odgovore na svaki vid terorističke aktivnosti i kršenja zakona kojom se ugrožavaju životi i bezbednosti građana i predstavnika državnih organa". Dakle, u to vreme u oktobru 1998. godine i dalje se smatralo da Srbija kao država ima pravo da štiti samu sebe, dakle da deluje u samoodbrani kao i da srazmerno odgovara na terorističke aktivnosti ili na kršenje zakona, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Tako je. I dozvolite mi da objasnim zato što je ovo bila jedno vrlo pažljivo sročena, sročeno saopštenje koje NATO vrlo pažljivo razmotrio. Dakle, sem ukoliko nismo bili spremni da dovedemo NATO mirovne snage, mi nismo mogli da uskratimo srpskim vlastima pravo na samoodbranu. Ali ono što je važno u ovom dokumentu je ovo pozivanje na srazmerne mere, na proporcionalnost. Drugim rečima, kao što ste vi rekli, trebalo je da se vrate red i mir nazad u tu pokrajinu i da se sve svede na normalan nivo, da policijske aktivnosti budu uobičajene, da se povuče teško

naoružanje, da se prekine sa korišćenjem teškog naoružanja protiv stanovništva. Prema tome, zato je važno što tamo stoji ova reč "srazmerno".

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dakle, u to vreme ovo saopštenje se smatralo deklaracijom ciljeva koje treba da se postignu, isto tako se smatralo da treba da dođe do prekida vatre, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ali tokom prekida vatre postalo je jasno, zar ne, da je OVK iskoristila tu priliku da se reaktivira i ponovo naoruža?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja mislim da je to jedno činjenično pitanje. Obe strane, i OVK i vlada snose odgovornost, zato što se ni Srbi ni OVK nisu u potpunosti pridržavali duha ovog dokumenta u to vreme.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da, u tome i jeste bio problem, gledajući sa srpske strane. Dakle, tokom tog perioda kad su Srbi trebali da povlače svoje snage, neprijatelj koga su imali sa druge strane, i to neprijatelj koji u to vreme je bio prilično potučen, dakle, to nije bio isti onaj neprijatelj koji je bio snažan kao što je bio ranije u to vreme u oktobru 1998. godine?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja mislim da vi ovde imate jedno pogrešno viđenje, jer pretpostavljate da postoji jedna određena paralela. Tamo nije bilo te paralele. Namera nije bila da se postigne prekid vatre u kome bi se održao taj vojni odnos, već je trebalo da nastupi jedna pauza tokom tog prekida vatre u kojoj bi se dala prilika diplomatiji da deluje i da iznađe političko rešenje. Dakle, to nije imalo nikakve veze sa prisustvom ili odsustvom OVK, zato što je moglo da se nađe političko rešenje za taj problem, u kom slučaju bi OVK postala irelevantna, izgubila bi podršku stanovništva. OVK je imala podršku stanovništva upravo zbog delatnosti srpske vojske i policije, to je bio njihov način odbrane od te prekomerne sile koju su oni koristili. I zapravo ono šta se desilo je da su Srbi i dalje nastavili sa korišćenjem nesrazmerne sile, oni se nisu pridržavali ovog dokumenta.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: To je stvar o kojoj su sudije već dosta čule, i oni će morati o ovome da odluče šta se tačno događalo tokom tog perioda, i da li je zapravo OVK sebe naoružavala i onda samim tim provocirala Srbe. Ali vi ste se složili sa ovom tvrdnjom da se zapravo OVK revitalizirala tokom tog perioda, ponovo naoružala i opremila.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko je meni poznato, časni Sude, ja ne znam dovoljno o ovome, ne znam kakav je materijal ovde iznet pred Pretresno veće i kako je Pretresno veće dobilo ovu informaciju, ali onoga čega se ja sećam je da jeste bilo žrtava među pripadnicima OVK, i oni su evakuisali svoje žrtve, i onda su se revitalizirali, ponovo snabdeli i tako dalje.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Rezolucija Saveta bezbednosti, naravno, se tiče ovog problema uopšteno, i obe strane su bile za osuđivanje, kako srpska strana, tako i OVK teroristi. Da li ste vi upoznati sa tim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ne sećam se konkretnih detalja, ali uopšteno da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ja ovde imam primerke rezolucija Ujedinjenih nacija, tako ukoliko bude potrebno, ja to mogu da podelim. Baveći se celokupnim kontekstom vezano za ovaj problem nakon oktobra 1998. godine, vi ste u međuvremenu raspoređivali snage oko države Srbije?

SUDIJA MEJ: Mi smo prekinuli ovu liniju ispitivanja kada je optuženi ispitivao na taj način budući da je svedok ovde došao da svedoči o konkretnim stvarima, a ne o uopštenim stvarima, jer kao što ste vi sami rekli, mi smo čuli dosta dokaza o tome.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja se ne bavim događajima nakon 24. marta 1999. godine. Ja jednostavno pokušavam da stavim ovo u kontekst kako je to izgledalo vezano za Srbiju. Dakle, strane snage se nagomilavaju oko te države. Očigledno su naoružane, odnosno, naoružavaju se. Takođe postoji i gomilanje snaga OVK-a, o tome smo čuli, i očigledno je da postoje određena pitanja i određene stvari koje ta vlada mora da preduzme. Dakle, onda se kritikuje što se ne povlače, odnosno, što ponovo stupaju na tlo pokrajine. E sada, možda se tu radi o pitanjima na koje ta određena država imala pravo, odnosno mera da preduzme kako bi zaštitila vlastiti teritorijalni integritet?

SUDIJA MEJ: U redu.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Zar nije tako, generale, to je u stvari slika koju bi trebalo da sagledamo u ovom kratkom snimku istorije koja obuhvata period od oktobra 1998. do marta 1999. godine, dakle, da je dolazilo do

povećanja broja stranih snaga oko Republike Srbije nad kojima ste vi imali komandu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa ne, to nije kompletna slika tu, ovde sada imamo samo jedan deo te složene situacije. Stavimo to u pravi kontekst. Pre svega, postojali su naponi nekoliko godina da se obuzda srpska represija nad kosovskim stanovništvom. Prvo upozorenje je bilo tokom Bušovog (George Bush) perioda, kada je njegova administracija u decembru 1992. godine izdala upozorenje da će se upotrebiti sila protiv srpskih snaga, ukoliko budu prouzrokovali humanitarnu katastrofu na Kosovu. Ne sećam se tačno reči tog upozorenja, ali to može da se dostavi za zapisnik. Zatim nakon toga bilo je raznih napora i to putem usvajanja raznih diplomatskih rezolucija da se smanji politika represije koju je srpska vlada sprovodila na Kosovu, a to je takođe dovodilo do toga da se pruža otpor, otpor koji je do koga je došlo samo u smislu samoodbrane. Dakle, u toj pokrajini nije bili drugih motiva. A onda tokom 1998. godine ono šta se pokušavalo diplomatskim putem jeste bilo da se strane u sukobu nekako usaglase kako bi došlo do uspostave mira, i kako bi mogli da miroljubivo koegzistiraju i žive zajedno tamo bez da većina vrši represiju nad manjinom. Dakle, to je ono što se tražilo. E sad, što se tiče vojnih instrumenata, dakle, nakon oktobra 1998. godine i vazdušnih udara, u stvari to sve je bilo vraćeno u normalne okvire, dakle, snage nisu ostale tamo, a snage su u stvari bile uključene u Verifikacionu misiju sa preletima iznad pokrajine Kosovo. Oni su te informacije dostavljali Diplomatskoj posmatračkoj misiji (KDOM, Kosovo Diplomatic Observation Mission) na terenu kako bi mogla da se ostvari saradnja i kako bi takođe mogle da se razmenjuju informacije. E sad, što se tiče dovođenja kopnenih snaga, te snage su u stvari bile snage za izvlačenje koje su trebale biti politički neutralne snage, i koje bi delovale samo ukoliko bi srpska strana dozvolila ulazak na teritoriju snagama za izvlačenje. Međutim, istovremeno te snage ne bi mogle da pruže pomoć bilo kojoj zaraćenoj strani. Dakle, to je nešto što smo mi pokušali u nekoliko navrata da koordiniramo sa srpskom stranom, vodili su se razgovori koliko se ja sećam sa predstavnicima Srba na Kosovu, te razgovore su vodili ili ambasador Voker ili Šon Burns, ne sećam se tačno. Ali, u svakom slučaju tu silu nije trebalo sagledavati kao silu ili snagu koje će na silu ući na teritoriju Srbije i pretiti suverenitetu Srbije. Dakle, radilo se samo o odobrenim snagama, i svako vojno lice je to tako i sagledavalo, budući da nisu imali svojstva da na silu uđu u Srbiju.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Svi smo mi pročitali vašu knjigu, sudije su takođe pročitali knjigu ...

SUDIJA MEJ: Pa, mi moramo da imamo kontrolu nad ovim ispitivanjem. Ja vas, gospodine Kej, podsećam na vašu ulogu.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja sam hteo da budem samo od pomoći sudijama u vezi sa određenim pitanjima.

SUDIJA MEJ: Pa, optuženi je imao četiri sata na raspolaganju za unakrsno ispitivanje.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, ali ja sam hteo da ukažem na određena pitanja, neka pitanja je optuženi pokrio, međutim, ja pokušavam da ostvarim svoju ulogu što je savesnije moguće. I ja jednostavno želim da se ovo pogleda u određenom kontekstu, kako bi postojalo određeni stepen pravičnosti.

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Do sada se knjiga nije spominjala, osim naravno onoga šta je optuženi rekao. Međutim, vi ste čuli našu odluku, ne želimo da knjiga uđe u dokazni spis zato što obuhvata razna pitanja.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja nisam hteo da predočim sad knjigu, hteo sam samo da kažem svedoku koji je govorio o tome šta se tamo dešavalo, hteo sam da mu kažem da smo mi pročitali knjigu, i da mi znamo šta je on napisao u vezi sa tim, a onda sam hteo samo da rezimiram tu sliku za njega, jer radi se o nečemu o čemu je on pisao, dakle, o vojnim aktivnostima koje su se odvijale

SUDIJA MEJ: Da li je to deo svedočenja i dokaza koje je naznačilo Tužilaštvo? Da li je to obuhvaćeno nekim njihovim paragrafom koji je naznačen?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pa, radi se o raspoređivanju NATO snaga.

SUDIJA MEJ: Pa, onda možete da se pozovete na to.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Pa, nisam u stanju to da uradim, ali ću da postavim pitanje, i ako Pretrsko veće nije zadovoljno, u redu, onda će se

pitanje ignorisati. Generale, ono što sam ja hteo da kažem jeste sledeće. Vi ste pisali o raspoređivanju tih snaga na tom području tokom tog perioda, dakle, od oktobra pa do marta, do perioda kada je počela kampanja bombardovanja, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, potpuno ste u pravu. Ali ja pokušavam da pojasnim da se nije radilo samo o raspoređivanju snaga u tom periodu, ako dobro shvatam značaj vaše analize. Ja u stvari pokušavam da Pretresnom veću predočim potpunu sliku svega onoga što se dešavalo, dakle, da je postojao napor od strane NATO da se postigne diplomatski, odnosno, da se mir postigne diplomatskim putem.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ne, ne bih hteo da bude bilo kakvih nejasnoća u vezi sa mojim pitanjem. Ja vas pitam u vezi sa onim što se dešavalo na Balkanu u to vreme, dakle, i u vezi sa pitanjima s kojima se suočavala Srbija, dakle, sa onim što se dešavalo iza njenih granica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ono što sam ja pokušavao da objasnim, jeste da snage na terenu nisu mogle da prete Srbiji, da bi svako vojno lice shvatilo da to ne predstavlja pretnju, da preleti vazduhoplovstvom su u stvari bili nenaoružani, da se vršio potpuni nadzor nad tim preletima, i da je u stvari Republika Srbija bila suočena sa susedima koji su pokušavali da pronađu diplomatsko rešenje problema.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: U redu, neću se više zadržavati na ovome. Sada bih prešao na 1995. godinu, dakle, preći ću na prvi sastanak od 17. oktobra 1995. godine. Dakle, sad prelazimo na Bosnu, ne bavimo se više Kosovom. Vi ste opisali to kao vaš prvi sastanak, dakle, 17. avgusta 1995. godine, da li se može reći da pre tog sastanka vi niste imali neku značajnu ulogu u okviru političkog procesa?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, časni Sude, ne znam na šta se odnosi ovo pitanje. Ja sam bio oficir u okviru Združenog generalštaba vezano za Balkan, dakle ja sam vršio koordinaciju među Združenog generalštaba, Bele kuće (The White House) i Ministarstva odbrane vezano za politiku na Balkanu. Pre toga ja sam nekoliko puta otputovao na Balkan, bio sam u Sarajevu, susreo sam se sa Izetbegovićem, Silajdžićem, generalom Delićem, Mladićem. Zatim u avgustu 1994. godine sam ponovo se vratio u region, radio sam tamo zajedno sa evropskim saveznicima, tako da mi nije baš najasnije ovo pitanje na šta se cilja, jer kao što sam rekao, ja tad nisam susreo Miloševića.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Pa evo, preći ću u suštinu. Radi se o svedočenju, vašem svedočenju o Srebrenici, dakle, o onome što ste vi rekli u vezi sa tim, i rekli ste da je to ukazivalo na to da gospodin Milošević ima saznanja o onome što će se desiti, odnosno, kako ste vi rekli, onome što je počinio general Mladić. Znači, pitam vas u vezi sa tim, budući da ja nisam znao, da li ste vi znali da su mnogi političari, lord Owen (David Owen) je to rekao ovde u sudnici, da su mnogi političari bili zabrinuti za politiku bezbednih zona, dakle, i to 1993. godine, da li ste znali za to?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste vi takođe znali da su ti političari bili zabrinuti za srebreničku enklavu, i takođe da su bili zabrinuti u vezi potencijalnog haosa koji je ta enklava potencijalno mogla predstavljati za taj region?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko ja znam, u tom periodu lord Owen nije imao nikakvu zvaničnu ulogu u vezi sa politikom na Balkanu. Postojala je dugotrajna zabrinutost kod pripadnika UN vezano za patnje u tim enklavama, o tome se stalno raspravljalo. Ljudi su bili zabrinuti, budući da je prethodno bio izvršen napad na enklavu Žepu, do toga je došla nekoliko dana pre Srebrenice i to je takođe izazvalo zabrinutost. I nije bilo nikakve sumnje kod predstavnika međunarodne zajednice da srpska strana nije imala pravo i da nije bilo nikakvog opravdanja da vojno napada te delove koji su u stvari potpadali pod humanitarne aspekte.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste vi znali da zbog zabrinutosti lorda Ovena, da je predsednik Milošević doktora Karadžića 1993. godine upozorio da ne treba da se napada Srebrenica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, nisam znao za to konkretno pitanje.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste znali da je Milošević, to je bilo javno rečeno više puta, da je on u stvari bio veoma zabrinut za konkretnu bezbednosnu zonu Srebrenice?

SUDIJA MEJ: Samo jedan trenutak, molim vas.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Meni se čini da je ovo pitanje podložno raspravi. Nema sumnje da će optuženi pokrenuti ovo šta je on rekao Karadžiću, i on to i može da učini.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Mi smo čuli svedočenje i dokaze o tome, no radi se o sledećem. To se sada predočava kao neka vrsta priznanja, dakle, da je postojalo saznanje o onome što će se desiti. Međutim, radi se o tome da postoje dokazi da je on u stvari upozorio, a vi ste dozvolili, odnosno ja sada pitam svedoka kakva su njegova bila saznanja o čitavoj situaciji. Da li je on znao za zabrinutost u vezi sa Srebrenicom, i da li ja znao da su izneta upozorenja Karadžiću i Mladiću, dakle, da su upozoravani da ne napadaju bezbednosnu zonu?

SUDIJA MEJ: Ali to će biti na nama da odlučimo, dakle, da li je uopšte tako nešto rečeno, i da li je to značajno, to je ključno.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Možda nisam u pravu, ali sam imao utisak da je Sud veoma zainteresovan za ovo svedočenje.

SUDIJA MEJ: Da, ali šta je neko nekome rekao, to nije relevantno.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, ali ako neko ko je značajan za celu tu situaciju upozori nekog drugog, to sigurno ukazuje na određenu pozadinu koja se u potpunosti razlikuje od utiska koje je ovaj svedok izneo pred Sudom. Dakle, radi se o njegovim utiscima nečega što je njemu pomenuto 1995. godine.

SUDIJA MEJ: Pa, moguće da je i jedno i drugo rečeno. Radi se o dokazima. Mi ćemo morati da odlučimo o jednom i drugom, budući da je to sve izneto pred nas, i mi ćemo odlučiti koju ćemo težinu dati određenim dokazima.

PRIJATELJ SUDA KEJ: To cenim, i shvatam da je Sud shvatio koja je bila suština mojih pitanja, i zašto sam ja postavljao ta konkretna pitanja. Ja mislim da su moja pitanja u skladu sa ulogom amikusa u ovom predmetu.

SUDIJA MEJ: Imate još pet minuta na raspolaganju.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, da li bih ja mogao da repliciram na ovo konkretno pitanje?

SUDIJA MEJ: Da.

SVEDOK KLARK: Na osnovu mog iskustva prilikom nadzora situacije na Balkanu, i kada sam pratio upozorenja jedne srpske strane drugoj srpskoj strani, primetio sam da u svakom slučaju bi se oni u stvari pokrili određenim upozorenjima za koja bi znali da se neće ispoštovati. Dakle, oni su davali određena uputstva, znajući unapred da se ta uputstva ovog puta neće poštovati.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste vi znali, odnosno da li ste vi čuli za to da je gospodin Milošević smatrao da je to velika greška, dakle, da je velika greška sa strane bosanskih Srba da uopšte napadnu Srebrenicu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam čuo ovo što ste vi sada rekli, međutim, nemam nikakvu nezavisnu potvrdu toga. Ali, budući da sam sa optuženim proveo više od stotina sati, i budući da sam pratio njegovo ponašanje tokom više niza godina, ja sam došao do zaključka da je optuženi u stanju da kaže sve i svašta, i da on veoma dobro manevriše između raznih uloga. Dakle, da manevriše između uloge mirotvorca i ratnika, da preuzima razne uloge i da navlači razne maske u zavisnosti od toga sa kim razgovara. E sad, naravno, Pretresno veće će odlučiti o težini koju će dati svemu ovome, ja samo mogu da vam kažem kako sam ja to sagledao. Dakle, ja to nisam shvatio kao odgovor na prethodno upozorenje od pre tri godine, već kao upozorenje da je on upozorio Mladića o onome što će se neposredno nakon toga desiti u Srebrenici, a da ga Mladić nije poslušao. I kao što sam već rekao, optuženi veoma dobro govori engleski jezik, dakle nije se radilo o tome da sam ja govorio o vojnoj akciji, već se radilo o ubijanju civila. Milošević nije rekao da je bio zaprepašten, on je rekao: "Ja sam mu rekao da to ne radi, ali on me nije slušao", to je ono šta je on rekao.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Dobro, to je nešto što će Pretresno veće protumačiti. Zbog vremena ću se zaustaviti ovde, ali radi se o jednom pitanju koje sam hteo da pokrenem tokom unakrsnog ispitivanja, ali ne mogu, budući da je dokument samo na BHS-u, a mi nemamo prevod. To bi mogao da uradi gospodin Tapušević, dakle, on će to da stavi u određeni kontekst. Treba nam samo tri minuta, a radi se o ovlašćenjima gospodina Miloševića 1995. godine, dakle, njegova ovlašćenja u vezi sa rukovodstvom bosanskih Srba. Molim da dozvolite drugom amikusu da se pozabavi tim pitanjem budući da ja ne mogu.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Časne sudije, morao bih prvo vama da objasnim da se radi o razgovoru na privatnoj sednici, ako možemo da ...

TUŽILAC NAJS: Radi se o dokumentu koji smo mi dostavili, a s obzirom na odredbe pravila, zamolili bismo da se ovim pitanjem pozabavimo na privatnoj sednici.

(privatna sednica)

SUDIJA MEJ: Da li ima nekih razloga iz kojih ne bi trebalo da budemo na javnoj sednici. Nema. U redu, onda idemo na javnu sednicu. Gospodine Najs, pre svega ono jedno pitanje koji je hteo da postavi optuženi, knjiga strana 234, tu se spominju cifre.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: A šta ste to hteli da pitate vezano za ove brojeve? Dozvolićemo da postavite pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, vi ste meni juče oduzeli pravo da svedoka pitam o njegovoj glavnoj ulozi, o ratu, o zločinima koje je izvršio u Jugoslaviji, o knjizi koju je napisao "Moderno ratovanje".

SUDIJA MEJ: Da, da. Apsolutno ste u pravu, prema tome, ostavićemo stvari onakvima kakve su bile. Možete da postavite jedno pitanje o brojevima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Broj koji je naveden na ovoj strani gde kaže da ima, to je deseti dan rata, 100.000 kaže izbeglica ima u Albaniji, i 50.000 u Makedoniji, demantuje svedoka koji kaže da 1998. godine, ne znam koliko bilo izbeglica, to su njegova neka ...

SUDIJA MEJ: Dozvolićemo svedoku da odgovori na ovo ukoliko želi, ali samo, dakle, na ovo ograničeno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pitanje je da li je iz ovoga jasno da su ove izbeglice izazvale njihove bombe, a istovremeno i njihova koordinacija sa UČK ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Vi znate da takva pitanja ne dozvoljavamo, ali generale Klark, pošto je optuženi ovo pokrenuo, da li želite da odgovorite na jednu ili drugo pitanje? Na vama je da odlučite.

SVEDOK KLARK: Hvala, časni Sude. Cifre koje su navedene u knjizi su privremene vrste, i konačni pokazatelji, odnosno, u ovoj rečenici stoji 50.000 ili 100.000 interno raseljenih lica ili izbeglica, i koliko je meni poznato konačni brojevi su bili daleko veći, bilo je 900.000 eksterno raseljenih lica, plus još 500.000 interno raseljenih lica koji su živeli van svojih domova, krili se po šumama i tako dalje. Dakle, ovo su cifre bile koje su korišćene u to vreme, nije bilo nikakve koordinacije između OVK da se ovi ljudi proteraju iz svojih domova. Radilo se o jednom pravom egzodusu koju su planirali i izveli sami Srbi, bilo tako što su namerno stavljali ove ljude na vozove i slali ih ka jugu, prema Makedoniji, ili im pretili i ugrožavali pa su onda oni sami bežali.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS: Pre svega da se osvrnemo na onaj materijal koji je svedok pročitao posle onog komentara optuženog o generalu Šeltonu. Ja ovde imam primerke tog materijala.

SUDIJA MEJ: U redu, usvojićemo to. To ćemo staviti sve u jedan dokazni predmet i daćemo mu broj. Samo trenutak da dobijemo broj.

sekretar: Časni Sude, 618.

TUŽILAC NAJS: I vezano za istu temu, svedok je konstatovao da postoji dopunski materijal na tu istu temu koju je on želeo da se predoči Pretresnom veću. Kao što Pretresno veće zna, mi smo imali tu prednost što smo mogli sa advokatom svedoka da prodiskutujemo o ovim dokumentima, jer se advokat nalazi ovde u Hagu (The Hague) da bi pomogao svedoku i koliko ja shvatam, ti materijali će nam uskoro biti dostavljeni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vi možete još nešto da nam kažete, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne. Ja nemam ništa da dodam na to.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja ću se vratiti na ovo na kraju svog dopunskog ispitivanja, a sada da krenemo sa suštinom. Generale, što se tiče ovog takozvanog pisma patrijarha, odnosno, sporazuma, mi smo ga videli ne u originalnom obliku, već u obliku kako je on predstavljen u obliku zapisnika ključnim rukovodiocima Srba u avgustu 1995. godine. Dakle, trebalo je da se sastavi jedinstvena delegacija od tri člana iz Republike Srpske i tri iz SRJ, i s tim da je optuženi trebao da ima odlučujuću reč i glas, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vezi sa onim što se događalo u Dejtonu recite nam sledeće, molim vas, da li ste ikad znali da je optuženi postupao bez znanja ili van znanja predstavnika Republike Srpske? Da li možete nešto o tome da nam kažete?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, dobijali smo pritužbe od članova delegacije Republike Srpske da njih nisu konsultovali o nekim pitanjima, i isto tako je bio jedan konkretan incident koji je meni bio prenet. Optuženi je objašnjavao da oni neće da potpišu sporazum u Dejtonu ili neće da stave paraf na njega, zapravo da je konkretno gospodin Krajišnik to odbijao zato što do tog trenutka nije video ni sporazum ni kartu s kojom se "njegovo imanje pored Sarajeva otuđivalo" ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ta karta koja je iznenadila Krajišnika zato što se time njegovo imanje stavilo van teritorije, to je ono šta se vidi na ovoj karti koja je ovde na sudu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. I linija je bila povučena, dakle, na toj karti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi ste ovo već verovatno i videli, ali molim vas da nam potvrdite. Ova precrtana linija ide ka zapadu. Zapadno od ove unete vertikalne crvene linije koja ima polukrug oko sebe, dakle, ova linija koja je istočno, da li je ona trebala da označi teritoriju koju su Srbi ustupali?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi ste rekli da je optuženi bio taj koji je ucrtao tu liniju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, nije se konsultovao sa Krajišnikom po pitanju njegovog imanja ili nečeg drugog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nije, koliko je meni poznato nije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovaj vaš prikaz stvari je bio osporen, naročito u vezi sa onim što vi kažete da je optuženi rekao. Možete li, molim vas, da nam objasnite kako ste se vi prisećali ovoga, da li ste vi vodili neke beleške u to vreme?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam. Vodio sam beleške tokom većeg dela sastanaka sa optuženim. Ja sam imao drugu ulogu, odnosno, bio sam na mestu broj dva u delegaciji, nisam bio na svakom sastanku, ali kad jesam bio na sastancima, a bio sam na većini, onda sam imao drugu po važnosti ulogu i vodio sam beleške.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I, dakle, da li su te beleške ono što ste koristili da se podsetite na stvari kad ste pisali vašu knjigu, „Vođenje modernog rata“ (Waging Modern War)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li vam je iko ikad rekao da ovaj vaš prikaz stvari koji ste izneli u vašoj knjizi nije ispravan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne. Nije mi nikad to niko rekao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono što ste izneli u pasusu 4 najnovije verzije vaše izjave, da li je to ono isto što se vidi na strani 325 knjige gde vi govoreći o bivšem tužiocu Luiz Arbur (Louise Arbour) kažete, u četvrtom redu, zapravo u šestom redu, kažete sledeće: „Ja sam joj rekao da ću biti spreman da u budućnosti svedočim o tome kako je Milošević priznao da je unapred znao o nekim od planova generala Mladića vezanih za Srebrenicu“. Da li je to ono što je izneto u pasusu 4, da li se na to odnosi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste o ovome što stoji u pasusu 4 prvo govorili u jednom širem obliku u aneksu, a zatim i na sastanku sa pravnicima u Tužilaštvu, sa gospodinom Grumom (Groome) i gospodinom Šinom (Shin) i onda smo došli do ove sažete verzije. Da li je to urađeno pre nego što ste došli u Hag, to sažimanje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad ste već došli u Hag da li vam je pokazan jedan dokument i da li je od vas traženo da ga vi pregledate? To je dokument iz Hrvatske, gde se zapravo radi o zapisniku sa sastanka između vas, Holbruka i predsednika Tuđmana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je. Video sam taj dokument, zamolili su me da ga pregledam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, vi ćete se setiti o kakvom se dokumentu radi, to je prvobitno bilo dostavljeno po Pravilu 68, zatim povučeno, pa onda ponovo dostavljeno Sudu, i ja sam savetovao optuženog da pogleda ovaj dokument. Ovaj dokument je Tužilaštvo dobilo na osnovu zahteva za pomoć koju je bio upućen Vladi Hrvatske, i mi smo to dobili negde 17. jula prošle godine. Molim da se svedoku sada da ovaj primerak ovog dokumenta, pre nego što pogledamo bilo koji deo ovog dokumenta. Generale, kada ste vi pregledali ovaj dokument, da li se on slagao sa onim čega se vi sećate o tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, uglavnom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste našli nešto u tom dokumentu što ne odražava tačno ono što se desilo, ili ste samo mislili da se vi baš ne sećate svega sa tog sastanka?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja se baš ne sećam svakog detalja sa tog sastanka.

TUŽILAC NAJS: U redu. Časni Sude će sada videti razne pasuse tog dokumenta.

SUDIJA MEJ: Pre nego što to pogledamo, pretpostavljam da hoćete da kažete da ovo proističe iz unakrsnog ispitivanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Svakako, i to na nekoliko načina, ali najjednostavniji način je da ovo treba da nas podseti na pitanje optuženog koje je uključeno u tvrdnju, dakle, ne spominje se Srebrenica, a bože sačuvaj, ne spominju se ni nikakva ubistva u Srebrenici. Dakle, pod najužim pravilima komandnog sistema to bi nama dozvoljavalo da se sada uvrsti prethodna dosledna izjava svedoka, a to je ona koju imamo ovde, dakle ona koja potvrđuje njegovo svedočenje na sudu, prema tome to treba da se usvoji na toj bazi. I stoga molim vas da pogledamo odmah relevantni pasus. Pogledajte stranu 9, u

donjem desnom uglu, dakle, vidite da ambasador Holbruk govori u prisustvu ovog svedoka. Da li se pred vama nalazi deveta strana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pitanje je, otprilike pet redova ispod toga stoji: "Drugo pitanje na koje smo se osvrnuli sa gospodinom Miloševićem, van problema njegovog priznavanja i najteže pitanje za nas je ko govori u ime bosanskih Srba. Govorili smo dosta o Mladiću i Karadžiću i svim tim ljudima i znate šta on kaže za Karadžića? On kaže", ja sada citiram: "Taj čovek je jednostavno pravi manijak. Vi zante da ja nisam ni video Karadžića i ja ne znam gde je", ovde je sad prekid u snimku. "Što se tiče Srebrenice i Žepe, on nam je rekao: Ja ne znam da li je to istina ili ne, gospodine predsedniče, ali mi vas samo obaveštavamo o tome sada. Dakle, on nam je rekao da je on pokušao da spreči da se tamo desi ono što se desilo, smatrao je to sramotom. Kad smo mu mi rekli da su u Srebrenici počinjeni ratni zločini, on se zapravo složio, on je rekao: Znam, dakle to uopšte nije sporno. Mi smo razgovarali sa zvaničnicima američke ambasade", generale Klark, da li se ovo slaže sa onim čega se vi sećate da se desilo na sastanku kod Tuđmana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je skrenuta pažnja drugih članova vaše delegacije da ste vi ovo sada rekli, odnosno da ste ovo čuli od optuženog u prisustvu jednog člana vaše delegacije, koji je sada na žalost mrtav?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, koliko se ja sećam, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ukoliko sada pogledamo sledeću stranu, zapravo ne, pri dnu devete strane vidimo da se diskututovalo o odnosu između Karadžića i Mladića i onda stoji da je Holbruk rekao: "Preći ćemo na Perišića za minut. To je vrlo nejasno, pitao sam ga: kome je Mladić podređen, ko njemu zapoveda?, on je odgovorio: Ne znam da li je to istina ili ne, ponekad ja utičem na njega u ograničenim stvarima, ponekad ne mogu da utičem. O Srebrenici on tvrdi da nije imao nikakve veze sa tim, da je to pokušao da zaustavi, međutim to se dogodilo, i ja ga ne oslobodam odgovornosti". Da li se sećate, mi smo analizirali razgovore optuženog o Srebrenici i njegovo eventualno prethodno saznanje, da li znate kako su stajale stvari sa Perišićem, da li se nečega tu sećate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mislite da li je Perišić znao o Srebrenici?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nikad nisam o tome razgovarao sa Perišićem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, onda su ovo Holbrukove reči?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Ovo Holbruk govori sam za sebe. On kaže: "Preći ćemo na Perišića za minut," dakle, po meni se ovo tiče Miloševića, a ne Perišića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam. I sad molim da pređemo na stranu 12, ovde ste vi pokušali da kažete nešto o Mladiću. "Vi ste me zamolili da onda razgovaram sa Perišićem i ja sam to uradio". Vi niste nikad kasnije objasnili šta je Perišić rekao o Srebrenici. Prema tome, jedino što imamo ovde u zapisniku je ono što optuženi kaže o Srebrenici. Da li je to ono kako vi vidite stvari, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Tako je.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ovde ima još dosta stvari u ovom dokumentu, možda ću se na to kasnije vratiti, ali vidim koliko je sati i stoga ću sada da prekinem. Molim da se ovaj dokument uvrsti u dokazni materijal, jer po našem mišljenju on može da uđe u dokazni materijal kao prethodna izjava koja potvrđuje ono što je svedok rekao na svedočenju.

SUDIJA MEJ: Da li je ovo onaj isti dokument na koji se pozivao gospodin Tapušković?

TUŽILAC NAJS: Ne, to je drugi dokument.

SUDIJA MEJ: To je drugi dokument.

TUŽILAC NAJS: Mi nemamo ovo šta je gospodin Tapušković koristio, mi to nemamo na engleskom, to nije njegova greška. Dakle, ovo je dokument od 18. avgusta, a onaj koji je koristio gospodin Tapušković je od kasnijeg datuma.

SUDIJA MEJ: U redu. Molim da dodelimo broj. Molim vas da dodelite broj.

sekretar: 619, časni Sude.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Časne sudije, izvinjavam se.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Tapušковиć.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Sudije, ovaj moj dokument koji sam ja citirao je od 31. avgusta 1995. godine.

SUDIJA MEJ: Hvala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale, usput je bilo spomenuto kad je optuženi iznosio tvrdnje protiv vas, dakle, usput je bilo spomenuto nešto vezano za Mladićevu šapku. Da li želite nešto sad da kažete što bi ušlo u zapisnik, ili da ostavimo stvari onakvima kakve jesu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam se sreo sa Mladićem da bih shvatio njihov stav. Ja sam dobio preporuke da se sastanem sa njim od jednog od mojih vojnih kolega koji je bio saveznik ambasadora Redmana. On je smatrao da treba da vidim stav i jedne i druge strane i ja sam se zato sastao sa Mladićem. Ja mislim da je to bilo sasvim ispravno. Ja nisam pokušavao da isprovociram ništa i mislim da bi bilo vrlo korisno da je Mladić pristao da potpiše mirovni sporazum, na šta on nije pristao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste izneli komentar, generale, o tome kako je optuženi bio spreman, odnosno, bilo je verovatno da će on ispoštovati sporazum koji bi sačuvao postojeće stanje na terenu, koji bi Srbima ostavio onu teritoriju koju su već oni držali. I onda ste rekli par puta nešto o njegovoj veštini vođenja pregovora i kako je on mogao da se prebacuje lako iz jedne u drugu ulogu. Dakle, pošto ste vi bili sa optuženim više od 100 sati i imali ste dakle i priliku da ga pratite iz daljine, da li ste vi smatrali da je postojala neka nedoslednost u njegovom ponašanju u mirnodopsko vreme i u ratno vreme, ili ste smatrali pak da se on sve vreme dosledno držao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja smatram da je postojala jedna dosledna nit u njegovom ponašanju, koje je bila u skladu sa ciljevima onoga što se kolokvijalno zvalo Velikom Srbijom. A da li je to sad bio neki politički entitet ili ne, ja to ne znam, ali to je bila jedna ideja da je on bio zaštitnik srpskog naroda i da je imao pravo da govori i da postupa u njihovo ime, bilo u ratno vreme ili u vreme mira. U vreme kad smo mi počeli pregovore, taj entitet se raspadao i prema tome 1995. godine u njegovom interesu je bilo da traži da se obustavi rat, pre nego što stvari postanu suviše nepovoljne po njih.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li su se onda ovi pregovori izvodili, po vašem mišljenju, s tim na umu, da se dobije kako je god moguće podrška?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I dakle, da je to bilo iza ovog jedinstvenog cilja?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako se meni činilo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su vama u jednom trenutku obećali da će biti istraga onoga što se desilo u Račku? Da li ste videli rezultat toga ikada?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne. Ja nisam nikada video rezultat, ali moram da priznam da, pošto mi je optuženi rekao da on zna kakav će rezultat postići ta istraga, da oni zaista ništa nisu mogli da urade. Činilo se da nema nikakve svrhe čekati rezultate te istrage. Ja se sećam da je bila jedna nezavisna istraga, mislim da ju je vodila jedna finska grupa i mislim da je njihov rezultat bio u skladu sa onim početnim komentarima ambasadora Vokera.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali ništa niste dobili od optuženog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, nisam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postavljeno vam je pitanje da li je bilo naširoko poznato u Evropi i u svetu preko medija da je došlo do masakra. Mislim da je ovo pitao jedan amikus. Da li vi prihvatate da je zaista bilo poznato da je to bio masakr? Ne, oprostite ovo ste rekli vi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Ovde se radi o Račku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U tom slučaju povlačim pitanje, jer ja sam verovatno ovde nešto netačno zabeležio. Odgovarajući na pitanje amikusa vi ste govorili o nesrazmernom korišćenju sile od strane Srba protiv OVK-a. Kakve ste vi izvore imali, uopšteno gledano, za donošenje takvog suda?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ovo su bili pouzdani izvori američke obavestajne službe, plus izveštaji sa terena od posmatrača.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I tokom kog perioda ste dobijali te izveštaje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Od proleća 1998. godine, pa sve dok se nisu operacije intenzivirane u martu 1999. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste vi zaključili da je vaš sud dosledan i ispravan, ili ste povremeno morali da ga revidirate zbog toga što je možda došlo do povećanja broja pripadnika OVK? Da li možete da se setite ili da nam objasnite kako ste došli do tog zaključka i onda delovali na osnovu tog zaključka?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam nastavio da zahtevam detaljne informacije o OVK-a, ali nikad nisam dobio neku konkretnu informaciju. Moj ruski kolega koji se nalazio u mom štabu je rekao da treba da budem veoma obazriv sa OVK-a, on je rekao da su oni bili povezani sa raznim međunarodnim organizacijama i da navodno imaju kontakte i sa Čečenima i tako dalje. Ja sam tražio da mi on dostavi te informacije, i on je to i uradio. Ali to što je on meni rekao nije potvrdilo tu optužbu, niti mi je to dalo informaciju koja bi išla u prilog tome da je opravdano koristiti onoliko silu koliku su oni koristili. Prema tome, ja nikad nisam dobio neku jasnu sliku o broju pripadnika OVK-a, o njihovoj jačini. Ali posle onih prvih akcija 19. i 20. marta postalo je jasno da je OVK-a imala veoma ograničene mogućnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Amikus vam je postavio pitanje o tome da li ste bili upoznati sa rizikom vezanim za bezbedne zone. I to je ono pitanje na koje sam hteo da se vratim kad sam napravio onu netačnu belešku, ali dakle, o kakvom se riziku ovde radilo, ko je bio izložen riziku i ko je izlagao ljude tom riziku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to je jedno komplikovano pitanje i tu je bilo vođeno dosta diskusija. Ja nisam bio pristalica ovih bezbednih zona zato što su one zapravo osramotile dosta protagonista, i UN koje nisu bile u stanju da zaštititi te zone, koje nisu imale takav mandat, ni mogućnosti niti oružje neophodno da se one zaštite. I zapravo to je bila jedna od onih situacija kada je nedostajala i volja i mehanizmi koji su bili potrebni da se sprovede ta ideja o bezbednim zonama i da se te bezbedne zone zaštite. I to je bila jedna od onih priča o očuvanju mira o kojoj je se pričalo na sve strane i na kraju je sve to imalo jednu ogromnu političku simboliku, zato što je predstavljalo prisustvo bosanskog, muslimanskog stanovništva na teritoriji u istočnom delu Republike Srpske, gde su Srbi počeli etničko čišćenje 1992. godine i nisu ga završili u leto 1995. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodin Kej vas je nešto pitao o tome šta je lord Owen možda rekao ili mislio. Ako je lord Owen 1993. godine objasnio da je optuženi bio upoznat sa tim da postoji mogućnost da Srbi počine nasi-

Ije u odnosu na nesrbe u tom području, da li bi to bio onaj rizik koga bi bila svesna međunarodna zajednica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je verovatno mogao da bude taj rizik.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na osnovu onoga što je rekao gospodin Kej i na osnovu onoga šta ste vi znali o optuženom, da li je to možda njemu bilo dostupno u smislu informacije, taj rizik da Srbi mogu da počine nasilje nad nesrbima u tom području?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, mislim da je to tako, to je bila atmosfera u to vreme koje se ja sećam i bilo je onih koji su govorili da se Srbi nikad ne bi usudili da napadnu bezbednu zonu UN. U leto 1995. godine, ja se sećam da, kada su počeli ovi napadi na Žepu i kasnije na Srebrenicu, da je bilo puno onih u međunarodnoj zajednici koji su odbijali uopšte tu mogućnost kao realnu mogućnost.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ja mislim da je to sve što sam želeo da pitam, sem možda mogućnosti da se vrati na onaj materijal o generalu Šeltonu. Konsultujem se sa kolegama i izgleda da nema ničega više. Koliko ja shvatam situaciju, mi sada tražimo taj dokument, taj materijal, ali ne znam ništa više o tome. Znam da svedok mora da krene u 13.45 i mislim da svedok hoće da kaže nešto o tome ..

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ukoliko smem da vas zamolim za jednu pauzu od pet minuta, da odem i da proverim, da vidim sa mojim advokatima kakav je status tog dokumenta. Bio bih vam zahvalan.

SUDIJA MEJ: Mi zapravo imamo nekih administrativnih pitanja kojima treba da se pozabavimo, ali u svakom slučaju treba da prekinemo sa radom i napustimo sudnicu u 13.45. Da li bi vam odgovaralo, generale, da vi sada izađete pa da se mi pozabavimo administrativnim pitanjima, i da se vi onda vratite da dovršimo?

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ali ja moram da pokrenem jedno administrativno pitanje i to u prisustvu svedoka, a posle toga svedok može da ide. Dakle, ovo se tiče javnosti. Da li smem sada ovo da iznesem?

SUDIJA MEJ: Izvolite.

TUŽILAC NAJS: Svedoci kao što su general Klark, Klaus Nauman, lord Eš-
daun i tako dalje, kada izađu iz sudnice suoče se sa velikim interesovanjem
medija. Oni su kao javne figure izloženi tome, to je realno stanje stvari i za
razliku od ova druga dva svedoka, u ovom slučaju se ovaj materijal ne iznosi
istovremeno u javnost. On će da bude emitovan kasnije, posle eventualnih
izmena koje budu unete, i redigovanja i tako dalje. Ali svedok zna i oni koji
njega zastupaju znaju da nema nikakvih prepreka da se jučerašnje svedoče-
nje emituje televizijski i da se iznese transkript u javnost. Ja znam, dakle, da
je to tako vezano za jučerašnju sednicu i ne znam da li možete vi sada da
date svedoku dozvolu da već sada može sa medijima da razgovara o jučera-
šnjoj sednici?

SUDIJA MEJ: A kako je vaše mišljenje?

TUŽILAC NAJS: Naše mišljenje je da Sud može da ograniči objavljivanje
i diskusiju o ovome sve dok ceo materijal ne bude mogao da se objavi u
potpunosti, ali, dakle, to je naše trenutno mišljenje. Ovaj svedok je izložen
priličnom pritisku od strane medija i jasno je da će oni od njega očekivati da
makar nešto kaže. Prema tome, interesuje me vaše mišljenje.

SUDIJA MEJ: Mi ćemo to da razmotrimo.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Mi smatramo da bi bilo najbolje u pravnom smislu da se o sve-
mu tome ne govori sve do onog trenutka dok se to javno ne objavi. Kada će
se to javno objaviti, ja to ne znam, ali generale, u vezi sa tim možete da se
posavetujete sa Tužilaštvom budući da će oni znati kada će to biti.

TUŽILAC NAJS: Možda će predsednik Sekretarijata (Registry) moći da nam
kaže. Ne bih hteo da se izlećem, ali mi se čini da bi to moglo da bude u
četvrtak.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, da li bih ja mogao nešto da kažem?

SUDIJA MEJ: Izvolite.

SVEDOK KLARK: Ja ću zatražiti dopuštenje od Suda da mi se odobri da go-
vorim, ne o konkretno detaljima, ali uopšteno, dakle, o sudnici, o atmosferi,

o proceduri, o načinu, o opštim pitanjima, jer jednostavno nema načina da ja izađem odavde i da ništa ne kažem. To sam to rekao juče, ali ne mogu i danas to da kažem. Ja nisam ista javna ličnost u smislu generala Naumana i gospodina Ešdauna, uz svo dužno poštovanje, ja sam politički kandidat u Sjedinjenim Američkim Državama i to za najviši položaj u zemlji. Mi smo sada u sred neverovatnog istorijskog događaja u vezi sa hapšenjem Sadama Huseina (Saddam Hussein). Postoji veliko interesovanje da se shvati posao Međunarodnog krivičnog suda, i šta se dešava kad se neki predsednik države izvede pred lice pravde i tako dalje. Dakle, radi se o veoma čudnom trenutku i relevantno je da kada izađem iz ove sudnice govorim o nekim uopštenim stvarima, naravno ne o detaljima o direktnom ispitivanju. Većina svega toga se ionako nalazi u mojoj knjizi što je već dostupno javnosti.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Nismo u mogućnosti da damo definitivan odgovor o tome kada će se ovo javno objaviti van onog prvobitnog naloga. Stoga generale, mi ćemo vam naravno odobriti da se osvrnete na uopštena pitanja, onako kako ste to malopre rekli.

SVEDOK KLARK: Puno vam hvala.

sekretar: Mikrofon nije uključen.

TUŽILAC NAJS: Možda će svedoku trebati pet minuta pauze. Ja bih hteo da kažem da to što sam ga ja poredio sa generalom Naumanom i gospodinom Ešdaunom, da to nisam mislio ni na kakav omalovažavajući način, jednostavno sam napravio jedno poređenje. Dakle, mislio sam na to da on ne treba da bude uskraćen, da ne treba da mu se uskrate prava. Možda bi mu sad trebalo dodeliti pet minuta pauze?

SUDIJA MEJ: Da, generale, izvolite.

SVEDOK KLARK: Hvala vam.

SUDIJA MEJ: Jedno administrativno pitanje koje smo zamoljeni da razmotrimo u vezi dokaza. Radi se o sledećem, gospodin Kej je pomenuo UN rezolu-

cije, razne rezolucije i to 1199, 1160, 1239 i 1203. Mislim da gospodin Kej verovatno ima sve te rezolucije i da će ih ponuditi u dokazni materijal.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, imam ih ovde.

SUDIJA MEJ: Mislim da bi trebalo da nose oznaku "C".

sekretar: U redu. Nosiće oznaku C 25.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, sećam se da sam u jednom trenutku pomenuo mogućnost da bi možda trebalo sve rezolucije staviti u biblioteku, sećam se da sam baš upotrebio tu reč "biblioteka", a da je to izazvalo i uzdahe kod Pretresnog veća i kod ostalih, da je taj predlog odbačen. Ja ipak mislim da će toga još biti u određenom trenutku.

SUDIJA MEJ: Pa, možda bi i mogli da ih u određenom trenutku spakujemo sve zajedno, ne baš kao biblioteku, ali kao jedna zbirka, to da. Postoji još jedno pitanje, a to je nalog Sekretara koji je pomenuo optuženi. Da li vi želite još nešto da kažete?

TUŽILAC NAJS: Pa hteo bih da kažem još nešto, radi se o jednom drugom pitanju koje nije vezano za ovo, a tiče se optuženog. Optuženi je u jednom trenutku predočio fotografiju navodnih zverstava koja je počinila OVK. Moguće je da on ima i druge fotografije. Možda bi on mogao da stavi ta dokumenta na raspolaganja Tužilaštvu, jer on bi trebao da zna da Tužilaštvo ovde, to optuženi može i da vidi, da tužilac, dakle, glavni tužilac vodi istrage protiv svih strana i naravno da su svi dokazi od pomoći. E sada, možda to nije relevantno za ovaj ovde predmet, ali ukoliko on želi, mogao bi da nam predoči taj materijal i to bi bilo korisno tužiocu u vezi u sa istragama protiv počinilaca iz redova OVK.

SUDIJA MEJ: Optuženi je to čuo.

TUŽILAC NAJS: Ali nemam ništa u vezi sa sekretarijatom, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Evo, obaveštava me sekretar Suda da je ovaj registrator sa rezolucijama UN-a označen brojem 547. Možda bi to neko mogao da pogleda i da vidi da li to može malo bolje da se organizuje. Ali, u svakom slučaju,

gospodine Najs, optuženi je čuo šta ste vi rekli, dakle, ono što ste predložili. Vi ste hteli da pokrenete pitanje o nalogu Sekretarijata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hoću prvo da se osvrnem na ovo što kaže gospodin Najs, da oni navodno vode istragu o svim zločinima. Vode istragu o svim zločinima, onda imate prvo onu sliku na kojoj je Klark i Hašim Tači (Hashim Thaqi) i onaj Čeku (Agim Ceku) i svi ostali koji su komandovali tim zločinima. A ove slike koje sam pokazao, imam ime tog čoveka koji drži glave i imena ovih Srba čije su glave odsečene, dakle i fotografije koje sam želeo da mu ovde pokažem, jer su to njegovi saveznici s kojima se on udružio, ali na žalost vi ne vodite istrage o zločinima ...

SUDIJA MEJ: Čuli ste šta je Tužilaštvo reklo, dakle, ukoliko im date ta dokumenta, oni će to istražiti. Na vama je da li ćete to da im date ili ne. Vreme nam je veoma ograničeno, da li vi želite da pokrenete pitanje u vezi sa Sekretarijatom, ili želite time sutra da se pozabavimo?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam to pokrenuo već juče i nemam tome šta da dodam. Vi ste videli taj nalog. Meni je zabranjeno da imam posete, meni je zabranjeno da komuniciram telefonom. Prema tome, tražio sam od vas da ukinete taj nalog, mislim da je apsolutno u suprotnosti sa elementarnim ljudskim pravima koja mi pripadaju.

SUDIJA MEJ: Sekretarijat je odredio određenu proceduru u slučaju ovakvih žalbi, a to je da se vi pismeno obratite, a onda će predsednik odlučiti po tom pitanju. Dakle, postoji određena procedura koju bi trebali da sledite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodina Mej, da se nekome pismeno obraćam, ja sam se ovim putem obratio javnosti da ukažem jedno veoma teško kršenje mojih ljudskih prava, a vi možete da radite šta god hoćete.

SUDIJA MEJ: Ne, nećete sada zloupotrebiti sudsku proceduru tako što ćete držati govore. Gospodine Najs, malo nam je vremena ostalo, svedok nije u sudnici.

TUŽILAC NAJS: Pa evo, poslaću kurira po njega, evo gospodin Šin bi to mogao da bude u ovom slučaju. Mi ovde imamo jedan dokument koji je sad poslat iz Sjedinjenih Američkih Država, ne znam da li će svedok želeti da se

i taj dokument predoči, da li to potpada pod onaj deo kada je rekao da ima još materijala kojim bi želeo da pokrepi onaj jedan deo. Sačekaćemo dok se on ne vrati da vidimo. Generale Klark, ja ovde imam jedan dokument koji je poslat faksom, moguće da je to dokument za koji želite da ga predočite sudijama. Ako želite, ja ću vam dati ovaj dokument da ga pročitate, a onda će postati dokaz.

SVEDOK KLARK: U redu, ali ja nisam video taj dokument.

TUŽILAC NAJS: Pa, možda je bolje prvo da ga pogledate.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, molim da mi se dozvoli da ovo pročitam za zapisnik.

SUDIJA MEJ: U redu.

SVEDOK KLARK: Ovo je izjava bivšeg predsednika Bila Klintona: "Suprotno onome što tvrdi gospodin Milošević, general Vesli Klark je izvršio politiku NATO-a čiji je cilj bio da se spreči etničko čišćenje na Kosovu i to je čovek sa velikim integritetom i odlučnošću". I ja molim da se ovo uvrsti u dokazni materijal.

SUDIJA ROBINSON: Koji datum nosi taj dokument?

SVEDOK KLARK: Datum je 16. decembar 2003. godine.

SUDIJA ROBINSON: U redu.

SUDIJA MEJ: Molim da se dodeli novi dokazni broj.

sekretar: Dokazni predmet 617, tabulator 7, časni Sude.

TUŽILAC NAJS: Imamo još jedno tehničko pitanje, ne znam da li u svetlu unakrsnog ispitivanja treba da uvrstimo bilo koji deo iz knjige "Moderno ratovanje" ili ne. Čini mi se da je već sve bilo pokriveno u toku svedočenja, ali na Sudu je da odluči.

(Pretrsko veće se savetuje)

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, nemamo više puno vremena, ali kažite, o čemu se radi?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja hoću da kažem upravo, s obzirom da ste mi onemogućili da svedoka pitam o njegovim zločinima, vi sada uvrćujete nekakvo pismo ...

SUDIJA MEJ: Ne, svakako ovo više nećemo slušati i vi dobro znate da ovim zloupotrebljavate postupak. Već smo ranije odlučili da nećemo da usvojimo knjigu ukoliko bude svedočenje uživo, a imali smo takvo svedočenje. Prema tome, sem ukoliko ne bude nekih promena o kojima ćemo vas obavestiti, stvari ostaju ovakve kakve jesu. Da li još neko želi nešto da pokrene?

TUŽILAC NAJS: Ne, hvala.

SUDIJA MEJ: Generale, žao mi je što ste morali da čekate. Vi ste ovim završili vaše svedočenje. Hvala vam što ste došli pred Međunarodni sud da svedočite. Sada možete da idete. Hvala vam.

SVEDOK KLARK: Hvala vam, časni Sude. Jako sam zadovoljan što sam dobio priliku da predstavim svoje podatke i svoje gledište pred ovim sudom.

SUDIJA MEJ: Prekidamo sa radom. Nastavljamo sutra u 9.00.

